

Jaume MENSA I VALLS

ANTONI ANDREU, MESTRE ESCOTISTA.
BALANÇ D'UN SEGLE D'ESTUDIS*

«Le chroniqueur franciscain, Mariano de Florence, se fait l'écho de l'opinion commune de son temps en écrivant d'Antoine André: *Doctrinae sui Magistri Scoti praecipuus defensor*. Sans doute dirait-il dans le style du jour: champion du scotisme, témoin et interprète par excellence de Duns Scot, ou peut-être [...] second fondateur du scotisme».

Camille BÉRUBÉ, *Antoine André, témoin et interprète de Scot*.¹

PRESENTACIÓ

Antonius Andreae o Antoni Andreu fou un filòsof català que va viure a cavall dels segles XIII i XIV.² Sabem ben poca cosa de la seva vida, però podem afirmar amb absoluta certesa que fou un frare franciscà de la custòdia de Lleida. Més d'un centenar de còdexs i d'una trentena d'edicions dels anys 1471-1520 han conservat les seves obres fins als nostres dies. Andreu, anomenat l'*Scotellus*, és un dels millors deixebles de Duns Escot; ell mateix es declara seguidor fidel del Doctor subtil. Considerada globalment, la seva extensa obra és un curs complet de filosofia *ad mentem Scoti*. No és estrany, doncs, que des de sempre els tractats del frare català s'hagin confós amb els del mestre escocès.

Sense la claredat d'exposició d'Antoni Andreu, la seva capacitat de síntesi, l'habilitat per ordenar, sistematitzar i jerarquitzar les idees i l'interès pels temes genuïnament filosòfics (de metafísica, filosofia natural i lògica), les intuïcions i els principis del pensament d'Escot, aguts, penetrants i subtils, però formu-

---

* El present treball forma part del projecte de recerca «Corpus Digital d'Arnau de Vilanova: Filosofia i ciència a la Corona d'Aragó (segles XIII-XIV)», MEC, FFI2014-53050-C5-2-P; i de les activitats del Grup de Recerca Consolidat de Cultura i Literatura a la Baixa Edat Mitjana 2014-2016 (2014 SGR 119), finançat pel Departament d'Economia i Coneixement de la Generalitat de Catalunya.

1. Camille BÉRUBÉ, *Antoine André, témoin et interprète de Scot*, dins «Antonianum», 54 (1979), 387. Per a la referència al cronista franciscà (segles XV-XVI), vegeu: MARIANUS DE FLORENTIA, *Compendium chronicarum Fratrum Minorum*, dins «Archivum franciscanum historicum», 2 (1909), 632.

2. En els manuscrits sempre trobem el nom del nostre autor escrit de la mateixa manera: *Antonius Andreae*, és a dir, el nom en nominatiu i el cognom en genitiu, com era costum a les nostres terres. Per tant, la forma correcta d'anomenar-lo no és altra que Antoni Andreu, sense la preposició «de» entre el nom i el cognom.

lats amb un llenguatge més aviat difícil, en obres eminentment teològiques i constantment revisades, no haurien pogut esdevenir el fonament d'una escola filosòfica. Andreu és reconegut com el «segon fundador de l'escotisme»;³ i la seva filosofia ha estat qualificada amb l'expressió «aristotelisme escotista», perquè els seus tractats més importants s'articulen en forma de comentaris a l'obra d'Aristòtil, el Filòsof per excel·lència.⁴

L'objectiu d'aquestes pàgines que ara presentem és molt simple. Com diu el subtítol, ens proposem de fer balanç dels estudis crítics publicats durant el darrer segle: la primera fitxa bibliogràfica pertany a una entrada de diccionari de l'any 1914 i la darrera a un article de revista de 2015. En una primera part d'aquest repertori, *Un segle d'estudis crítics*, apleguem la bibliografia crítica sobre Antoni Andreu. En el primer apartat, *Els estudis sobre Antoni Andreu*, presentem les referències bibliogràfiques dels articles de revista o dels llibres que tracten de l'autor català, ordenades cronològicament, amb un resum normalment breu del seu contingut. De vegades, al final, també hi ha alguna notícia o referència d'aquell estudi en els repertoris bibliogràfics habituals: «Arxiu de textos catalans antics», «Medioevo latino. Bollettino bibliografico della cultura europea dal secolo VI al XIII», «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», «Collectanea franciscana». Unes *Observacions crítiques* sobre les característiques, les tendències i les aportacions d'aquests estudis clouen aquesta primera part.

Una segona part, *Observacions sobre la vida i l'obra d'Antoni Andreu*, d'una banda, comenta les dades conegudes de la seva vida; i, de l'altra, sistematiza les informacions més generals sobre les seves obres. En l'apartat central d'aquesta segona part fem l'inventari dels còdexs coneguts d'Antoni Andreu. En aquest sentit, els estudis precedents del P. Martí de Barcelona, Sebastián García-Navarro, Marek Gensler i d'altres, i els catàlegs de biblioteques d'arreu del món, ens han estat de gran ajuda.⁵ Isaac Vázquez Janeiro, l'any 1998,⁶ va

3. BÉRUBÉ, *Antoine André*, 387.

4. Giorgio PINI, *Scotistic Aristotelianism: Antonius Andreas' «Expositio» and «Quaestiones» on the Metaphysics*, dins *Via Scoti: Methodologica ad mentem Joannis Duns Scoti*. «Atti del Congresso Scoticistico Internazionale, Romae, 9-11 marzo 1993», I, a cura di Leonardo SILEO (Medioevo, 1), Roma, PAA – Edizioni Antonianum, 1995, 387.

5. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M.*, «*Doctor Dulcifluus*» (s. XIV), dins «*Criterion*», 5/18 (1929), 321-346; Sebastián GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés (siglo XIV). Estudio bibliográfico-crítico de sus obras*, I-IV. Tesis doctoral dirigida per Francisco CANALS VIDAL, Barcelona, Universidad de Barcelona, Facultad de Filosofía y Letras, 1973, i, del mateix autor, *Pensamiento escotista en la España medieval (siglos XIII-XV)*, dins «*Revista española de filosofía medieval*», 3 (1996), 77-84; Marek GENSLER, *Catalogue of Works by or ascribed to Antonius Andree*, dins «*Mediaevalia philosophica Polonorum*», 31 (1992), 147-155.

6. Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *El pensamiento hispano-franciscano medieval en la historiografía reciente*, dins *Pensamiento medieval hispano. Homenaje a Horacio Santiago-Otero*, II, coordinat per José María SOTO RÁBANOS, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Consejería de Educación y Cultura de la Junta de Castilla y León, Diputación de Zamora, 1998, 1143-1173.

arribar a comptar 88 manuscrits que contenen obres d'Antoni Andreu, però dissortadament no en publicà la llista. Quasi una vintena d'anys després, el nostre inventari ofereix informació de 112 còdexs. De cada manuscrit, n'indiquem la identificació (ciutat, institució que el conserva i signatura), si és possible, una breu descripció de les dades conegudes del manuscrit (si és de paper o de pergamí, nombre i mida dels folis, època en què fou escrit), les obres d'Andreu que hi són copiades i la bibliografia. En algun cas, també hem pogut oferir els *incipit* o *explicit*, tal com els trobem en la bibliografia citada. Sabem que un inventari com aquest és inevitablement parcial, farcit d'indesitjables errors i dissortadament incomplet, però creiem també que aplega la informació bàsica actualment disponible sobre els manuscrits d'Antoni Andreu i que pot orientar la feina d'ulteriors estudis codicològics. En un darrer epígraf d'aquest segon apartat classifiquem els escrits d'Antoni Andreu en «obres d'autenticitat sempre acceptada», «obres d'autenticitat discutida, però majoritàriament acceptada en l'actualitat», «obres presumiblement autèntiques», «obres problemàtiques» i «obres conegudes per referència o perdudes». Aquesta classificació també és provisional. Tant de bo que noves troballes de manuscrits i l'estudi de la tradició textual i del contingut de les obres d'Antoni Andreu esmenin i enriqueixin aquesta classificació i en general l'estudi que presentem.

Com que el sentit darrer d'aquest balanç d'un segle d'estudis sobre Antoni Andreu és establir unes mínimes bases per a futurs estudis, les pàgines que ara presentem es tanquen amb una conclusió: el lector interessat hi trobarà unes observacions sobre possibles línies de recerca.

No voldria acabar aquestes ratlles sense expressar la meua gratitud a diverses persones que m'han ajudat a aconseguir algun o alguns dels estudis sobre Antoni Andreu: el P. Agustí Boadas (Biblioteca Provincial dels Franciscans), el P. Xavier Guanter (Biblioteca del monestir de Poblet), el P. Guillermo Cerrato (Biblioteca del Santuario de Loreto), la Dra. Giuliana Musotto (Officina di Studi Medievali, de Palerm), el director i la bibliotecària de la Biblioteca de la Fundació Quer Alt, Sr. Josep Batalla i Sra. Laia Corbella, la Sra. Àngels Rius (Biblioteca del monestir de Montserrat), personal de diverses biblioteques de Catalunya (Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona, Biblioteca de Catalunya, biblioteques de la Universitat de Barcelona), la doctoranda Maria Cabré (que prepara una prometedora tesi sobre el comentari d'Antoni Andreu a la *Metafísica* d'Aristòtil), l'estudiant polonesa i alumna meua a la Universitat Autònoma de Barcelona Sra. Aleksandra Michałowska, la meua cunyada Conxa Moncunill, bibliotecària de la Universitat Politècnica de Catalunya, i el meu fill Arnau, amatent ajudant. A tots ells moltes mercès.

L'Espelt, primavera de 2016

I. PRIMERA PART

UN SEGLE D'ESTUDIS CRÍTICS

1. ELS ESTUDIS SOBRE ANTONI ANDREU

1

Michael BIHL, *André Antoine*, dins *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, publicat sota la direcció d'Alfred BAUDRILLART, Pierre RICHARD, Urbain ROUZIÉS et Albert BOGT, II (Alcaini-Aneurin), París, L. Letouzey, 1914, col. 1633-1634, núm. 97.

Breu presentació bibliogràfica. L'autor remarca que «on ne connaît avec certitude ni sa patrie, ni l'époque exacte où il vecut» (1633).

2

Étienne GILSON, *La philosophie au moyen-âge*, II: *De saint Thomas d'Aquin à Guillaume d'Occam*, París, Payot, 1922, 610.

Els escrits d'Antoni Andreu sovint es confonen amb els d'Escot.

3

MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M.*, «*Doctor Dulcifluus*» (s. XIV^a), dins «*Criterion*», 5/18 (1929), 321-346.

L'autor recorda la importància («d' excepcional interès», 322) d'Antoni Andreu en la història de l'escotisme i reivindica el seu origen català. Era, efectivament, de la Corona d'Aragó (és a dir, «súbdit dels Comtes-Reis», 323) i, com a franciscà, pertanyia a la província franciscana d'Aragó (que comprenia «tots els territoris de la Confederació», 323), concretament de la custòdia de Lleida. Exercí el seu mestratge al convent de Montsó (de la custòdia de Lleida). Deixeble d'Escot, Andreu comenta les seves obres amb claredat i fidelitat, raó per la qual els seus escrits sovint s'han confós amb els del mestre.

Martí de Barcelona fa una llista de les obres d'Antoni Andreu, de les quals ofereix una breu explicació general, indicacions dels manuscrits coneguts que les contenen, els *incipit* i *explicit*, la bibliografia i les edicions, classificades de la manera següent:

a) Obres autèntiques: Aquest grup és format per *In XII libros Metaphysicae Aristotelis expositio* [en realitat el P. Martí no fa diferència entre l'*Expositio*

Metaphysicae i les *Quaestiones Metaphysicae*, i la majoria de manuscrits que creu que conteten la primera d'aquestes obres en realitat són testimonis de la segona], conservada en vint-i-nou manuscrits i editada vint-i-quatre vegades entre els anys 1471 i 1523; l'*Scriptum in artem veterem*, és a dir, els comentaris a la *Isagoge* de Porfiri, als «Predicaments i post-Predicaments d'Aristòtil, al llibre dels sis Principis de Gilbert Porretà, a les Perihèrmies d'Aristòtil i al llibre de Divisions de Boeci» (338), copiats en cinc manuscrits i impresos en tretze edicions entre els anys 1477 i 1517; el *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico* (editat a Bolonya, l'any 1481); i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* (quatre manuscrits i sis edicions, entre 1475 i 1517).

b) Obres dubtoses: *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, *Commentarium in IV libros Sententiarum*, *Quaestiones super libros de anima*, *Compendiosum principium in libros Sententiarum*, *Sermones*, *Scriptum in novam logicam* i *Quaestiones ordinariae de logica o Quaestiones quodlibetales*. De la majoria d'aquestes obres, Martí de Barcelona només pot indicar edicions (no còdexs) i en algun cas (dues darreres) simples referències.

4

Alfred VACANT, *André, Antoine*, dins *Dictionnaire de Théologie Catholique*, I, París, Librairie Letouzey et Ané, 1930, col. 1180.

Presentació biobibliogràfica. Andreu seria nascut «en Aragon».

5

MARTÍ DE BARCELONA, *Notes descriptives dels manuscrits franciscans medievals de la Biblioteca Nacional de Madrid*, dins «Estudis franciscans», 45/3-4 (1933), 337-403, concretament 370.

Notícia del còdex número 4233 de la Biblioteca Nacional de Madrid. Aquest manuscrit conté les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu.

6

Hermann SCHWAMM, *Das göttliche Vorherwissen bei Duns Scotus und seinen ersten Anhängern*, Innsbruck, Druck und Verlag von Felizian Rauch, 1934, 144-151.

Antoni Andreu és un dels deixebles immediats de Duns Escot. La doctrina sobre la preciença divina d'Escot esdevé en el *Commentarium in IV libros Sententiarum* [que l'autor atribueix a Andreu] més matisada i feble. Després d'examinar les distincions 38 i 39 de la primera part, la 47 de la mateixa primera part i la 37 de la segona d'aquest comentari, Schwamm arriba a

la conclusió que la posició d'Andreu representa un pas enrere respecte del mestre (151):

«Das Urteil über die dargelegten Ausführungen des Antonius Andreas kann nur lauten, daß sie für die scotistische Lehre keinen Fortschritt, eher einen Rückschritt bedeuten. Man vermißt das richtige Verständnis für das Wesentliche und für die Tragweite dieser Lehre. Nur so ist es verständlich, daß Antonius auf der einen Seite die Bestimmtheit, Unfehlbarkeit und Unveränderlichkeit des Vorherwissens durch die Koexistenz der Dinge gegenüber der Ewigkeit erklärt, auf der andern Seite die Kontingenz des Vorherwissens durch die Abhängigkeit vom freien Willensentschluß Gottes, dies letztere dazu noch in sehr unvollkommener Weise. Seiner unsicheren Haltung bleibt er treu, wenn er in der 47. Distinktion für die Erkenntnis alles Geschaffenen, auch der sündhaften Akte, eine Beziehung zum göttlichen Willen herstellt, im zweiten Sentenzenbuch aber sich nicht entschließen kann, Gottes Mitwirken und Erkennen bezüglich der sündhaften Akte in Verbindung mit der scotistischen Lehre zu bringen».

7

Domingo SAVALL, *Nuevo descubrimiento bibliográfico. Fray Antonio Andrés (1280-1335) oyente del Bto. Escoto y su más fiel intérprete*, dins «La voz de San Antonio. Revista quincenal ilustrada», año XLV (1939), núm. 1207, 174.

L'autor informa d'un còdex d'Antoni Andreu, conservat a la Catedral de Pamplona «no citado hasta ahora» (174). El manuscrit és del segle XIV i conté les obres de lògica d'Antoni Andreu. Aquest manuscrit confirma que Andreu (*Andree*) fou deixeble directe d'Escot. El copista és Salvador de Terrades.

8

Domingo SAVALL, *Antonio de Andrés y el Beato Escoto. Sistema de teoremas de una ética voluntarista*, dins «La voz de San Antonio. Revista quincenal ilustrada», año XLV (1939), núm. 1209, 219-220.

En les primeres pàgines del manuscrit de la Catedral de Pamplona hi ha unes «conclusiones» (219) extretes de la moral d'Escot. Per a Savall no és important si l'autor d'aquestes tesis és Andreu o Escot. Recorda que Escot és autor de moltes *tabulae* i de l'obra *Theoremata*. Savall tradueix al castellà aquestes tesis (219-220).

9

Luis GARCÍA ROYO, *El doctor dulcifluo*, dins «El Español», 21 de novembre de 1942, 10.

Presentació general i divulgativa d'Antoni Andreu, el «Doctor dulcifluo». Per a l'autor, Antoni Andreu se situa en la tradició de Bonaventura i Duns Escot; i amb les filosofies d'aquests dos autors compara la d'Andreu.⁷

10

Tomás CARRERAS Y ARTAU, Joaquín CARRERAS Y ARTAU, *Antonio Andrés*, dins *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*, II, Madrid, Asociación española para el progreso de las ciencias, 1943, 459-471.⁸

Després de recordar les dades biogràfiques (459-460) d'Antoni Andreu, els autors examinen les seves obres. Tot i l'estudi del P. Martí de Barcelona, encara persisteixen dubtes sobre els escrits autèntics d'Andreu, especialment sobre les obres de metafísica. És inqüestionablement autèntic el comentari de la *logica vetus*, és a dir, l'*Scriptum in artem veterem* («a la *Isagoge* de Porfirio, a los *Predicamentos* y *Postpredicamentos* de Aristóteles, al libro de los *Seis principios* de Gilberto Porretano, a los *Peribermeneias* de Aristóteles y al libro de las *Divisiones* de Boecio», 460). Sabem també que Andreu tenia intenció de comentar la *logica nova*: potser el *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico* és una primera

7. L'autor acaba l'article amb una «semblanza» d'Antoni Andreu. Les darreres paraules d'aquesta «semblanza» són les següents: «En el Convento de las Concepcionistas de Ágrede hay un cuadro que nos proporciona su semblanza. De estatura cumplida; los brazos algo demasadamente cortos; manos de aristocrática pequeñez. Por el vasto espacio de la serena frente, que imprime a la parte superior de la faz cierta candidez infantil, vaga el resplandor de la inteligencia, el pensamiento ilumina el extenso hemisferio, como la candela el vaso de alabastro en que está encerrada. Hacia las sienas, un blando hundimiento revela la sumisión de los instintos a facultades más nobles; y hace que empiece a indicarse el diseño oval del rostro. Éste se prolonga ascético, como una ojiva invertida. La boca respira candor; y la nariz, levemente aguileña y prolongada, completa la expresión pensativa del semblante. Los ojos son abismos de meditación. Coronados per cejas de arco suavísimo se abren entre párpados donde dejaron huella las vigiliias, los trabajos y el llanto que escalda. En conjunto, el rostro es dulcemente austero. Sus líneas patentizan el perfume del alma, con la misma elocuencia con que las notas de la música encarnan lo inmaterial del sentimiento».

8. N'hi ha edició facsímil: Barcelona i Girona, Institut d'Estudis Catalans i Diputació de Girona, 2001, a cura de Pere LLUÍS FONT. La biblioteca de les Facultats de Filosofia, Geografia i Història, de la Universitat de Barcelona, conserva el *Fons manuscrit Joaquim Carreras i Artau*. Entre els materials d'aquest fons trobem el dossier «Antoni Andreu» (A.292), format per diverses fitxes bibliogràfiques amb notes que el prof. Joaquim Carreras féu servir per a la redacció de la seva *Història de la filosofia espanyola*, dues cartes de Domingo Savall i extrets de les publicacions resumides en les nostres fitxes 9, 11 i 13).

part d'aquest projecte. També són autèntiques les *Quaestiones ordinariae de logica* i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Contra el que va suposar Martí de Barcelona, les obres que Antoni Andreu hauria escrit sobre la *Metafísica* d'Aristòtil són en realitat dues (*Expositio Metaphysicae* i *Quaestiones Metaphysicae*) i no una de sola. Ara bé, ni l'una ni l'altra semblen ser autèntiques d'Antoni Andreu. L'autor de l'*Expositio Metaphysicae* «alardea de una erudición clasicista hartó sospechosa» (483): cita poetes, filòsofs, teòlegs poc coneguts en l'època medieval. Els problemes de filosofia natural desplacen els temes teològics a una posició secundària. L'autor, que pràcticament no fa servir el mètode escolàstic, es defineix com a platònic. Tampoc les *Quaestiones Metaphysicae* semblen ésser una obra genuïna d'Antoni Andreu: el coneixement detallat dels diàlegs platònics, la forma barroca d'exposició, la terminologia estilitzada i preciosista són impropis de l'època de plenitud de l'escolàstica. A més, qualifica d'«antiga» l'opinió de Tomàs d'Aquino sobre els universals, per bé que tingui seguidors «moderns». En conclusió, doncs (466):

«Lo más probable es que los textos impresos bajo estos títulos a nombre de Duns Escoto o de Antonio Andrés no hayan salido de la pluma de ninguno de los dos. Todo hace sospechar que nos encontramos ante textos comunes de la escuela escotista, fruto de una elaboración secular, retocados en multitud de ocasiones por autores anónimos para necesidades urgentes de la enseñanza y de la orientación doctrinal de la Orden».

Només l'estudi de la tradició manuscrita permetrà discernir els textos autèntics d'Antoni Andreu. També serien apòcrifs els comentaris a les *Sentències* de Pere Llombard, al *De anima*, un resum del comentari a les *Sentències* i uns sermons.

Les últimes pàgines (567-471) són destinades a exposar les doctrines filosòfiques d'Antoni Andreu, a base sobretot dels comentaris a la *logica vetus*. La lògica, a més de la seva utilitat instrumental (*logica utens*), és un saber per ell mateix (*logica docens*), perquè compleix les condicions exigibles a tot saber: *a*) tenir una matèria d'estudi; *b*) unes propietats demostrables; i *c*) un mètode de demostració. La matèria o objecte d'estudi de la lògica ja no és simplement el concepte o la segona intenció, sinó principalment el sil·logisme. Només en la mesura que els conceptes i els enunciatos formen part del sil·logisme, secundàriament, la lògica també tracta d'aquests conceptes i enunciatos. Les *Categorías* i el *Peribermeneies* són, doncs, una preparació per als *Analítics primers*. Pel que fa als universals (*Scriptum super librum Porphyrii*), Antoni Andreu es posa al costat dels realistes: l'universal s'origina, en part (i primerament), de les coses i, en part (però secundàriament), de la ment humana, la qual, en virtut d'un acte racional, els dóna forma de representació. Aquestes representacions són les segones intencions, de les quals tracta la *Isagoge*.

En el comentari a les *Categories* Antoni Andreu concreta el caràcter específic de la lògica. Dels tres aspectes (entitatiu o metafísic, racional o intencional, i verbal o gramatical) de les categories aristotèliques, la lògica tracta del segon. La teoria sobre l'enunciació està basada en la teoria dels universals. Efectivament, hi ha un doble ésser universal: en les coses i en la ment. A la vegada l'ésser universal en les coses, pot ésser considerat en la seva quiditat (*ante rem*) o en les coses individuals (*in re*); l'universal en la ment és intencionalitat (*intentio*). Les dues modalitats de l'ésser universal es reuneixen en l'universal objectiu (*in causando*), a partir del qual l'intel·lecte humà forma el concepte universal (*in predicando*). La predicació és l'essència de l'enunciació i el fonament del sil·logisme. El concepte és una representació incomplexa que s'obté com a resultat de combinar (per composició) o de separar (per divisió) dues representacions complexes. La veritat i la falsedat tenen a veure únicament amb la composició i la divisió.

En filosofia natural, els germans Carreras destaquen la teoria de la individuació d'Antoni Andreu: no rau ni en la matèria quantificada, ni en la unió de matèria i forma, sinó en l'*haecceitas*.

11

Domingo SAVALL, *Laudes al beato Escoto por su oyente fr. Antonio de Andrés (códice de Pamplona del año 1320)*, dins «Nuestro Colegio», año III, 26 (novembre de 1944), 354-355 i 363.

Contra les tesis corrents d'alguns escotistes moderns que afirmen que la santedat d'Escot i la seva veneració són pròpies del segle XVI, l'autor aporta el testimoni d'Antoni Andreu, per a qui Escot tenia un «talent superior»; al final del seu comentari a la *Metafísica* li dedica unes paraules molt laudatòries.

12

Carolus BALIČ, *De critica textuali Scholasticorum scriptis accommodata*, dins «Antonianum», 20 (1945), 284-288.

En el context d'una reflexió sobre els tres gèneres literaris més típics dels doctors escolàstics (*ordinatio*, *reportatio*, *abbreviatio*), l'autor dedica unes pàgines (284-288) a Antoni Andreu. Algunes de les seves obres (*Commentarium in IV libros Sententiarum*, *Quaestiones super libros de anima*, *Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*) serien exemples del tercer gènere, els dels compendis, resums o síntesis. Antoni Andreu, efectivament fou anomenat *Scotellus* i fou també, per la seva fidelitat al mestre Duns Escot, un veritable *Scotulus*. De vegades, s'ha confós amb un altre *Scotellus* (Petrus de Aquila).

13

Domingo SAVALL, *Antonio de Andrés y el Beato Escoto. Sistema de Teoremas de una ética voluntarista (siglo XIV)*, dins «Nuestro Colegio», año IV, 30 (1945), 2 p. (no numerades).

Cf. fitxa núm. 8.

14

Ephrem LONGPRÉ, *André (Antoine)*, dins *Catholicisme. Hier, aujourd'hui, demain. Encyclopédie*, I (A-Béthel), dirigée par Gérard JACQUEMET, Paris, Letouzey et Ané, 1948, col. 529-530.

Breu notícia biobibliogràfica d'Antoni Andreu. Longpré destaca la importància dels manuscrits de Pamplona, Catedral, 6, i d'Oxford, Oriel College, 65. Assenyala l'autor (259):

«Les manuscrits et les éditions présentent ordinairement comme écrit distinct [de l'*Expositio in XII libros Metaphysicae*] ses questions sur la métaphysique d'Aristote, *Quaestiones super XII libros metaphysicae*, Venise, 1477, mais le précieux ms. 65 d'Oriel College à Oxford les insère à leur place logique dans l'*Expositio elle-même*».

15

Anneliese MAIER, *An der Grenze von Scholastik und Naturwissenschaft. Die Struktur der materiellen Substanz. Das Problem der Gravitation. Die Mathematik der Formlatituden* (Storia e letteratura. Raccolta di studi e testi, 41), Roma, Edizioni di storia e letteratura, 1952, 109.

Antoni Andreu sobresurt entre els «sequaces Scoti». Per a Antoni Andreu, la *intensio* i la *remissio* transcorren paral·leles a les qualitats elementals. Andreu sembla seguir més la concepció averroista que no pas la tomista i escotista.

16

Johannes HIRSCHBERGER, *Historia de la filosofía, I: Antigüedad, Edad Media, Renacimiento*. Presentación, traducción y síntesis de historia de la filosofía española por Luis MARTÍNEZ GÓMEZ, Barcelona, Herder, 1954, 455.⁹

---

9. N'hi ha diverses edicions. La més actualitzada i ampliada, per Raúl GABÁS, és la següent: Barcelona, Herder, 2011.

En la síntesi de filosofia espanyola, Luis Martínez Gómez remarca que Antoni Andreu és el millor deixeble espanyol d'Escot a París.

17

Pedro SANAHUJA, *Historia de la Seráfica Provincia de Cataluña*, Barcelona, Editorial Seráfica, 1959, 206-207.

L'autor ofereix una notícia bibliogràfica d'Antoni Andreu. Sanahuja destaca el fet que Andreu (206: «natural de Tauste») fou professor del convent de Lleida i que va pertànyer a la custòdia de Lleida. Així es dedueix de l'anàlisi dels *explicit* d'alguns manuscrits.

18

Werner DETTLOFF, *Antonius Andreas*, dins *Die Entwicklung der Akzeptations und Verdienstlehre von Duns Scotus bis Luther* (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, 40.2), Münster, Aschendorff, 1963, 164-168.

Després de recordar que Antoni Andreu és un dels deixebles directes de Duns Escot i altres dades biogràfiques, l'autor se centra en el seu comentari a les *Sentències* (*Commentarium in IV libros Sententiarum*). Una comparació del text imprès (edició de Venècia de 1578) d'aquesta obra (les tres qüestions de la part I, distinció 17) amb els manuscrits d'Oxford, Oriol College Library, LXX, i Balliol College Library CXCVII, i el de Tours, Cathédrale, 359, permet a l'autor concloure que el text imprès és defectuós. Andreu s'esforça a oferir una síntesi de la doctrina del Mestre, raó per la qual és anomenat «Scotellus», a partir de l'*Ordinatio* (no té en compte la *Lectura*). Respecte de la temàtica tractada en les esmentades tres qüestions (sobre la *caritas*), «Antonius Andreas nur einen sehr dürftigen Eindruck von der Lehre des Duns Scotus vermittelt» (168).

19

Camille BÉRUBÉ, *La connaissance de l'individuel au Moyen Âge*. Préface de Paul VIGNAUX, Montréal, Presses de l'Université de Montréal; París, Presses Universitaires de France, 1964, 245-250.

L'autor dedica sis pàgines a Antoni Andreu, «originaire de Catalogne» (245), concretament a comparar la doctrina sobre el coneixement del singular exposada en les seves *Quaestiones Metaphysicae* amb la de l'obra homònima de Duns Escot. Abans, però, adverteix d'una confusió: Martí de Barcelona, en la seva llista d'obres de Antoni Andreu (cf. *supra*, núm. 3),

va suposar «que l'*Expositio super XII libros Metaphysicae Aristotelis*, publicat en l'edició Wadding i més tard en l'edició Vivès des oeuvres de Duns Scot, est bien celle que les 29 manuscrits connus, et les 24 éditions faites entre 1471 et 1523, attribuent à Antoine Andree» (246). Bérubé constata, però, que no coincideixen (almenys amb les edicions dels anys 1487 i 1523). Així, doncs, planteja la possibilitat «que nous nous trouvons en présence de deux séries de manuscrits contenant soit l'un, soit l'autre des deux ouvrages» (246) [és a dir, de l'*Expositio Metaphysicae* o de les *Quaestiones Metaphysicae*].

Pel que fa a la comparació entre les *Quaestiones Metaphysicae* d'Andreu i les d'Escot, Bérubé obté els resultats següents (247-249):¹⁰ *a)* Andreu dedica una qüestió especial al coneixement sensible del singular (Liber V, q. XIII), en la qual sistematiza perfectament la doctrina del mestre; *b)* Conserva la doctrina metafísica d'Escot i aquella sobre la cognoscibilitat absoluta del singular; *c)* Sintetitza la doctrina de la intel·lecció directa del singular de l'escola de Vidal de Four amb la doctrina de la no-intel·lecció *per se primo* d'Escot; *d)* Andreu admet el coneixement indirecte abstractiu del singular, però no diu res de la intuïció intel·lectual del singular proposada per Escot; *e)* Introdueix un paràgraf nou sobre el coneixement directe abstractiu del singular en l'«estat present»; *f)* Per tal de justificar i redactar aquest paràgraf, utilitza materials de les qüestions 14 i 15 de les *Quaestiones Metaphysicae*, de la q. 22 del *De anima* d'Escot; *g)* Deixa de banda la discussió dels arguments a favor de la intel·lecció directa, respecte de la qual Escot havia proposat la «intuition intellectuelle concomitante à la sensation» (249); *b)* Així, doncs,

«la thèse de Scot sur la non-intellection directe du singulier dans le temps présent est devenue une thèse de l'intellection directe qui ne va pas jusqu'à la raison constitutive de la singularité. Selon Antoine Andree, le singulier est connu comme un objet *per se non primo*, parce que le sens technique de *per se* de Scot et de saint Thomas équivalait pour lui au *secundum se* du *De anima* et de l'école franciscaine de la fin du XIIIe siècle» (249).

D'aquestes constatacions anteriors, Bérubé n'extreu una doble conclusió: *a)* en rebre les doctrines escotistes, el franciscanisme no renuncia a doctrines ja adquirides, com la de la intel·lecció directa del singular; *b)* la intuïció no fou acceptada pels primers escotistes i fou reemplaçada per la intel·lecció directa de Vidal de Four.

10. Bérubé utilitza l'edició següent: *Quaestiones subtilissimae super duodecim libros Metaphysicae Aristotelis*, Venècia, O. Scoti, 1523.

20

Joaquim CARRERAS ARTAU, *Notas sobre el Escotismo Medieval en la Provincia franciscana de Aragón*, dins «Antonianum», 40 (1965), 467-479.

Joaquim Carreras dedica un paràgraf d'aquest article a Antoni Andreu (470-471): és el més destacat dels deixebles d'Escot. Andreu, natural de Taus-te, cursà arts a l'Estudi General de Lleida, fou professor de lògica i filosofia natural al convent de Montsó i estudià teologia a París amb Escot. Les seves obres, «textos fabricados por y para la “escuela común escotista”» (471), exposen les doctrines del mestre a partir de les paraules de les seves lliçons i dels seus escrits. No és estrany, doncs, que els escrits d'Andreu s'hagin confós amb els d'Escot: «Urge, pues, rehacer la tradición manuscrita de sus obras y, especialmente, revisar las publicadas a su nombre en el Renacimiento» (471).

21

Albert ZIMMERMANN, *Ontologie oder Metaphysik? Die Diskussion über den Gegenstand der Metaphysik im 13. und 14. Jahrhundert: Texte und Untersuchungen* (Studien und Texte zur Geistesgeschichte der Mittelalters, 8), Leiden, J. Vrin, 1965.¹¹

Zimmermann dedica tot un apartat d'aquest llibre a *Antonius Andreas* (329-339). Efectivament, «Die Lehre des Antonius Andreas ist das erste Beispiel dafür, wie das Subjekt der Metaphysik unter dem Einfluß der soeben dargestellten Gedanken verstanden wird» (329). La influència de les seves *Quaestiones Metaphysicae* fou «außerordentlich» (329). Precisament, Antoni Andreu dedica la primera qüestió d'aquesta obra al tema de l'objecte de la metafísica: «Utrum ens simpliciter sumptum, quod est commune Deo et creaturae, sit scientiae Metaphysicae subiectum primum primitate adaequationis» (330). Per a Antoni Andreu ni les substàncies separades ni Déu són l'objecte de la metafísica; l'objecte de la metafísica és l'ens simple com a tal, el qual és unívocament comú a Déu i la creació. L'ens en tant que ens pot dividir-se en infinit (Déu) i finit (creació), i aquest darrer es descomposa en les categories. Quan Déu és definit com a principi o causa de l'ens en tant que ens, no significa que, en tant que tal principi o causa, sigui l'objecte de la metafísica. Ara bé, en tant que principi o causa de l'ens, Déu forma part de l'ens i en aquest sentit és objecte de la metafísica.

Notícia bibliogràfica de Sven Limbeck dins «Medioevo latino», 20 (1999), 483, núm. 5141.

11. N'hi ha una segona edició revisada: Lovaina, Peeters, 1998 (Recherches de théologie et philosophie médiévales. Bibliotheca, 1). Citarem, doncs, aquesta segona edició revisada.

22

Charles H. LOHR, *Medieval Latin Aristotle Commentaries: Authors A-F*, dins «Traditio. Studies in Ancient and Medieval History, Thought, and Religion», 23 (1967), 313-414, concretament 363-365.

Breu notícia biobibliogràfica d'Antoni Andreu. Llista de les obres d'Antoni Andreu que cauen en l'àmbit de l'estudi definit en el títol: *Scriptum in artem veterem* i *Quaestiones Metaphysicae*. De cada obra ofereix els *incipit* i *explicit* i informació sobre manuscrits i edicions. També trobem notícies sobre les obres d'autoria dubtosa: *Scriptum in novam logicam* («perhaps begun, but not finished», 365), *Quaestiones super VIII libros Physicorum* i *Quaestiones super libros De anima*.

23

Pius SAGÜÉS AZCONA, *Apuntes para la historia del escotismo en España en el siglo XIV*, dins *De doctrina Ioannis Duns Scoti*. «Acta Congressus Scotistici Internationalis Oxonii et Edimburgi 11-17 Sept. 1966 celebrati», IV: *Scotismus decursu saeculorum* (Studia scholastico-scotistica, 4), Roma, Societas Internationalis Scotistica, 1968, 3-20.

Les pàgines 3-6 són dedicades a *Antonio Andrés* († c. 1330), «*Doctor Dulcifluus*». Antoni Andreu, juntament amb Pere d'Atarrabia i Pere Tomàs, pertany «al grupo de las figuras más representativas del primitivo escotismo en España» (3). Pels *incipit* i *explicit* dels manuscrits que han conservat les seves obres, sabem que fou deixeble directe de Duns Escot i que el seu objectiu era explicar la doctrina del mestre, la qual segueix fidelment.

24

José RIESCO TERRERO, *El problema del ser en la escuela franciscana*, dins «*Naturalaleza y gracia*», 16 (1969), 371-396, concretament 377-380.

Riesco Terrero dedica les pàgines 377-380 a «*Antonius Andreas*». Pel que fa als problemes de la univocitat de l'ésser i del subjecte de la metafísica, Andreu en la seva obra *Quaestiones Metaphysicae* «secunda y perfecciona las directrices del Doctor Sutil tales como se hallan expuestas en el Opus Oxoniense» (378). L'objecte de la metafísica és l'«ens in quantum ens quod est commune Deo et creaturae» (379). El concepte d'ésser és, doncs, unívoc a Déu i la criatura. Les substàncies separades no són objecte de cap ciència particular; formen part de la metafísica, no com a subjecte primer, sinó com a causa i principi del subjecte.

25

Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *Repertorio de franciscanos españoles graduados en teología durante la edad media*, dins *Repertorio de historia de las ciencias eclesiásticas de España: siglos XIII-XVI*, III (Corpus Scriptorum Sacrorum Hispaniae. Estudios, 2), Salamanca, Universidad Pontificia, Instituto de Historia de la Teología Española, 1971, 235-320.

A les pàgines 245-246 (núm. 47), breu notícia biogràfica amb indicació de dues referències bibliogràfiques.

26

José RIESCO TERRERO, *La metafísica en España (siglos XIII al XV)*, dins *Repertorio de historia de las ciencias eclesiásticas de España: siglos I-XVI*, IV (Corpus Scriptorum Sacrorum Hispaniae. Estudios, 2), Salamanca, Universidad Pontificia de Salamanca, Instituto de Historia de la Teología Española, 1972, 203-259.

L'autor dedica les pàgines 226-227 a «Antonio de Andrés»: presentació biogràfica (226) i bibliografia general (226-227), i llista de les seves obres amb indicació d'*incipit* i *explicit*, manuscrits i/o edicions coneguts (227-229). Les obres d'Antoni Andreu són les *Quaestiones Metaphysicae*, l'*Expositio Metaphysicorum*, l'*Scriptum super librum Porphyrii*, *Scriptum super librum Praedicamentorum*, l'*Scriptum super librum Sex principiorum*, el *Tractatus formalitatum* (?) i un *Commentarius in Metaphysicam* (?).

27

Sebastián GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés (siglo XIV). Estudio bibliográfico-crítico de sus obras*, I-IV. Tesi doctoral dirigida per Francisco CANALS VIDAL, Barcelona, Universidad de Barcelona, Facultad de Filosofía y Letras, 1973.

La tesi es divideix en tres parts. En la primera (volum I), l'autor aplega i estudia críticament les dades conegudes (sigui en fonts manuscrites o impreses) sobre la vida i obra d'Antoni Andreu. Aquesta primera part és formada per sis capítols, dedicats respectivament a la vida, les obres, les fonts (capítols 3, 4 i 5) i a l'anàlisi de cada obra. Classifica les obres d'Antoni Andreu en autèntiques, d'autoria probable i d'autoria dubtosa. En el primer grup hi ha el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, les *Quaestiones Metaphysicae* i l'*Scriptum in artem veterem*. Són d'autoria probable l'*Expositio Metaphysicae* i el *Compendiosum principium in libros Sententiarum*. En total, l'autor examina 40 manuscrits. La segona part (volums II i III) edita el text de les *Quaestiones subtilissimae super*

XII libros Metaphysicorum Aristotelis, a base del còdex 4233 de la Biblioteca Nacional de Madrid (i del G III.25 del Real Monasterio del Escorial i E-III, 3 de la Biblioteca Nazionale de Torí) i dóna raó de les variants de 33 manuscrits. La tercera part (volum IV) transcriu algunes obres de lògica (*Scriptum super librum Peribermeneias*, *Scriptum super librum Sex principiorum*, *Scriptum super librum Porphyrii*) del manuscrit 6 de la Biblioteca de la Catedral de Pamplona.

28

Sebastián GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés (siglo XIV). Estudio bibliográfico-crítico de sus obras*. Resumen de la Tesis presentada para aspirar al grado de Doctor en Filosofía y Letras, Barcelona, Universidad de Barcelona, Secretariado de publicaciones, intercambio científico y extensión universitaria, 1975.

Resum de nou pàgines de la tesi presentada l'any 1973.

29

Pietro SCAPIN, *La metafisica scotista a Padova dal XV al XVII secolo*, dins *Storia e cultura al Santo di Padova tra il XIII e il XX secolo*, a cura di Antonino POPPI (Fonti e studi per la storia del Santo a Padova. Studi, 1), Vicenza, Neri Pozza Editore, 1976, 485-538.

Després d'unes pàgines que tenen com a finalitat presentar els problemes de la *Metafísica* d'Aristòtil i la interpretació que en fa Escot en les seves *Quaestiones subtilissimae*, l'autor dedica les pàgines 497-501 a Antoni Andreu: *La prima elaborazione della metafisica di Antonio Andrés († c. 1330)*. Antoni Andreu és «un autorevole mediatore tra il maestro e i discepoli delle successive generazioni» (497). Concretament, Andreu va escriure dues obres de metafísica: les *Quaestiones Metaphysicae* i l'*Expositio Metaphysicae*. Les primeres edicions d'aquestes obres sortiren a la llum pública prop de Pàdua, és a dir, a Vicenza l'any 1477 i a Venècia el 1482. L'autor ofereix (498-499) la llista de les qüestions tractades (*Quaestiones Metaphysicae*, Venècia, 1517) i les confronta (499-501) amb les *Quaestiones subtilissimae* d'Escot. Respecte d'Escot, les d'Andreu són més nombroses, però força fidels al contingut. Pel que fa a la univocitat de l'ésser i a l'objecte de la metafísica (ésser), la posició d'Andreu és fidel a l'*Ordinatio* d'Escot. Conclou l'autor (500-501):

«Come si vede, la tesi dell'univocità, timidamente esclusa dal giovane Scoto e cautamente, ma consapevolmente sostenuta dallo Scoto dell'insegnamento maturo, è ormai divenuta un fermo e lucido possesso del discepolo e, come vedremo, della scuola anche nel suo filone padovano».

30

Camille BÉRUBÉ, *Antoine André, témoin et interprète de Scot*, dins «*Antonia-num*», 54 (1979), 386-446.

Aquest article es planteja dues preguntes: *a)* quin és l'estat dels coneixements sobre Antoni Andreu, «frère mineur catalan et disciple immédiat de Jean Duns Scot» (386), com autor d'unes qüestions i d'un comentari a la *Metafísica* d'Aristòtil?; i *b)* segons aquestes *Quaestiones Metaphysicae*, com interpretava Andreu les obres d'Escot? Un primer apartat, de caràcter introductori, és intitulat *Antoine André, promoteur du Scotisme* (387-399). Des de sempre Andreu ha estat considerat un deixeble fidel d'Escot, el seu «praecipuus defensor», l'*Scotellus* o l'*Scotulus* que expressa amb dolçor i elegància la profunditat de les doctrines del mestre. Andreu pot ésser qualificat de «segon fundador de l'escotisme» (387). La fidelitat d'Andreu, però, no és incompatible amb una certa evolució doctrinal, l'origen de la qual és difícil d'estudiar perquè Andreu declara de tenir en compte en els seus comentaris l'ensenyament oral d'Escot.

El segon apartat, *Antoine André, auteur de l'«Expositio» et des «Quaestiones»* (399-411), és dedicat a la primera pregunta. Efectivament, Martí de Barcelona, donà notícia de vint-i-nou manuscrits i vint-i-quatre edicions de l'*Expositio Metaphysicae*, però, en realitat la majoria d'aquests textos són còpia no de l'*Expositio Metaphysicae* sinó de les *Quaestiones Metaphysicae*. Bérubé estudia aquesta tradició textual (els testimonis de la qual ja pugen a trenta-vuit manuscrits i vint-i-quatre edicions) i arriba al resultat següent: les *Quaestiones Metaphysicae* van ser més difoses que no pas l'*Expositio Metaphysicae*. Alguns manuscrits contenen ambdues obres. Aquesta darrera obra d'Andreu no sembla tenir al darrere una obra homònima d'Escot.

L'apartat tercer, *Le scotisme des «Quaestiones» et de l'«Expositio» d'A. André* (411-440), compara les explicacions d'Escot i les d'Andreu sobre el coneixement del singular i de l'universal. Andreu estandaritza, tot simplificant-les, les doctrines d'Escot, les adapta a un context escolar. Ara bé, malgrat la seva declaració de fidelitat al pensament d'Escot, Andreu l'interpreta en una direcció que no és estrictament escotista, en línia amb Vidal de Four.

A la *Conclusion* (441-446), l'autor afirma que tant les *Quaestiones Metaphysicae* com l'*Expositio Metaphysicae* són obres indubtables d'Antoni Andreu. Comparant les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu amb les d'Escot, queda clar que Andreu és a la vegada un copista, un compilador i un comentador. Ara bé: «Il se sert des textes de Duns Scot pour exprimer la pensée de Scot, mais la sienne propre» (441). En aquest sentit Andreu és també «autor». Pel que fa a l'*Expositio Metaphysicae*, la qüestió és més complicada (no hi ha un text d'Escot que permeti la comparació). Les obres d'Andreu no ajuden a entendre millor Escot; Andreu, a més d'un defensor d'Escot és «scotiste indépendant» (445). Escot «se dégage de l'école franciscaine antérieure pour suivre une voie

nouvelle» (445), però Andreu, i malgrat la seva declaració de fidelitat, no el segueix.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 1 (1982), 367; de R. Aubert dins «Revue d'histoire ecclésiastique», 77 (1982), 338; d'Alfonso Maierú dins «Collectanea Franciscana», 54 (1984), 1564; i «Revue des sciences philosophiques et théologiques», 54 (1980), 292; «Medioevo latino», 3 (1980), 46, núm. 249.

31

José FERRATER MORA, *Escotismo*, dins *Diccionario de filosofía*, II (E-J), Madrid, Alianza editorial, 1979, 983-984.¹²

Entre els principals deixebles d'Escot, J. Ferrater esmenta Antoni Andreu (983), el qual «está tan dentro del espíritu del maestro, que es difícil distinguir entre los escritos de ambos» (983-984).

32

Vicente MUÑIZ RODRÍGUEZ, *Antonio Andrés: la edición veneciana de 1509 de su Lógica Vetus*, dins «Cuadernos salmantinos de filosofía», 6 (1979), 271-283.

La biblioteca del Col·legi de Sant Francesc dels Caputxins de Salamanca conserva un exemplar de l'edició publicada a Venècia, 1509, de l'*Scriptum in artem veterem*. L'objectiu de l'article és exposar el «panorama actual» dels estudis sobre Antoni Andreu i descriure l'exemplar esmentat (272). En el primer apartat (272-276), l'autor destaca que els estudis del P. Martí de Barcelona continuen essent vàlids en general si hom hi afegeix les notícies de nous incunables. Hi ha hagut, però, correccions en algun punt concret: l'autenticitat dels escrits sobre la *Metafísica* (Carreras i Artau, núm. 10) i el distanciament d'Antoni Andreu respecte del mestre (Bérubé, núm. 19 i núm. 30). En el segon apartat (276-283), Muñiz descriu el contingut de l'exemplar esmentat. Aquesta obra d'Antoni Andreu fou enquadrada (segles XV-XVI) juntament amb dues obres més: els comentaris a la *Física* aristotèlica de Tomàs d'Aquino i Robert de Grosseteste. Per acabar (281-283), l'autor ofereix una síntesi de les doctrines lògiques d'Antoni Andreu: dignitat de la lògica, importància del sil·logisme, universals, teoria del coneixement. En les pàgines 279-280 trobem notícia de la presència de tres impresos més d'obres d'Andreu a la Universitat de Salamanca: *Commentaria in XII libros Metaphysicae*, Venècia, 6

12. N'hi ha una nova edició: *Escotismo*, dins *Diccionario de filosofía*, II (E-J). Nueva edición revisada, aumentada y actualizada por el profesor Josep-Maria TERRICABRAS, supervisión de la profesora Priscilla COHN FERRATER MORA, Barcelona, Editorial Ariel, 1994, 1066.

de maig de 1503; *In quatuor sententiarum libros*, Venècia 1578; i *Tria principia rerum naturalium Antonii Andree*, Venècia 3 d'agost de 1517.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 1 (1982), 367-368; «Medioevo latino», 6 (1983), 42, núm. 297.

33

Gonzalo DÍAZ DÍAZ, *Andrés, Antonio*, dins *Hombres y documentos de la filosofía española*, I (A-B), Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1980, 284-287.

Presentació de la seva vida i obres. L'autor destaca que Andreu «reivindica para la lógica el carácter de ciencia independiente» (284). L'objecte de la lògica no són els conceptes sinó el sil·logisme. Per a Andreu els universals procedeixen en part de les coses però secundàriament de l'intel·lecte, que els dota de representativitat intencional. L'universal, doncs, és objectiu en la mesura que rau en les essències pures (*ante rem*) o en les coses (*in re*) i és subjectiu en tant que és pensat per l'intel·lecte. D'Antoni Andreu, Gonzalo Díaz remarca «su notable doctrina acerca de la singularidad del ser (*haecceitas*)» (285). La individuació no procedeix ni de la matèria quantificada, ni de la formalització substancial de la matèria, sinó d'una nova forma «por la que el ser específicamente determinado se singulariza» (285). A les pàgines 285-286, llista de les obres d'Antoni Andreu amb indicació d'alguns manuscrits i edicions; i, 286-287, bibliografia.

34

Jakob Paul LANG, *Antonius Andreas, Franziskanertheologe († um 1320)*, dins *Lexikon des Mittelalters*, I, Munic, Zurich, Artemis Verlag, 1980, 731.

Després de recordar breument les dades biogràfiques d'Antoni Andreu, l'autor explica que el seu mèrit principal consistí a presentar de manera entenedora les obres difícils d'Escot, raó per la qual fou conegut com a «Doctor dulcifluus» i «Scotellus». Lang esmenta l'*Abbreviatio operis Oxoniensis Scoti* i el *Compendiosum principium in libros Sententiarum*.

35

Alain GUY, *Histoire de la philosophie espagnole*, Tolosa de Llenguadoc, Association des publications de l'Université de Toulouse-le Mirail, 1983.¹³

13. N'hi ha una segona edició de 1985; i traducció castellana: *Historia de la filosofía española*. Traducció de Ana SÁNCHEZ, Barcelona, Anthropos, 1985, 26. Citem l'edició castellana.

L'autor dedica un apartat, *Del «doctor dulcifluus» al «doctor strenuus»* (26-27), a Antoni Andreu, Gonzalo de Balboa, Guillem Rubió i Pere Tomàs. Del primer recorda que va néixer a Tauste i va estudiar a Lleida i París, i fou professor a Montsó. És un fidel deixeble d'Escot.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 6 (1987), 382-383; de G. Zamora dins «Laurentianum», 28 (1987), 200-201; i «Medioevo latino», 10 (1989), 886, núm. 6394.

36

Bartolomé PERERA, *Introducción del escotismo en España*, dins Melquíades ANDRÉS (dir.), *Historia de la teología española*, I: *Desde sus orígenes hasta fines del siglo XVI* (Monografías, 38), Madrid, Fundación Universitaria Española, 1983, 478-487, concretament 478.

Breu presentació biogràfica. Suposem que per error tipogràfic, l'autor afirma que Antoni Andreu «cursó Artes en el Estudio General de Mérida» (478).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 6 (1987), 383-384; i «Medioevo latino», 10 (1989), 482, núm. 2954.

37

Camille BÉRUBÉ, *La première école scotiste*, dins *Preuve et raisons à l'Université de Paris: logique, ontologie et théologie au XIVe siècle*. «Actes de la Table Ronde internationale organisée par le Laboratoire associé au CNRS n. 152 du 5 au 7 novembre 1981», édités par Zénon KALUZA et Paul VIGNAUX, Paris, J. Vrin, 1984, 9-24.

La darrera part de l'article (16-21) és dedicada exclusivament a *Antoine André, scotiste «fidèle»*. Efectivament, Antoni Andreu declara al final d'algunes obres la seva fidelitat a la lletra i al pensament del seu mestre, tal com el va exposar oralment i per escrit. Per tal de valorar aquesta fidelitat, l'autor estudia dues obres d'Andreu molt relacionades entre elles i amb dues obres paral·leles del seu mestre: l'*Expositio Metaphysicae* i les *Quaestiones Metaphysicae*. Escot també va comentar una secció del llibre VII de la *Metafísica* i va redactar unes *Quaestiones Metaphysicae*. Pel que fa a l'*Expositio Metaphysicae*, l'autor arriba a la conclusió següent (17):

«La comparaison des commentaires littéraires de Scot et d'Antoine André nous a permis de constater les rapports assez vagues entre les deux, laissant à penser, avec un fondement dans les textes, que Scot a composé un commentaire littéral sur une section du livre VII de la Métaphysique d'Aristote, celle-là même à laquelle

il renvoie à sept reprises dans ses *Quaestiones* et dans l'*Oxonien* IV. Mais Antoine André a aussi sous les yeux le *Quodlibet*, q. 7 (dans les questions sur la toute-puissance divine) de Scot et un texte des *Quaestiones* de Scot sur les douze livres de la *Métaphysique* et non pas sur les neuf premiers seulement comme c'est le cas des manuscrits actuellement connus.

En canvi, el resultat de l'anàlisi comparativa entre les *Quaestiones Metaphysicae* d'Andreu i les d'Escot és ben diferent. L'autor ha comparat quatre qüestions (que tracten del coneixement del singular, el de l'universal, les proves de la unitat de Déu i l'omnipotència divina) i ha arribat a la conclusió que «les protestations de fidélité littéraire et doctrinale relèvent de la propagande pour accréditer le texte nouveau auprès d'un public sensible aux arguments d'autorité» (18). Escot és interpretat a la llum de l'escola franciscana anterior i purificat de la contaminació d'Aristòtil.

Notícia bibliogràfica «Collectanea Franciscana», 54 (1984), 352; i «Medioevo latino», 7 (1984), 203, núm. 1570.

38

Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *I tabù della storia dello scotismo*, dins «Antonianum», 59 (1984), 337-392, concretament 342.

La influència doctrinal d'Escot comença no amb els seus escrits, sinó amb el seu ensenyament oral a París. Fou mestre regent els anys 1306-1307, com testimonia Antoni Andreu en afirmar que manlleva el contingut de les seves obres «ex dictis» de Joan Duns Escot, «sedens super cathedram magistralem» (342). Una anotació del còdex de Pamplona, Biblioteca de la Catedral, 6, aporta informació en el sentit que les obres d'Andreu circulaven força lluny de Catalunya abans de l'any 1312 (342) i no resulta difícil arribar a la conclusió que «Antonio Andrea spiegava la dottrina di Scoto a Catalogna già prima del 1308, anno della morte del Maestro» (342).

39

Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *Rutas e hitos del escotismo primitivo en España*, dins *Homo et mundus*. «Acta Quinti Congressus Scotistici Internationalis, Salmanticae, 21-26 septembris 1981», editat Camille BÉRUBÉ (Studia Scholastico-Scotistica, 8), Roma, Societas Internationalis Scotistica, 1984, 419-436.

L'autor dedica un apartat específic a Antoni Andreu: *Un discípulo de Escoto «sedentis super cathedram magistralem»: Antonio Andrés, el «Scotellus» español* (432-436). Algunes obres d'Andreu s'han confós amb les del seu mestre. Per aquesta raó, Andreu ha estat un autor poc conegut. L'autor ofereix una síntesi d'un estudi que està redactant sobre Andreu (cf. *infra*: *El pensamiento hispano-*

franciscano medieval en la historiografía reciente, de 1998, núm. 72). Recorda les dades biogràfiques conegudes d'Andreu i classifica cronològicament i geogràfica els vuitanta-vuit manuscrits coneguts de les seves obres.

40

Evangelista VILANOVA, *Història de la teologia cristiana*, I: *Dels orígens al segle XV* (Col·lectània Sant Pacià, 32), Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, Editorial Herder, 1984, 664-665.¹⁴

Presentació breu. L'autor afirma que «sembla que va néixer a Tauste» (664-665).

Recensió de Ramon Sala, dins «*Revista catalana de teologia*», 10 (1985), 444-446; de Josep M. Via, dins «*Anuari de la Societat catalana de filosofia*», 2 (1988), 243-245; i notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «*Arxiu de textos catalans antics*», 6 (1987), 384-385.

41

Guillermo FRAILE, *Historia de la filosofía española*, edició revisada y ultimada por Teófilo URDANOZ, Madrid, Editorial católica, 1985, 178.¹⁵

Breu referència d'Antoni Andreu. El fa nascut a Tauste.

42

Stephen D. DUMONT, *The Univocity of the Concept of Being in the Fourteenth Century. John Duns Scotus and William of Alnwick*, dins «*Mediaeval Studies*», 49 (1987), 1-75.

En el context de la polèmica sobre el concepte d'ésser entre, d'una banda, Escot i els primers escotistes i, de l'altra, Enric de Gant, l'autor es refereix a les *Quaestiones super libros Aristotelis De anima*. Aquestes qüestions, afirma, «show the hand of a Scotellus, probably Antonius Andreas» (15). I afegeix: «Where the *Quaestiones super libros Aristotelis De anima* of Scotus ends and that of the Scotellus begins is not known» (15).

14. N'hi ha una segona edició corregida i ampliada: Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 1999; i traduccions al castellà: *Historia de la teología cristiana*, I: *De los orígenes al siglo XV*, traducció de Joan LLOPIS, Barcelona, Herder, 1987; al francès: *Histoire des théologies chrétiennes*, 1: *Des origines au XVe siècle*, traducció de Luc DURBAN, París, Du Cerf, 1997; i a l'italià: *Storia della teologia cristiana*, I: *Dalle origini al XV secolo*, traducció de Carlo CHIECCHI, Roma, Borla, 1991.

15. És la segona edició. La primera és de l'any 1971.

Notícia bibliogràfica dins «Medioevo latino», 10 (1989), 176, núm. 1201.

43

Edward P. MAHONEY, *Aristotle as «The Worst Natural Philosopher» (pessimus naturalis) and «The Worst Metaphysician» (pessimus metaphysicus): His Reputation among Some Franciscan Philosophers (Bonaventure, Francis of Meyronnes, Antonius Andreas, and Joannes Canonicus) and Later Reactions*, dins *Die Philosophie im 14. und 15. Jahrhundert. In memoriam Konstanty Michalski (1879-1947)*. Herausgegeben von Olaf PLUTA (Bochumer Studien zur Philosophie, 10), Amsterdam, B. R. Grüner, 1988, 261-273.

En aquest article l'autor examina algunes crítiques d'autors franciscans a la filosofia natural i la metafísica d'Aristòtil i dedica unes pàgines (263-264) a Antoni Andreu. En la qüestió introductòria del *Tractatus quaestionum de principiis naturae* Antoni Andreu es pregunta per l'objecte de la ciència natural: no és l'*ens mobile*, com proposaven els tomistes. Tampoc és el *corpus*, perquè aquest concepte no designa convenientment aquells éssers (com els àngels o les intel·ligències) que són mòbils però no tenen cos. Per a Aristòtil *corpus* i *mobilitas* són conceptes convertibles. Andreu recorda la tesi d'Aristòtil (*Metafísica*, XII) segons la qual cada intel·ligència «is a certain necessary existence (*quoddam necesse esse*) and pure act having no potentiality» (264). Aquesta opinió és «falsa et irrationalis» (264). Andreu proposa el concepte de *naturalitas* per a definir convenientment l'objecte de la ciència natural.

Notícia bibliogràfica dins «Medioevo latino», 10 (1989), 404, núm. 2584.

44

Charles HEUSCH, *Index des commentateurs espagnols médiévaux d'Aristote (XIIe-XVe siècles)*, dins «Atalaya», 2 (1991), 157-175.

Bibliografia de les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu.

Bibliografia: «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 2 (1992), 19, núm. 164; i 27, núm. 239.

45

Giorgio PINI, *Una lettura scotista della «Metafísica» di Aristotele: L'«Expositio in libros Metaphysicorum» di Antonio Andrea*, dins «Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale», 2/2 (1991), 529-586.

En un primer apartat, *Antonio Andrea*, «*Scoti discipulus*» (529-533), després de recordar les dades biogràfiques conegudes d'Antoni Andreu, l'autor en

destaca la seva aportació a la història de l'escotisme: reelaborar la doctrina del mestre i condensar-la en tractats dedicats a la lògica, la física, la metafísica i la teologia. Antoni Andreu és el «segon fundador» de l'escotisme i l'interpret oficial de les doctrines d'Escot. L'èxit dels escrits d'Andreu fou tal que, a partir de la segona generació d'escotistes, substitueixen les mateixes obres del mestre, de vegades fragmentàries i en constant procés de revisió. L'objectiu de Pini en aquestes pàgines consistirà a analitzar la tasca que Andreu porta a terme en el primer dels seus dos tractats de metafísica: l'*Expositio Metaphysicae*. A les *Quaestiones Metaphysicae* dedicarà un futur article (cf. *infra*, núm. 56).

L'apartat segon, *L'«Expositio in libros Metaphysicorum» come opera di Antonio Andrea e come rielaborazione del Commento sulla «Metafisica» di Tommaso* (534-541), comença recordant el debat del segle XVII sobre si l'obra esmentada d'Andreu era realment seva o del mestre. Hugh MacCaughwell la va editar l'any 1625 a nom d'Escot i així passà posteriorment a les edicions de Wadding i Vivès. Aquesta atribució fou contestada per Matthaeus Ferchius, *Discussiones scoticae de Commentariis Metaphysicis et Reportatis Parisiensibus ascriptis Io. Dunsio Scoto Doctori Subtili*, Pàdua, 1638: les referències creuades entre les *Quaestiones Metaphysicae*, l'autoria de la qual no ha estat posada mai en dubte, i l'*Expositio Metaphysicae* proven que l'autor d'ambdues obres és el mateix. Ferchius s'adona també que Antoni Andreu («imitator Aquinatis») no només té en compte sinó que segueix ben de prop el comentari de Tomàs d'Aquino a la *Metafisica* d'Aristòtil.

Les anàlisis més exhaustives portades a terme (cf. apartats següents) per Pini confirmen, d'una banda, l'estreta relació entre l'*Expositio Metaphysicae* i les *Quaestiones Metaphysicae* i suggereixen que en un estadi primitiu de la història de la transmissió textual formaven una sola obra; i, de l'altra, la dependència de l'*Expositio Metaphysicae* respecte del comentari de Tomàs d'Aquino. Cal, doncs, preguntar-se pels criteris que fa servir Antoni Andreu per reelaborar el *Comentari* de Tomàs d'Aquino: l'anàlisi d'aquests criteris permetrà de copsar el caràcter escotista de l'obra.

L'apartat tercer, *I criteri della rielaborazione di Antonio Andrea: lineamenti di una metafisica scotista* (541-551), analitza les intervencions obrades per Antoni Andreu sobre el text de Tomàs d'Aquino, considerat l'«expositor» llatí per excel·lència de la *Metafisica* aristotèlica. Aquestes intervencions són de dos tipus: *a*) purament formals, sense modificar-ne el contingut: aclariments, observacions didàctiques, formalització lògica dels arguments; i *b*) doctrinals, és a dir, Antoni Andreu introdueix aspectes típicament escotistes (manllevats sovint de l'*Ordinatio* d'Escot) com la univocitat de l'ésser, la *natura communis*, la teoria de l'*unitas minor unitate numerali*, l'*haecceitas*, la distinció entre l'u i l'ésser, la pluralitat de formes en el compost substancial. Andreu, doncs, escriu una «metafísica escotista» molt més sistemàtica que la de Tomàs d'Aquino i menys exegètica.

L'apartat quart, *Univocità e metafisica come «scientia transcendens»: un esempio del metodo di composizione di Antonio Andrea* (551-561), concreta l'anàlisi del

mètode utilitzat per Andreu en el tema de la univocitat. Antoni Andreu utilitzarà la doctrina de la univocitat formulada per Escot en l'*Ordinatio*, en context teològic, per interpretar no només l'expressió clàssica d'Aristòtil: l'*ens multis modis dicitur* (*Metafísica*, IV, Γ, c. 2, 1003a33-34), sinó per a convertir la metafísica en una *scientia transcendens* (ciència de l'ésser en tant que ésser i dels transcendents), única, sistemàtica, gràcies precisament a aquesta univocitat. La univocitat substitueix l'*analogia entis* de Tomàs d'Aquino: aquest confon la *praedicatio* (relació entre el concepte d'ésser i els seus referents) amb l'*attributio* (dependència real entre els mateixos referents). Quan Aristòtil parla d'analogia s'està referint a l'*attributio*, però no a la *praedicatio*.

Completen l'article dos apèndixs. El primer (562-567) és dedicat a les referències a les *Quaestiones Metaphysicae* presents en l'*Expositio Metaphysicae* (562-564), a les de l'*Expositio Metaphysicae* que es troben en les *Quaestiones Metaphysicae* (564-465), a les qüestions comunes a ambdues obres (565) i a les citacions explícites de Tomàs d'Aquino (565-567). El segon (568-586) és una llista de les modificacions introduïdes per Antoni Andreu en la seva *Expositio Metaphysicae* respecte de Tomàs d'Aquino, classificades per temes: univocitat (568-572), *unitas minor unitate numerali* i principi d'individuació (573-576) i altres (576-586).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 12 (1993), 609; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 4 (1994), 36, núm. 293; i «Medioevo latino», 14 (1993), 64, núm. 390.

46

Stanislav SOUSEDÍK, *Der Scotismus in den Böhmischen Ländern*, dins «Collectanea Franciscana», 60 (1990), 477-503; i dins *Melanges Bérubé. Études de philosophie et théologie médiévales offertes à Camille Bérubé, OFM Cap. pour son 80e anniversaire*, a cura de Vicenzo CRISCUOLO (Bibliotheca Seraphico-Cappuccina, 40), Roma, Istituto Storico dei Cappuccini, 1991, 257-283.

Dóna notícia de diversos manuscrits de la Catedral de Praga (cf. *infra*, *Els manuscrits*, núms. LXXXVII-XCII) que contenen obres d'Antoni Andreu: quatre còpies de les *Quaestiones Metaphysicae*, tres de les *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, tres de les *Quaestiones super libros de anima* i d'un *Extractus ex IV libris Sententiarum Scoti* (és a dir, el *Commentarium in IV libros Sententiarum* o *Abbreuiatio operis Oxoniensis Scoti*)

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 12 (1993), 609-610; «Medioevo latino», 15 (1994), 313, núm. 1901; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 1 (1991), 33, núm. 195; i «Recherches de Science Religieuse», 80 (1992), 262.

47

Stephen D. DUMONT, *Transcendental Being: Scotus and Scotists*, dins «Topoi», 11 (1992), 135-148.

La doctrina del concepte d'ésser unívocament comú, no només entre substància i accidents, sinó també entre Déu i les criatures, tingué una importància remarcable en la teoria medieval dels transcendents. Una de les dificultats més punyents d'aquesta doctrina consisteix a explicar de quina manera un concepte real «could be abstracted from what agreed in nothing real, in this case, God and creatures» (135). L'autor examina la solució d'Escot i de quatre escotistes a aquesta qüestió. Un d'aquests quatre escotistes és Antoni Andreu (140-142). En les *Quaestiones Metaphysicae*, escrites uns quants anys després de la mort del mestre, Antoni Andreu distingeix tres tipus d'univocitat: la física, la lògica i la metafísica. La univocitat física és la unitat d'una natura real, al marge de qualsevol operació mental. La univocitat lògica és la unitat d'un concepte real concebuda sota un concepte lògic singular, com és ara el gènere i l'espècie. I, finalment, la univocitat metafísica «is the unity of a first intention or real concept abstracted from several things outside the mind apart from any corresponding logical or second intention the intellect may form of it» (140). Aplicant aquestes accepcions de la univocitat de l'ésser a la qüestió proposada en aquest article ara resumit, Antoni Andreu arriba a la conclusió següent: «The concept of being univocally common to God and creatures is a real concept of first intention and not merely a logical intention arising from a purely mental difference in the mode of conceiving one and the same thing» (142).

Notícia bibliogràfica dins «Medioevo latino», 16 (1995), 200, núm. 2025.

48

Marek GENSLER, *Antonius Andreae – the faithful Pupil? Antonius Andreae doctrine of Individuation*, dins «Mediaevalia philosophica Polonorum», 31 (1992), 23-38.

L'objectiu de l'estudi consisteix a analitzar un cas concret de fidelitat (o no) d'Andreu envers el seu mestre Escot: la doctrina de la individuació, tal com és explicada en dues obres, es a dir, en el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* i en les *Quaestiones Metaphysicae*. Després de recordar les dades biogràfiques bàsiques d'Andreu (23-25) i les relatives a aquestes dues esmentades obres (25-26), l'autor reconstrueix les tesis d'Antoni Andreu (26-34), les compara amb les d'Escot i n'extreu conclusions (26-37). Una breu bibliografia de fonts i estudis completa l'article (38). L'exposició de la doctrina del *Tractatus quaestionum de principiis naturae* sobre la individuació comença amb la definició de

natura o quiditat, que pot ésser específica o universal. L'específica o individual a la vegada pot ésser compresa com a *forma partis* (cert aspecte d'un ésser) o com a *forma totius* (quiditat en ella mateixa). La natura específica no és constituïda per la matèria, però la diferència individual és un principi que constitueix les coses substancialment (materialment), no lògicament (formalment). Les *Quaestiones Metaphysicae* segueixen la doctrina del *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, però, introdueixen dues novetats: una discussió sobre les teories d'Enric de Gant (individuació com a doble negació: de la divisió en ella mateixa i de la identitat amb altres coses), Avicenna (individuació com a quantitat de matèria) i d'Averrois —compartida per Tomàs d'Aquino— (matèria com a principi d'individuació). Andreu refusa aquestes teories i proposa l'*haecceitas* (aquesta és la segona novetat), és a dir: «a singular being consists of two principles: quiddity and haecceity» (33). Més enllà d'aquestes dues diferències, les exposicions d'ambdues obres són molt semblants. Comparant aquesta doctrina amb la d'Escot (*Quaestiones Metaphysicae*), Gensler arriba a la conclusió que l'exposició d'Andreu és pràcticament la mateixa que la d'Escot: «The only difference, if we can call it a difference at all, is in slightly altered terminology» (37). Per exemple, les expressions d'Escot *materia prima* i *forma substantialis* són substituïdes per *materia absolute accepta* i *forma partis* en les obres d'Andreu. Així, doncs, «it can be said that Antonius Andreae still remains the faithful pupil» (37).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 15 (1996), 780; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 3 (1993), 34, núm. 341; i «Medioevo latino», 15 (1994), 59, núm. 281.

49

Marek GENSLER, *Catalogue of Works by or ascribed to Antonius Andreae*, dins «Mediaevalia philosophica Polonorum», 31 (1992), 147-155.

Després d'una presentació biogràfica (147), Gensler classifica les obres d'Antoni Andreu en tres grups: *a*) Obres d'autenticitat no discutida (147-151), *b*) obres d'autenticitat qüestionable (151-153), i *c*) obres perdudes o només conegudes per referències (153-154). En el primer grup hi trobem l'*Scriptum in artem veterem* (integrat per l'*Scriptum super librum Porphyrii*, l'*Scriptum super librum Praedicamentorum*, l'*Scriptum super librum Sex principiorum*, l'*Scriptum super librum Peribermeneias* i l'*Scriptum super librum Divisionum Boethii*), l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis* (comentari literal [*Expositio Metaphysicae*] a la *Metafísica* d'Aristòtil amb qüestions que posteriorment s'editaren a part: *Quaestiones Metaphysicae*), el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, la *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis* i la *Quaestio de subiecto totius logicae*. El grup d'obres dubtoses és format per les *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, les *Quaestiones super libros de anima*, el *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico*, el *Tractatus*

formalitatum (ad mentem Scoti), el *Commentarium in IV libros Sententiarum*, també conegut amb el títol *Abbreviatio operis Oxoniensis Scoti*, el *Compendiosum principium in libros Sententiarum* i quatre col·leccions de sermons. Les obres del tercer grup són: l'*Scriptum in novam logicam*, les *Quaestiones ordinariae de logica*, les *Quaestiones quodlibetales*, el *Tractatus de modis distinctionum* i les *Quaestiones mercuriales (seu commentarius super regulas iuris)*. De cada obra són indicats l'*incipit*, les variants del títol, els manuscrits i/o edicions coneguts i altres informacions complementàries. Al final de l'article (154-155), la bibliografia.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 15 (1996), 779; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 5 (1995), 35, núm. 255; «Archivum franciscanum historicum», 87 (1994), 198; i «Medioevo latino», 15 (1994), 59, núm. 281.

50

Nicola ABBAGNANO, *Storia della filosofia*, 2: *La filosofia medioevale (la patristica e la scolastica)*, Torí, UTET, 1993, 375.

Antoni Andreu és un dels deixebles més notables d'Escot. Va escriure una *Metafisica textualis*, editada entre les obres del mestre.

51

Olga WEIJERS, *Antonius Andreas (ca. 1280 – ca. 1320)*, dins *Le travail intellectuel à la Faculté des arts de Paris: textes et maîtres (ca. 1200-1500)*, I: *Répertoire de noms commençant par A-B* (Studia Artistarum. Études sur la Faculté des Arts dans les Universités médiévales, 1), Turnhout, Brepols, 1994, 65-67.

L'autora presenta breument Antoni Andreu (65: «né en Catalogne, étudiant à Paris et élève de Jean Duns Scot» i mestre d'arts a París entre 1304 i 1307), la bibliografia general sobre ell i les seves obres amb indicació d'*incipit*, manuscrits i edicions i bibliografia. Li és atribuït el *Tractatus abbreviatus (o brevis) de modis distinctionum* (67).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 15 (1996), 779-780; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 4 (1994), 36, núm. 291; i de Lucia Pinelli dins «Medioevo latino», 16 (1995), 41, núm. 9597, i 858-859, núm. 9597.

52

Marek GENSLER, *A peep or a gaze? References to Antonius Andreae in «Quaestiones super physicam» by Theodoricus of Magdeburg*, dins *Via Scoti: Methodologica ad*

mentem Joannis Duns Scoti. «Atti del Congresso Scotistico Internazionale, Romae, 9-11 marzo 1993», II, a cura di Leonardo SILEO (Medioevo, 1), Roma, PAA – Edizioni Antonianum, 1995, 1065-1072.

L'escotisme durant el segle XIV s'anà fent popular. Una mostra n'és l'obra *Quaestiones super libros Physicae* de Teodoric de Magdeburg, escrita abans de 1347, en la qual és citat un parell de vegades (llibre I, q. 1 i q. 18) Antoni [Andreu]. Gensler estudia aquestes citacions i arriba a la conclusió que Teodoric analitza escrupolosament (i favorablement) les opinions d'Andreu. Teodoric accepta, almenys parcialment, que el subjecte de la física és la «substància natural». En conclusió: «It seems, therefore, that we are justified in saying that Theodoricus' peep onto the doctrine of Scotism, as presented by Antonius Andreae was long and careful enough to be called gaze, too» (1072).

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 7 (1997), 72-74, núm. 597.

53

Ángel D'ORS, «*Utrum nomen significet rem vel passionem in anima*» (Antonio Andrés y Juan Duns Escoto), dins «Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge», 62 (1995), 7-35.

L'autor edita (29-35) la qüestió *Utrum nomen significet rem vel speciem, id est, passionem in anima*, del manuscrit 2340 de la Universitat de Salamanca, ff. 94ra-96ra, de l'obra *Scriptum super librum Peribermeneias*, i n'estudia el seu contingut i significació (7-27). D'Ors comença l'estudi introductorí recordant (8-9) les cinc dades que semblen fiables de la vida d'Andreu: *a*) fou franciscà, *b*) de la custòdia de Lleida (de la província franciscana d'Aragó), *c*) deixeble immediat d'Escot, *d*) professor del convent de Montsó; i *e*) va morir abans de l'any 1333. Són obres autèntiques d'Antoni Andreu les *Quaestiones Metaphysicae* i l'*Expositio Metaphysicae* i s'accepten com a tals l'*Scriptum in artem veterem* i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. La tradició manuscrita atribueix dos comentaris al *Peribermeneias*, però en realitat aquests comentaris «son radicalmente diversos» (11). L'autor se centrarà en el comentari conservat a Salamanca (i deixarà de banda l'altre, el de Pamplona, Biblioteca de la Catedral, 6). La qüestió estudiada és la número 4. La tesi central d'Andreu és la següent: «illud quod proprie significatur per vocem est res, <non res ut intelligitur, nec res ut> existens aut ut non existens, sed res absolute» (34). Segons l'autor, respecte dels escrits d'Escot (comentaris al *Peribermeneias*), Antoni Andreu en conserva la lletra, per bé que, canviant l'ordre de l'exposició, «modifica por completo el sentido de su doctrina» (19). En efecte, després de comparar les exposicions de mestre i deixeble, l'autor arriba a la conclusió que la solució d'Escot tal com és explicada per Andreu perd el seu sentit. La importància, però, de la qüestió

d'Andreu, consisteix a ser «un escalón importante en el camino desde Escoto hasta Ockham» (27):

«La asignación de la *res extra animam* como significado inmediato del nombre, el olvido de la diferencia entre la *species* y la *passio in anima*, el recurso a la analogía entre la relación *nomen-species* y la relación lenguaje escrito-lenguaje oral, así como la introducción en el ámbito de las *Quaestiones in librum Peribermeneias* de la idea de una ordenación de los signos que no supone mediación en cuanto a su significación, parecen ser los materiales a partir de los cuales elaborará Ockham su doctrina de la significación».

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 17 (1998), 844-845; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 6 (1996), 32, núm. 227; i «Medioevo latino», 18 (1997), 34, núm. 325.

54

Paloma PÉREZ-ILZARBE, Antonio Andrés: «*Utrum signum possit poni ex parte praedicati*», dins «Bulletin de philosophie médiévale», 37 (1995), 33-44.

La qüestió anunciada en el títol és la novena d'un dels dos comentaris d'Antoni Andreu al *Peribermeneias* d'Aristòtil. La base d'aquesta obra d'Antoni Andreu és l'obra que el seu mestre Duns Escot dedicà al mateix llibre d'Aristòtil. Després d'examinar dues posicions, Andreu manifesta la seva pròpia, que l'autora formula de la manera següent (38-39):

«Antonio Andrés admite que se puede añadir el signo al predicado, aunque con dos reservas. En primer lugar, el signo añadido al predicado no se comporta de la misma manera que el signo añadido al sujeto y, en segundo lugar, únicamente puede añadirse el signo en aquellos casos en los que la proposición resultante sea verdadera».

A les pàgines 42-44, transcripció del text de la qüestió [sense que hi hagi sabut veure la indicació de la font].

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 18 (1999), 1015; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 6 (1996), 32, núm. 227; i «Medioevo latino», 18 (1997), 34, núm. 326.

55

Giorgio PINI, *Scotistic Aristotelianism: Antonius Andreas' «Expositio» and «Quaestiones» on the Metaphysics*, dins *Via Scoti: Methodologica ad mentem Joannis Duns Scoti*. «Atti del Congresso Scotistico Internazionale, Romae, 9-11

marzo 1993», I, a cura di Leonardo SILEO (Medioevo, 1), Roma, PAA – Edizioni Antonianum, 1995, 375-389.

La difusió de les obres de Tomàs d'Aquino fou avaforida per una sèrie de mesures institucionals que no tenen paral·lel en el cas d'Escot. Això no obstant, la propagació dels escrits del Doctor subtil fou semblant a la que tingueren els de Tomàs. L'escotisme després d'Escot seguí tres camins diversos: *a)* editar i revisar les obres d'Escot; *b)* resumir-les; i *c)* completar-les amb obres originals i independents d'Escot, però fidels al seu pensament. Precisament, en aquest marc cultural s'inscriu l'obra «of the Catalan Antonius Andreas» (378). L'autor s'interessa en aquest article per dues de les seves obres: l'*Expositio Metaphysicae* i les *Quaestiones Metaphysicae*. La primera és una explicació literal de la *Metafísica* d'Aristòtil, la segona un comentari *per modum quaestionis* del mateix llibre. Probablement, inicialment, formaven part d'una única obra. Ambdues són genuïnes d'Antoni Andreu. Els arguments contraris que formularen els germans Carreras Artau (383, nota 30) no semblen tenir fonament.

Presentat el context en el qual Antoni Andreu desenvolupa la seva tasca i les dues obres objecte d'estudi, l'article analitza cadascuna d'aquestes dues obres. En les pàgines dedicades a la primera resumeix l'article presentat *supra*, núm. 45; i en les dedicades a les *Quaestiones Metaphysicae*, les de l'article núm. 56.

Finalment, en el darrer apartat (387-389), Pini sintetitza en cinc punts les conclusions de l'article: *a)* Les obres d'Antoni Andreu representen el naixement del que es pot anomenar «Scotistic Aristotelianism» (387); *b)* Aquesta lectura escotista de la *Metafísica* aristotèlica es desenvolupa de dues maneres complementàries: amb un comentari literal, que és revisió del de Tomàs d'Aquino amb integracions de l'*Ordinatio* i les *Quaestiones in Metaphysicam* d'Escot; i amb una revisió de les *Quaestiones* del mateix Escot; *c)* Antoni Andreu és una figura cabdal de la transmissió de l'ensenyament d'Escot vers els *studia* de l'orde; *d)* Les obres metafísiques d'Antoni Andreu mostren la manera com foren llegides les *Quaestiones* del mestre: a la llum de l'*Ordinatio*; i, *e)* que alguns fragments teològics de l'*Ordinatio* passaren a formar part de l'ensenyament filosòfic en el primer escotisme.

56

Giorgio PINI, *Sulla fortuna delle «Quaestiones super Metaphysicam» di Duns Scoto: le «Quaestiones super Metaphysicam» di Antonio Andrea*, dins «Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale», 6 (1995), 281-361.

Escrites entre els anys 1316 i 1333, les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu varen tenir una difusió extraordinària, especialment en el segle XV. Així ho proven els quaranta-nou manuscrits coneguts i les disset edicions incunables (publicades entre els anys 1471 i 1500). Aquesta obra esdevin-

gué el text bàsic d'ensenyament en diverses universitats i la referència per a totes aquelles persones que s'interessaven en una interpretació escotista de la *Metafísica* d'Aristòtil. Les *Quaestiones Metaphysicae* són una revisió i una reelaboració de les *Quaestiones* de Duns Escot, sobretot a partir de l'*Ordinatio* i del *Quodlibet*.

En un primer apartat, *Lo «Scriptum super Metaphysicam» di Antonio Andrea: «Quaestiones» e «Expositio»* (284-287), Pini recorda que les dues obres formaven un sol llibre, intítulat *Scriptum super Metaphysicam*, del qual ha pervingut una sola còpia manuscrita (Oxford, Oriel College, 65): l'*Expositio Metaphysicae* i les *Quaestiones Metaphysicae* oferien respectivament la lectura literal del text d'Aristòtil i el desenvolupament més profund en forma de qüestions d'aspectes particulars. Aquest projecte unitari no tingué fortuna: a partir de l'any 1340, les *Quaestiones Metaphysicae* es comencen a copiar (i després a editar) separadament i esdevenen una obra autònoma.

L'apartat segon, *Le «Quaestiones» di Antonio Andrea come revisione delle «Quaestiones» di Duns Scoto* (287-294), és dedicat a analitzar la tasca de revisió i reelaboració que porta a terme Antoni Andreu respecte de les *Quaestiones Metaphysicae* del mestre: Antoni Andreu no pretén ésser original, només revisa, simplifica i completa l'obra d'Escot, de lectura més aviat difícil. Les *Quaestiones* d'Escot només arribaven fins al llibre IX de la *Metafísica* d'Aristòtil: Andreu hi afegeix les *Quaestiones* dels llibres X, XI i XII (tretze en total). Un segon tipus d'intervenció consisteix a revisar el text per tal d'obtenir-ne una versió més clara, més ben estructurada, una veritable *ordinatio*.

Precisament, en l'apartat següent, *Il rapporto tra le «Quaestiones» di Antonio Andrea e quelle di Duns Scoto. Le soppressioni, le aggiunte, le modifiche* (294-298), Giorgio Pini es pregunta pels criteris utilitzats per a portar a terme la revisió de les *Quaestiones* del mestre. Pini classifica en cinc grups les qüestions d'Antoni Andreu en funció de la seva relació amb les de Duns Escot. Un primer grup és format per les qüestions (setze en total) que pràcticament coincideixen: Andreu només hauria revisat aspectes estilístics, formals. Un segon grup aplega les qüestions (vint-i-vuit) que segueixen força fidelment el text d'Escot, però que contenen afegits o han estat objecte de supressions, fins i tot extenses, que no modifiquen el tema central. Un tercer grup és integrat per les qüestions (catorze) que desenvolupen temes nous, absents en l'obra del mestre. Un quart grup inclou les qüestions (quatre) que modifiquen profundament la solució d'Escot o en proposen una de nova. Finalment, el cinquè grup és format per les qüestions que no tenen paral·lel en l'obra d'Escot, sigui perquè són relatives als llibres X-XII de la *Metafísica* (13), sigui per tractar temes dels primers IX llibres que Andreu considera importants però als quals Escot no els havia dedicat cap qüestió específica (15).

Un quart apartat és dedicat a *I temi degli interventi di Antonio Andrea* (298-308). Un primer tema té a veure amb el concepte d'ens (és l'objecte únic de la metafísica, és unívoc), l'u o els transcendentals. Un segon tema afegit és el de la *unitas minor unitate numerali* o *natura comunis*. Un tercer tema objecte

de modificacions és la matèria (entitat positiva, part de l'essència). El quart tema és el de la ciència pràctica i finalment el cinquè tema o grup de temes és format per la problemàtica física. En general, Andreu corregeix la primera versió de les *Quaestiones Metaphysicae* amb la versió definitiva i més clara de l'*Ordinatio*.

Finalment, a tall de conclusió, en el darrer apartat, *Antonio Andrea e la «metafísica scotista»* (308-310), Pini planteja la hipòtesi que l'obra d'Antoni Andreu desenvolupà la funció de «canale di diffusione dell'insegnamento metafisico di Duns Scoto» (308) i es pregunta «quanto la presentazione tradizionale della metafisica scotista dipenda effettivamente da Duns Scoto e quanto invece essa dipenda da uno Scoto letto attraverso Antonio Andrea» (310).

Dos apèndixs completen l'article. El primer, «*Quaestiones*» ed «*Expositio*» (311-326), conté la llista sumària dels manuscrits de l'*Expositio Metaphysicae* i de les *Quaestiones Metaphysicae* (311-312) i la llista de les *quaestiones* amb la indicació del lloc que ocupava a l'interior de l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*, segons el manuscrit d'Oxford, Oriel College, 65 (312-326). L'apèndix segon (327-361) classifica les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu en els grups esmentats: *Questioni di Antonio Andrea riprese dalle questione di Duns Scoto* (327-331), *Questioni di Antonio Andrea con integrazioni rispetto alle questioni di Duns Scoto* (331-345), *Questioni di Antonio Andrea con intere sezioni aggiunte rispetto alle questioni parallele di Duns Scoto* (345-353), *Questioni di Antonio Andrea modificate rispetto alle questioni parallele di Duns Scoto* (353-357), *Questioni di Antonio Andrea aggiunte rispetto a Duns Scoto* (357-360) i *Questioni di Duns Scoto senza corrispondente in Antonio Andrea* (360-361). Per a les qüestions dels quatre primers grups, Pini dóna indicació del títol, referència de l'edició (Venècia, 1495), referència de la qüestió paral·lela d'Escot (segons l'edició de Vivès) i sumari del contingut eliminat i/o afegit. Per a les del cinquè grup, el títol, la referència de l'edició i, si és el cas, de la font. Les qüestions del darrer grup són citades segons l'edició de Vivès.¹⁶

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 16 (1997), 682-683; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 7 (1997), 41-42, núm. 341; i «Medioevo latino», 18 (1997), 34, núm. 327.

16. Giorgio Pini, a més dels articles resumits en aquest apartat (núms. 45, 55 i 56), ha fet referència a Antoni Andreu en altres estudis escotistes. Cf., per exemple, *Scoto e l'anologia. Logica e metafisica nei commenti aristotelici*, Pisa, Edizioni della Scuola Normale Superiore, 2002, 1, 17, 18; *Univocity in Scotus's «Quaestiones super Metaphysicam»: The Solution to a Riddle*, dins «Medioevo. Rivista di Storia della Filosofia Medievale», 30 (2005), 69-110; *The «Quaestions on the Metaphysics» by John Duns Scotus. A vindication of Pure Intellect*, dins *A Companion to the Latin Medieval Commentaries on Aristotle's Metaphysics*. Edited by Fabrizio AMERINI and Gabriele GALLUZZO (Brill's Companions to the Christian Tradition, 43), Leiden i Boston, Brill, 2014, 359-384.

Ángel D'ORS, «*Utrum propositio de futuro sit determinate vera vel falsa*» (Antonio Andrés and John Duns Scotus), dins *Studies on the History of Logic*. «Proceedings of the III. Symposium of the History of Logic», edited by Ignacio ANGELELLI and María CEREZO (Perspektiven der analytischen Philosophie, 8), Berlín, Nova York, Walter de Gruyter, 1996, 97-116.

L'autor estudia en aquest article la qüestió 11 de l'*Scriptum super librum Peribermeneias* d'Antoni Andreu, que porta per títol *Utrum propositio de futuro sit determinate vera vel falsa*, i que és una reelaboració de les qüestions VII (*an propositio de futuro sit determinate vera vel falsa*) i VIII (*an possibile sit neutram partem contradictionis esse veram*) de l'obra atribuïda a Escot *In duos libros Peribermeneias, operis secundi*. En aquest cas, «this is merely a reorganization of Scotus' questions, in slightly simplified form, in which faithfulness to Scotus' thinking is allied to literal fidelity to Scotus' texts» (97). Però allò que li interessa a l'autor de l'article no és examinar l'evolució de la filosofia escotista i la fidelitat dels deixebles d'Escot al mestre, sinó analitzar «the Scotist solution» (98) a la qüestió plantejada. I en aquest sentit, el text d'Andreu proporciona el marc interpretatiu de les doctrines escotistes.

La característica distintiva de la solució escotista consisteix en la separació i la contraposició entre l'ordre temporal i l'ordre modal, «which leads to a defense of intermination according to truth or falsehood, too, of propositions of necessary future, and also, therefore, to the dissolving of the specificity of the problem of propositions of contingent future» (111). No sembla que aquesta posició sigui compatible amb la revolució de les nocions modals que algun estudiós (Simo Knuuttila) ha atribuït a Escot.

Sebastián GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés (s. XIV). Estudio bibliográfico crítico*, dins «Revista española de filosofía medieval», 3 (1996), 101-107.

Resum de la tesi doctoral, d'idèntic títol, presentada per l'autor a la Universitat de Barcelona l'any 1973. De la biografia d'Antoni Andreu, l'autor només en recorda una dada: Va morir poc abans de l'any 1333, segons que es desprèn d'un *explicit* del manuscrit núm. 6 de la Catedral de Pamplona, f. 20r. Els problemes principals que plantegen els escrits d'Antoni Andreu són dos: determinar quines són les seves obres autèntiques i esbrinar fins a quin punt és un autor original. Seguint a grans trets la classificació de Martí de Barcelona, García Navarro agrupa les obres de la manera següent: a) Tractats de lògica o *Scriptum in artem veterem*, és a dir, els comentaris de la *Isagoge* de Porfiri, de les *Categorías* d'Aristòtil, del llibre *Sobre els sis principis* de Gilbert Porretà, del *Peribermeneias* d'Aristòtil i de les *Divisiones* de Boeci; b) *Tractatus de sillogismo*

demonstrativo et topico; c) el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*; d) els escrits de metafísica: *Metaphysica textualis* o *Scriptum aureum super Metaphysicam Aristotelis (Expositio Metaphysicae)* i les *Quaestiones Metaphysicae*. L'*Expositio Metaphysicae* planteja problemes d'autenticitat: només n'hi ha un manuscrit (Oxford, Oriel, 65) i «se trata de un texto muy poco académico, lleno de alusiones míticas y poéticas y donde el autor se declara en varias ocasiones abiertamente platónico, cosa poco impensable en A. de Andrés» (98); i, finalment, e) les obres dubtoses: *Quaestiones super libros de anima*, *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, *Commentarium in IV libros Sententiarum*. De cada obra, l'autor ofereix indicació dels manuscrits, amb el corresponent títol, *incipit* i *explicit*.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 17 (1998), 843-844; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 7 (1997), 39-40, núm. 333; i «Medioevo latino», 21 (2000), 42, núm. 388.

59

Marek GENSLER, *The Concept of the Individual in the Sentences Commentary of Antonius Andreae*, dins *Individuum und Individualität im Mittelalter*, herausgegeben von Jan A. AERTSEN und Andreas SPEER (Miscellanea mediaevalia, 24), Berlín, Nova York, Walter de Gruyter, 1996, 305-312.

Antoni Andreu va tractar del concepte d'individu en obres de teologia (el comentari a les *Sentències*), de metafísica (*Quaestiones Metaphysicae*) i de filosofia natural (*De tribus principiis naturae*). L'exposició més extensa i completa és la del *Commentarium in IV libros Sententiarum*. Per a Andreu, l'individu és «a being whose identity, expressed by its singularity, is something very special, guaranteed not by any of its constituents (not even existence) but by an ultimate reality, which does indeed make it one» (311). Andreu simplifica la doctrina d'Escot, però la seva síntesi és fidel al mestre: sembla pensada per a esdevenir un bon manual introductori del pensament escotista.

Notícia bibliogràfica dins «Revue des sciences philosophiques et théologiques», 81 (1997), 647.

60

Marek GENSLER, *Two «Quaestiones» Concerning the Subject Matter of the Physics. An Early Scotist Interpretation of Aristotle*, dins *Aristotle in Britain during the Middle Ages*. «Proceedings of the International Conference at Cambridge, 8-11 April 1994», edited by John MARENBOON (Rencontres de Philosophie Médiévale, 5), Turnhout, Brepols, 1996, 195-209.

La qüestió inicial del *Tractatus quaestionum de principiis* (que tingué una difusió autònoma amb el títol *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*) es

pregunta «*utrum mobilitas sit formalis ratio subiectiva primi subiecti philosophiae naturalis*» (196) i es correpon més o menys amb una qüestió paral·lela del tractat d'autoria problemàtica *Quaestiones super VIII libros Physicae*. En aquest article Gensler compara ambdues qüestions i n'estudia el contingut («*the first subject of physics*», 196). En el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* Antoni Andreu arriba a la conclusió que la *formalis ratio* de la filosofia natural és la substància i la *formalis ratio subiectiva* és la *naturalitas*, és a dir, la substància natural en tant que natural (206). La conclusió de les *Quaestiones super VIII libros Physicae* és molt semblant, però descriu la substància de manera diferent («*substantia finita in suo conceptu communi*»). L'autor d'aquesta darrera obra coneix i cita la primera, n'accepta les opinions, però no pot ésser provat que sigui el mateix. L'autor o els autors d'aquestes dues qüestions citen els textos d'Aristòtil i se'n serveixen, però el critiquen quan les seves opinions no es poden conciliar amb les del mestre Escot: «*Amicus Aristoteles sed magis amicus Scotus*» (209).

Notícia bibliogràfica dins «*Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins*», 7 (1997), 40-41, núm. 334; i de Giuliana Salomone dins «*Medioevo latino*», 20 (1999), 36, núm. 350.

61

Marek GENSLER, *Antonius Andreae Scotism's best supporting Auctor*, dins «*Anuari de la Societat catalana de filosofia*», 8 (1996), 57-97.

Aquest article és format per dues parts: *The making of a «Doctor Dulcifluus» Antonius Andreae and his position in formation of scotism* (57-67) i *Antonius Andreae's De tribus principiis naturae, the Spanish Handbook of Scotism* (68-97). La primera d'aquestes dues parts presenta la vida i les obres d'Antoni Andreu. Aquest autor es guanyà merescudament el renom d'*Scotellus* i *Doctor Dulcifluus*. Potser era originari de Tauste, va estudiar a l'*Studium generale* de Lleida i a l'*Studium generale* de París. Retornat a la seva província franciscana, hauria estat professor a Montsó. Les obres més importants són el *De tribus principiis naturae*, el comentari a la *Metafísica* (*Expositio Metaphysicae* i *Quaestiones Metaphysicae*), les *Quaestiones ordinariae de logica*, l'*Scriptum in artem veterem* i la *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*. Quatre obres són d'atribució dubtosa: l'*Abbreuiatio operis Oxoniensis Scoti*, els *Sermones*, les *Quaestiones super libros de anima* i les *Quaestiones super VIII libros Physicorum*. Antoni Andreu va contribuir decisivament a la formació de l'escotisme com una escola filosòfica (67). En el segle XV la majoria de les seves obres esdevingueren «*philosophical best-sellers*» (67) en els més remots llocs de l'Europa llatina.

La segona part és dedicada específicament al *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Escot no havia deixat cap obra sencera i sistemàtica sobre filosofia de la natura. Andreu, doncs, es proposa en aquest tractat exposar la filosofia natural «*ad mentem Scoti*» (68). Segurament havia explicat

dues vegades aquesta temàtica, a Montsó i Lleida. Andreu té especialment en compte les obres d'Escot que parcialment dediquen alguna qüestió a la temàtica, com les *Quaestiones subtilissimae in Metaphysicam* o l'*Ordinatio*. L'estructura del *Tractatus quaestionum de principiis naturae* és la següent: la primera qüestió és introductòria i la tretzena, conclusiva. Cinc qüestions (les que van de la segona a la sisena) són dedicades a la matèria, cinc més tracten de la forma (de la setena a l'onzena) i una (la dotzena), de la privació. El subjecte de la física és la «mobilitat», que Andreu considera doblement: en tant que capacitat o potència i en tant que realitat actual. El subjecte de la ciència en general ha de complir les característiques següents: *a*) ha de posseir un concepte quiditatiu; *b*) que ha de pertànyer formalment i absolutament al primer subjecte; *c*) i aquest primer subjecte ha de ser adequat a la seva ciència. Concretament, «the first subject of natural philosophy is substance the formal characteristics of which is naturality» (71). En les qüestions dedicades a la matèria la presenta com una realitat independent i positiva que posseïx el seu propi acte entitatiu. La part dedicada a la forma tracta de qüestions relacionades amb les *rationes seminales*, les formes i la seva comparabilitat, i la pluralitat de formes substancials. La qüestió dedicada al tercer principi, és a saber, a la privació, concretament analitza «whether privation is identical with potency of matter» (76). La resposta d'Andreu és negativa, perquè la matèria no es pot reduir a potència. En la darrera qüestió Andreu presenta els tres principis de la natura en una perspectiva dinàmica. L'obra va tenir una àmplia difusió.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 17 (1998), 844.

62

Vicente MUÑIZ RODRÍGUEZ, *Pensamiento escotista en la España medieval (siglos XIII-XV)*, dins «Revista española de filosofía medieval», 3 (1996), 77-84.

Antoni Andreu és un dels deixebles més destacats d'Escot, «la figura más representativa del escotismo medieval español» (81), raó per la qual l'autor li dedica un apartat específic: *Antonio Andrés o la fidelidad quebrada* (82-84). Aquest apartat, a la vegada, és subdividit en una part bibliogràfica, en la qual Muñiz dóna notícia de les novetats bibliogràfiques més destacades publicades d'ençà de l'estudi de Martí de Barcelona (1929); i una part dedicada al tema de la fidelitat o infidelitat d'Antoni Andreu respecte del seu mestre Duns Escot: en les *Quaestiones Metaphysicae*, segons que ha demostrat Bérubé (1979), «el minorita aragonés quebranta su proclamada fidelidad y pone en este camino al escotismo posterior» (84). A un resultat semblant arriba Àngel d'Ors a propòsit del comentari a la *Logica Vetus (Scriptum in artem veterem)* d'Antoni Andreu. Una de les novetats més remarcables d'Antoni Andreu seria la «doctrina del

conocimiento del universal sin especie universal inteligible», coneixement que s'assenta «sobre un conocimiento directo del singular sin intuición intelectual» (83).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 17 (1998), 843; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 7 (1997), 39-40, núm. 333; i «Medioevo latino», 22 (2001), 255, núm. 2387.

63

Marek GENSLER, *Antonius Andreae Scotism's best supporting Auctor* (i II). 3. *Antonius Andreae's «Opus Magnum»: The «Metaphysics» Commentary*; 4. *The Philosophical Issues in Antonius Andreae's «Scriptum in Artem Veterem» and «Abbreviatio Operis Oxoniensis Scoti»*, dins «Anuari de la Societat catalana de filosofia», 9 (1997), 39-50 i 51-61.

Comencem per l'apartat «3» (és a dir, el primer d'aquest article). L'*Opus magnum* no és altre que l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*, inicialment format per l'*Expositio Metaphysicae* i les *Quaestiones Metaphysicae*. L'obra d'Antoni Andreu respon a la necessitat de disposar d'un text universitari de metafísica escotista. Efectivament, les obres d'Escot, pel seu caràcter poc sistemàtic, de disputa, per la seva evolució, no satisfieien prou adequadament aquest objectiu. Andreu es proposa escriure un comentari global de la *Metafísica* aristotèlica que expliqui el sentit de la lletra i que tracti més sistemàticament de les principals qüestions, des del punt de vista de la filosofia escotista. L'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*, d'una banda, té en compte i intenta superar el comentari de Tomàs d'Aquino a la *Metafísica* aristotèlica; i de l'altra, segueix les *Quaestiones* de Duns Escot, obra primerenca del mestre, que Andreu completa i revisa segons les doctrines de les més madures *Ordinatio* i *Quodlibet*. Respecte de les *Quaestiones* de Duns Escot, els temes més significatius tractats per Andreu en les seves *Quaestiones Metaphysicae* són l'objecte de la metafísica (l'ésser en tant que ésser), la univocitat, la *quidditas*, l'*haecceitas*, la pluralitat de formes, el moviment i el canvi.

L'estil clar, precís, sistemàtic d'Andreu assegurà l'èxit de l'obra: la seva difusió fou més gran que la d'Escot. L'obra d'Andreu esdevingué un eina perfecta per a la propagació de la filosofia escotista. L'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis* «was not only a seasonal philosophical best-seller –it was a true opus magnum» (28).

L'apartat quart és dedicat a dues obres que no foren tan conegudes com les *Quaestiones Metaphysicae* o el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, però que també varen tenir una notable difusió (diverses edicions i més de deu manuscrits): l'*Scriptum in artem veterem* i l'*Abbreviatio operis Oxoniensis Scoti*. Ambdues comparteixen les característiques següents: a) no tracten estrictament de filosofia; b) professen fidelitat al pensament d'Escot; c) no conse-

gueixen d'amagar el seu veritable interès per la filosofia natural. L'*Scriptum in artem veterem* és una obra de lògica i l'*Abbreuiatio operis Oxoniensis Scoti*, de teologia.

L'*Scriptum in artem veterem* hauria estat escrit l'any 1312 i, com les obres de metafísica, porta a terme tres tipus d'operacions respecte de les obres (lògiques) d'Escot: Antoni Andreu reelabora o desenvolupa conceptes, tracta el mateix problema d'una altra manera o substitueix les qüestions per unes altres. Les qüestions filosòfiques de l'*Scriptum in artem veterem* es concentren en dos problemes: les categories (en tant que gèneres reals d'ésser) i els universals (i la seva relació amb els individus). Andreu és un deixeble fidel a l'ensenyament del seu mestre, per bé que, de vegades, l'interpreti «in a pretty liberal and individual way, sometimes preferring some solutions to some other ones» (56-57). En cas de dubte o de discrepància entre diverses opinions d'Escot, Andreu dóna preferència a les expressades en les darreres obres del mestre. Sovint la tasca d'Andreu consisteix a polir el text d'Escot, afegir-hi exemples i arguments més clars, reconstruir el context amb distincions.

L'*Abbreuiatio operis Oxoniensis Scoti* és una obra d'estil diferent. Només un dels nous manuscrits coneguts l'atribueix explícitament a Andreu, sis l'atribueixen a l'*Scotulus* o *Scotellus* (títol que Andreu comparteix amb Pere d'Aquila) i els tres restants a altres autors. Malgrat el caràcter poc original pel tipus d'obra que és, l'*Abbreuiatio operis Oxoniensis Scoti* manifesta algunes característiques típiques de l'estil d'Andreu: preferència per algunes solucions determinades, digressions sobre temes que li interessin, tendència constant a fer més clars els textos obscurs d'Escot.

Amb raó els lectors medievals d'Andreu varen veure en ell l'*Scotellus* fidel al pensament del seu mestre i el *Doctor dulcifluus*, que presentava de manera clara i consistent la filosofia d'Escot. Però també podem veure Andreu «as a philosophical personality of his own» (61).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 19 (2000), 864-865.

64

Marek GENSLER, *The Question on the Subject Matter of Physics from the Questions in VIII libros Physicorum Ascribed to Antonius Andreae*, dins «Studia mediawistyczne», 32 (1997), 23-57.

El còdex de Cambridge, Gonville & Caius, 368, conserva unes *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, escrites l'any 1320 i atribuïdes en la coberta del manuscrit a Antoni Andreu. Atès, d'una banda, que aquesta obra és acompanyada per les *Quaestiones Metaphysicae* i, de l'altra, que la qüestió esmentada en el títol pren com a model la primera qüestió del *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, l'autoria d'Antoni Andreu sembla possible.

Notícia bibliogràfica de G. Michiels dins «Scriptorium. International review of manuscript Studies», 53/2 (1999), 189*-190*; i «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 10 (2000), 34, núm. 213.

65

IOANNIS DUNS SCOTI, *Quaestiones super libros Metaphysicorum Aristotelis*, libri I-V, Edited by Robert R. ANDREWS, Girard J. ETZKORN, Gedeon GÁL †, Romuald GREEN †, Francis KELLEY †, George MARCIL, Timothy NOONE, Rega WOOD (Opera Philosophica, 3), St. Bonaventure, NY, The Franciscan Institute, St. Bonaventure University, 1997, 848 p.; i *Quaestiones super libros Metaphysicorum Aristotelis*, libri VI-IX. Edited by Robert R. ANDREWS, Girard J. ETZKORN, Gedeon GÁL †, Romuald GREEN †, Francis KELLEY †, George MARCIL, Timothy NOONE, Rega WOOD (Opera Philosophica, 4), St. Bonaventure, NY, The Franciscan Institute, St. Bonaventure University, 1997, 806 p.

L'estudi introductorï dedicat unes pàgines a Antoni Andreu (§ 6, *Scotus and Antonius Andreas*, xxxvii-xlii), concretament a *The «Quaestiones» of Scotus and Antonius Andreas* (xxxvii-xxxix) i *Antonius Andreas: author of the expositio literalis in libros Metaphysicae* (xxxix-xlii). En el primer apartat, els autors de la introducció recorden que Antoni Andreu ha estat conegut com un deixeble fidel de Duns Escot. Les paraules del colofó de les *Quaestiones* d'Antoni Andreu en el sentit que compila aquesta obra «secundum mentem et doctrinam» del mestre, són confirmades per la comparació d'ambdues obres, la del mestre i la del deixeble. Sovint Andreu ha afegit claredat i una forma lògica més apodíctica al text del mestre. Diverses vegades trobem, sigui en l'*Ordinatio* sigui en les *Quaestiones super libros Metaphysicorum Aristotelis* d'Escot, referències a un comentari literal de la *Metafísica* d'Aristòtil. Per aquesta raó, l'*Expositio* de les edicions de Wadding i Vivès fou atribuïda a Escot. Els estudis, però, de Bérubé i Pini han mostrat que l'*Expositio* és una obra d'Antoni Andreu: així ho mostren les referències creuades entre aquesta obra i les *Quaestiones*. L'*Expositio* «is in part a revision of Aquinas's commentary on the *Metaphysics* in the light of the mature doctrines of Scotus as found in the *Ordinatio*» (xli). Andreu, però, se serveix en aquesta obra de diversos fragments literals extrets de les *Quaestiones super libros Metaphysicorum Aristotelis* d'Escot i potser de la seva perduda *Expositio*. En conclusió (xlii):

«it seems clear that Antonius Andreas was a faithful disciple of Scotus, following closely the doctrine and often using the very wording of de Subtle Doctor. Nevertheless, the Catalan Franciscan should be regarded as the *author* of the *Quaestiones super libros Metaphysicorum Aristotelis*, printed in numerous Renaissance editions (e.g. Venice 1513, Venice 1523), as well as of the *Expositio* printed in the Wadding-Vivès edition».

Notícia bibliogràfica de Marco Arosio dins «Medioevo latino», 23 (2002), 248, núm. 2226.

66

Agustí BOADAS I LLEVAT [*sic!*], Josep MARTÍ I MAJOR, Andreu, Antoni, dins Ramon CORTS I BLAY, Joan GALTÉS I PUJOL, Albert MANENT I SEGIMON (dirs.), *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, I (A-C), Barcelona, Editorial Claret, Generalitat de Catalunya, 1998, 78.

Breu presentació, amb bibliografia, d'Antoni Andreu. Els autors subratllen que «no se sap on va néixer, però es diu que a Tauste (Saragossa), a Barcelona, o fins i tot a França» (78).

67

Marek GENSLER, *Antonius Andreae's «Opus magnum»: the «Metaphysics» commentary* (Serie Tecnologia Filosòfica, 18), Barcelona, Universitat de Barcelona, KAL, 1998, 28 p.

L'opuscle és el text d'una conferència del prof. Gensler pronunciada a Barcelona, l'any 1996 i coincideix amb l'apartat 3 de l'article núm. 63. Remetem, doncs, el lector al resum que n'hem fet *supra*.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 19 (2000), 864-865.

68

Marek GENSLER, *The Concept of Human Free Will in Antonius Andreae's «Sentences'» Commentary*, dins «Studia Mediewistyczne», 33 (1998), 73-78.

El comentari a les *Sentències* conegut amb el nom d'*Abbreviatio Operis Oxoniensis Scoti* no és acceptat unànimament com una obra d'Antoni Andreu, però la seva atribució a aquest autor no ha estat mai seriosament contestada. Gensler estudia les qüestions relatives al lliure albir: del llibre primer, les qüestions 3 i 4 de la primera distinció, la qüestió única de la distinció 38, i la qüestió única de la distinció 47; del llibre segon, la qüestió 1 de la distinció 25; i del llibre tercer, la qüestió 1 de la distinció 33. Com és d'esperar en un autor franciscà i deixeble d'Escot, Andreu defensa la llibertat. La voluntat és lliure perquè no està determinada per res en absolut: ni per factors externs ni per factors interns. La voluntat és una potència perfecta, activa i lliure. Fins aquí Andreu segueix Escot (*Ordinatio*, II, dist. 25, q. 1), però, a diferència del mestre, el deixeble estableix una distinció entre la *libertas operativa* i la *libertas productiva*. Andreu analitza la funció de l'intel·

lecte respecte de la voluntat. En acabar, l'autor (78) fa unes observacions conclusives:

«As far as the former quaestion is concerned, one can summarise Antonius' views as those of a voluntarist. He supports the thesis that the will is determined only by itself, it may or may not follow the advice of the intellect or virtues. What is more, human will can act even against reason, or suspend any acts whatsoever. Acts of human will are different from those of God, as He has just one infinite act and man has separate acts of particular volitions and nolitions. The answer to the latter quaestion can be limited to a constatation that despite some formal differences, which have been noted above, Antonius still remains very close to his master in his views, and the traditional opinion naming him *Scotellus*, or Little Scotus, seems keep its validity».

Vegeu «International Medieval Bibliography», 34/1 (2000), 367.

69

Marek GENSLER, *The Concept of Science and its Division in Antonius Andreae's Metaphysics Commentary*, dins *Was ist Philosophie im Mittelalter*. «Akten des X. Internationalen Kongresses für mittelalterliche Philosophie der Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale, 25. bis 30. August 1997 in Erfurt». Herausgegeben von Jan A. AERTSEN und Andreas SPEER (*Miscellanea mediaevalia*, 26), Berlín – Nova York, Walter de Gruyter, 1998, 767-773.

Antoni Andreu va redactar l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis* amb l'objectiu de crear un equivalent escotista del comentari de Tomàs d'Aquino a la *Metafísica* d'Aristòtil. A mitjan segle XIV aquesta obra fou dividida en dues parts: en un comentari literal (*Expositio Metaphysicae*) i en qüestions (*Quaestiones Metaphysicae*). El concepte de ciència i la seva definició és tractat en diverses qüestions de la introducció, el llibre I i el llibre VI. Per a Andreu la ciència és un *habitus intellectus*, que formalment té per objecte l'especulació sobre un subjecte en sentit quiditatiu i que virtualment tendeix vers llurs conclusions i principis (768-769). La ciència es divideix en especulativa i pràctica. La praxi per a Andreu es caracteritza per: *a*) ésser un acte derivat d'una potència diferent de l'intel·lecte; *b*) posterior a la intel·lecció i ordenat per la voluntat; i *c*) d'acord amb una recta intel·lecció. La ciència pràctica té una doble relació amb el seu objecte (praxi): la praxi rectifica el coneixement pràctic i és precedida per aquest coneixement. Negativament, la ciència que no es caracteritza per aquesta doble relació amb el seu objecte és especulativa. Ara bé, aquesta definició de la ciència pràctica i de la teòrica en funció de la seva relació amb el seu objecte no és res més que l'expressió d'una diferència més profunda, essencial. En sentit estricte la lògica, la medicina teòrica o la teologia no són ciències especulatives. La metafísica és la més

noble de les ciències naturals, però la teologia, atès que és sobrenatural, encara n'és més.

La font principal d'Andreu són sens dubte les obres d'Escot. Andreu exposa amb claredat i fidelment el pensament d'Escot. Ara bé (772-773):

«In one isolated but important case he redeems his good name as an original thinker. When Scotus leaves the question of superiority of theology over metaphysics without a conclusive argument, Antonius ventures to provide it himself. It is clear, however, that it was not originality of thought that was his main aim and so it is small wonder that once fidelity to the doctrine of his master ceased to be a virtue his fame turned into obscurity».

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 9 (1999), 36, núm. 279; i d'Anna Rodolfi dins «Medioevo latino», 21 (2000), 42, núm. 389.

70

Marek GENSLER, *The Concept of Vacuum in a Scotist «Physics»-Commentary attributed to Antonius Andreae*, dins *Raum und Raumvorstellung im Mittelalter*, herausgegeben von Jan A. AERTSEN und Andreas SPEER (Miscellanea mediaevalia, 25), Berlín-Nova York, Walter de Gruyter, 1998, 168-178.

Anàlisi de la qüestió quarta, *Utrum vacuum possit esse in natura*, del llibre IV de les *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, conservades en el còdex de Cambridge, Gonville and Caius College, 368 (590). L'autor comenta les raons per les quals el buit fou considerat quelcom real. Aquestes qüestions foren escrites amb seguretat després de l'any 1325, raó per la qual l'autoria d'Antoni Andreu no és clara. L'autor podria ésser un franciscà més jove que Antoni Andreu.

Notícies bibliogràfiques de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 19 (2000), 865; i 20 (2001), 925; i de Johannes Staub dins «Medioevo latino», 20 (1999), 36, núm. 349.

71

Giorgio PINI, *Duns Scotus's Metaphysics. The Critical Edition of his «Quaestiones super libros Metaphysicorum Aristotelis»*, dins «Recherches de théologie et philosophie médiévales», 65 (1998), 353-368.

Les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu són una revisió de les d'Escot. Antoni Andreu substitueix paràgrafs sencers de les *Quaestiones* d'Escot per altres de l'*Ordinatio*. L'obra d'Antoni Andreu és una mostra de les suspicàcies que aixecava l'obra d'Escot entre els seus primers deixebles.

72

Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *El pensamiento hispano-franciscano medieval en la historiografía reciente*, dins *Pensamiento medieval hispano. Homenaje a Horacio Santiago-Otero*, II, coordinat per José María SOTO RÁBANOS, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Consejería de Educación y Cultura de la Junta de Castilla y León, Diputación de Zamora, 1998, 1143-1173.

L'autor dedica un apartat, *Antonio Andrés († antes de 1333)*, de tres pàgines (1153-1156), a presentar breument la biografia, l'obra i la bibliografia bàsica d'Antoni Andreu. Antoni Andreu va ingressar al convent franciscà de Lleida i va pertànyer a aquesta custòdia. No pot ser fill, doncs, de Barcelona. Tampoc és possible d'identificar-lo amb un tal Antoni de Lleida, com va proposar Martí de Barcelona. Entre 1305 i 1307 hauria estat deixeble d'Escot a París. Retornat de París, va exercir la docència a Montsó i potser a Lleida, abans de 1312. Va morir abans de l'any 1333. El gran mèrit d'Antoni Andreu consisteix a conèixer bé i exposar la doctrina escrita, però també la professada oralment, del mestre Escot. Així, doncs, fou conegut com l'*Scotellus* i, per la seva claredat i fermesa, *Doctor dulcis*, *Doctor dulcifluus* o *Doctor fundatissimus*. Andreu és l'escotista més conegut.

Dels vuitanta-vuit manuscrits coneguts d'obres d'Antoni Andreu, quinze són del segle XIV i cinquanta-vuit del XV (de la resta encara no hi ha estudis paleogràfics ni codicològics prou solvents). Més de la meitat de manuscrits contenen o l'*Expositio Metaphysicae* o les *Quaestiones Metaphysicae*.

73

Marek GENSLER, in collaboration with Adam GOGACZ, Rafał KEPA, Robert PODROŃSKI, *The Doctrine of Place in a Commentary on the Physics attributed to Antonius Andreae*, dins «Early Science and Medicine», 4 (1999), 329-358.

Les *Quaestiones super VIII libros Physicorum* conservades en el manuscrit 368 (590), de Cambridge, Gonville & Caius College, és una obra del primer escotisme sobre filosofia de la naturalesa. Posteriorment fou atribuïda a Antoni Andreu, raó per la qual aquesta atribució és dubtosa. Algunes tesis d'aquesta obra coincideixen amb el tractat *De tribus principiis naturae* d'Antoni Andreu. La doctrina sobre el concepte filosòfic de lloc és exposada en tres qüestions relatives al llibre IV de la *Física* d'Aristòtil. L'autor anònim se serveix de diverses obres d'Escot (*Ordinatio*, *Reportata Parisiensia*) o d'un text que combina ambdues obres, com és l'*Abbreuiatio operis Oxoniensis Scoti* atribuïda a Antoni Andreu, o fins i tot d'obres de Franciscus de Marchia. En totes les qüestions l'autor argumenta contra les tesis de Petrus Aureoli.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 20 (2001), 925.

74

Paul J.J. BAKKER, Dirk-Jan DEKKER, *Antoine André ou Jean le Chanoine? À propos de l'authenticité du commentaire de la «Physique» conservé dans le ms. Cambridge, Gonville & Caius College, 368 (590)*, dins «Bulletin de philosophie médiévale», 42 (2000), 101-131.

El comentari a la *Física* aristotèlica del còdex de Cambridge és anònim en el manuscrit, però atribuït a un tal «Antoni» en la taula de matèries (*Quaestiones Antonii super Phisica*, 101). Atès que en el mateix manuscrit hi ha les *Quaestiones super XII libros Metaphysicae* d'Antoni Andreu, semblaria versemblant que també el comentari a la *Física* fos obra d'Andreu. Segons Gensler aquesta atribució estaria confirmada pel caràcter escotista de l'obra i, concretament, pel paral·lelisme entre la primera qüestió del llibre I del comentari a la *Física* i la qüestió inicial del *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Els autors de l'article es proposen «démontrer que, en réalité, le commentaire de la *Physique* contenu dans le ms. de Cambridge est identique à celui attribué habituellement au franciscain Jean le Chanoine» (102). Els autors assenten la seva prova en: a) la comparació entre els fragments citats per Gensler del manuscrit de Cambridge i el comentari atribuït a Joan el Canonge [Marbres] (Venècia, 1520; Biblioteca Vaticana, Vat. Lat. 3013) (104-105), i b) la correspondència de les qüestions d'ambdues obres (106-131).

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 23/24 (2004-2005), 714; «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 12 (2002), 43, núm. 627; i «Medioevo latino», 23 (2002), 241, núm. 2148.

75

Marek GENSLER, *Antoni Andrzejowy – twórca szkotycznej filozofii przyrody*, dins Elzbieta JUNG-PALCZEWSKA, ed., *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zdzisława Kuksewicza*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2000, 33-44.¹⁷

Tot i la importància general de la física, considerada com una disciplina filosòfica, no fou especialment tractada per Duns Escot. En canvi, Antoni Andreu va escriure entre els anys 1307 i 1312 el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. El comentari a la *Física* atribuït a Andreu manlleva algunes conclusions del *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Precisament, aquest

17. M'ha estat possible aconseguir aquest i altres estudis en polonès —i fer-me una idea general del seu contingut— gràcies a la inestimable ajuda d'Aleksandra Michałowska. Moltes mercès!

tractat representa el començament de l'interès de l'escola escotista per la *Física* i d'aquella obra passa a molts altres tractats.

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 12 (2002), 43, núm. 265; i «Medioevo latino», 26 (2005), 61, núm. 427.

76

Marek GENSLER, *The concept of Time in a commentary on the «Physics» attributed to Antonius Andreae*, dins *Tempus, aevum, aeternitas: La concettualizzazione del tempo nel pensiero tardomedievale*. «Atti del Colloquio Internazionale, Trieste, 4-6 marzo 1999», a cura di Guido ALLINEY e Luciano COVA, Florència, L. Olschki, 2000, 163-186.

Antoni Andreu va escriure dues obres de filosofia natural: el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* i un comentari a la *Física* aristotèlica. Sembla que aquest darrer comentari és perdut, però sabem que el va escriure gràcies a una referència del mateix Andreu del *Tractatus quaestionum de principiis naturae*: «ut exposui quarto *Physicorum*» (163, nota 1). No sembla que aquell comentari es pugui identificar amb el comentari de la *Física* d'Aristòtil conservat en el còdex de Cambridge, Gonville & Caius College, ms. 368 (590), atribuït per una mà tardana al frare català. L'autor d'aquest tractat seria un «younger confrater who must have been in touch with the *Studium Generale* in Paris in the second quarter of the 14th century» (164). L'autor d'aquest comentari arriba a la conclusió que el temps pot ésser comprès de dues maneres: com a independent de l'ànima (una extensió de flux continu) i com a dependent de l'ànima (el temps com a discret, dividit en períodes). Aquest concepte de temps concorda amb el que trobem en les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu. Com a conclusió Gensler afirma (186):

«The *Quaestiones in libros Physicorum* is, indeed, a Scotist work. It is a skilfully prepared, though not very original, piece of scholastic commentary. Its author borrows his opinions from authors, whose credentials as exponents of 'pure' teaching of Scotus are strong (but much less from Scotus himself), and argues against the views of those thinkers, who were openly critical towards the teachings of the Subtle Doctor, most of all Peter Auriol. He is well informed to the opinions circulating among the Franciscan scholars in Paris at the turning of the first and second quarter of the 14th century and its able to assess their proximity to or distance from the doctrine of Duns Scotus. In this way, his work is a valuable document of the early development of Scotism».

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 12 (2002), 44, núm. 269; i d'Irene Zavattero dins «Medioevo latino», 22 (2001), 44, núm. 269.

77

Fabrizio AMERINI, *Il problema dell'identità tra una cosa e la sua essenza. Note sull'esegesi medievale di «Metafisica» Zeta 6*, dins «Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale», 13 (2002), 435-505.

L'autor estudia la manera com fou interpretat el problema de la identitat plantejat per Aristòtil (*Metafisica* Z 6, 1031a19-28) per diversos autors medievals: Averrois, Tomàs d'Aquino, Duns Escot, Antoni Andreu, Alexandre d'Alexandria, Alexandre de Hales, Paolo Veneto, Agostino Trionfo. Les pàgines 479-482 són dedicades a Antoni Andreu. A grans trets, Andreu segueix la línia d'Escot («qualunque cosa è identica alla propria essenza, nella misura in cui ha un'essenza», 479). Per a Andreu, les identitats *per se* són idèntiques a la seva essència, però, en canvi, aquesta afirmació no es pot fer de les identitats *secundum accidens*. La lectura d'Andreu, com la d'Escot, és «limitativa» (481) de *Metafisica* Z 6, 1031a19-28.

Notícia bibliogràfica dins «Medioevo latino», 24 (2003), 488, núm. 4050.

78

Guido ALLINEY, *The concept of Time in the first Scotistic School*, dins *The Medieval Concept of Time. Studies in the Scholastic Debate and its Reception in Early Modern Philosophy*, editet by Pasquale PORRO (Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters, 75), Leiden, Brill, 2001, 189-219.

Sembla que el silenci d'Escot sobre el concepte de temps va propiciar una varietat d'opinions entre els seus seguidors immediats. En les pàgines 198 i 199 l'autor exposa la doctrina sobre el temps d'Antoni Andreu (tal com la troba en el comentari a les *Sentències*): «time is a successive measure having as a material element the “first” and the “after” of the motion, and as a formal completion the activity of the soul» (198). Malgrat l'opinió comuna, Andreu sosté que és impossible de demostrar l'eternitat del moviment del cel, però també la seva cessació. L'existència de temps després del judici final està assegurada, perquè el temps no està estretament lligat al moviment del cel. L'ànima proporciona l'element formal i decisiu del temps. Com Joan Bassols i el mateix Escot, i contra Enric de Gant i Gil de Roma, Andreu argumenta a favor de la simplicitat de l'*aevum*.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 23/24 (2004-2005), 715; i «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 12 (2002), 43, núm. 266; i d'Anna Rodolfi dins «Medioevo latino», 23 (2002), 243, núm. 2166.

79

Jorge M. AYALA MARTÍNEZ, *Antonio Andrés*, dins *Pensadores aragoneses. Historia de las ideas filosóficas en Aragón*, Saragossa, Osca, Terol, Institución Fernando el Católico, Instituto de estudios altoaragoneses, Instituto de estudios turolenses, 2001, 163-169.

Recordades (163-165) les dades biogràfiques i classificades les seves obres en autèntiques (*Expositio Metaphysicae*, *Quaestiones Metaphysicae*, *Scriptum in artem veterem*) i dubtoses (comentari a la *Física*, a les *Sentències* i *Quaestiones super libros de anima*) d'Antoni Andreu, l'autor de l'estudi exposa el pensament d'Andreu sobre física, metafísica i lògica. Destaca la seva sistematització de la doctrina sobre la univocitat de l'ésser, els transcendents i l'*haecceitas* com a principi d'individuació. L'èxit de l'obra d'Antoni Andreu està vinculat a la difusió de l'escotisme, però aquest frare franciscà no és un simple compilador: «a medida que se va conociendo mejor la aportación personal de este filósofo aragonés, su talla filosófica se acrecienta» (169).

80

Roberto PLEVANO, *La conoscenza sensibile nelle «Quaestiones super libros De anima Aristotelis» di Giovanni Duns Escoto*, dins «Medioevo. Rivista di storia della filosofia medievale», 29 (2004), 307-339.

L'autor recorda la problemàtica d'atribució de les *Quaestiones super libros De anima Aristotelis* i en fa un estat de la qüestió. Alguns manuscrits atribueixen aquesta obra a Escot, però d'altres (Praga, Knihovna pražské metropolitní kapituly, L. 51 i M. 89; i Strakonice, Státní okresní Archiv, ms. Vodňany 11) a Antoni Andreu. Observa Plevano:

«I due manoscritti praguesi in particolare sono copie della stessa opera e presentano una serie di questioni finora inedite. Una preliminare trascrizione di alcune parti di questo lungo lavoro rivela che le *Quaestiones* sono fonte costante del testo, e tuttavia vi compaiono come produzione letteraria ben distinta, con chiara attribuzione a Scoto. Se la paternità del commento praghese fosse definitivamente assicurata ad Antonio Andrea, avremmo un ulteriore elemento di ricerca nella complessa vicenda del rapporto tra Andrea e Duns Scoto, che però farebbe propendere in favore della genuinità delle *Quaestiones*» (311).

Notícia bibliogràfica dins «Medioevo latino», 28 (2007), 367, núm. 2488.

81

Mauro ZONTA, *The Autumn of Medieval Jewish Philosophy: Latin Scholasticism in Late 15th-Century Hebrew Philosophical Literature*, dins *Herbst des Mittelalters? Fragen zur Bewertung des 14. und 15. Jahrhunderts*, curantibus Martin PICKAVÉ – Jan AERTSEN, Berlín-Nova York, Walter de Gruyter, 2004, 474-494.

Les *Quaestiones Metaphysicae* i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* foren traduïdes a l'hebreu, juntament amb el *Tractatus brevis de modis distincti-onum* (?)

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 26 (2007), 1009; i de Michael Bachmann dins «Medioevo latino», 26 (2005), 735, núm. 5590.

82

Jorge M. AYALA, *Antonio Andrés (1280-1333/5), filósofo*, dins *Tauste en su Historia*. «Actas de las VI Jornadas sobre la Historia de Tauste: 13 al 17 de Diciembre de 2004», Tauste, Patronato de la Casa de Cultura, Ayuntamiento de la Villa de Tauste, 2005, 39-46.

L'autor recorda que aragonesos i catalans es disputen el lloc de naixement d'aquest autor, però que no hi ha notícies certes sobre aquesta qüestió. Entre els anys 1304-1307 Andreu hauria obtingut el grau d'arts a París. Segurament l'estada d'Andreu a París s'acabà l'any 1309 i tornà cap a Lleida i Montsó (1312). Els colofons dels manuscrits d'obres d'Antoni Andreu informen que fou professor de filosofia natural, lògica i teologia en els convents franciscans d'aquestes ciutats. Antoni Andreu no és un simple copista de les obres d'Escot, sinó que en alguns aspectes és un autor original. Les seves obres afavoriren enormement la difusió de l'escotisme, especialment en la segona meitat del segle XV. L'autor destaca la importància de l'*Abbreviatio Oxoniensis Scoti*.

83

Jaume MENSA I VALLS, *El pensament català dels segles XIII-XV. Aportacions més significatives*, dins «Comprendre. Revista catalana de filosofia», 7/1 (2005), 15-41.

A la pàgina 28, paràgraf de presentació general de l'autor català.

Ressenya de Josep Perarnau dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 26 (2007), 794-796. Notícia bibliogràfica dins «Dominican History Newsletter», XVI (2007), 60, núm. 182.

84

Timothy B. NOONE, *A Newly-Discovered Manuscript of a Commentary on the «Sentences» by Duns Scotus (Figeac, Musée Champollion, numéro inventaire 03-091, non coté)*, dins «Bulletin de philosophie médiévale», 48 (2006), 125-162.

El manuscrit indicat en el títol (probablement d'origen italià i de «mid-14th century», 124) conté un comentari de les *Sentències*. Aquest comentari no és una *abbreviatio* de cap dels comentaris d'Escot (*Lectura, Ordinatio, Reportatio Parisiensis*), però coincideix a grans trets amb el text del manuscrit d'Oxford, Merton 87, que és el que prengué com a base l'edició de Venècia de l'any 1487, en la qual és atribuït a Antoni Andreu. També «the name “Antonius Andreae”, written in a later sixteenth-century hand, is added to the colophon in the Figeac manuscript» (137).

L'article descriu el manuscrit (124-128), compara el text amb el de les obres d'Escot (128-135), n'estudia el contingut (135-139) i transcriu (139-160) el *Pròleg* i el *Liber I, distinctio 1, quaestio 1*, de la *Compilatio super quattuor libros Sententiarum extracta de libris reverendi fratris Ioannis Duns Scoti* del manuscrit de Figeac, contrastat amb el d'Oxford. En les pàgines 161-162, reproducció de fragments del manuscrit de Figeac.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 28 (2009), 828.

85

Mauro ZONTA, *Hebrew Scholasticism in the Fifteenth Century. A History and Source Book* (Amsterdam Studies in Jewish Thought, 9), Dordrecht, Springer, 2006, 178-199, *11-*24.

Eli ben Yosef Habbillo (*fl.* 1470-1480) va traduir a l'hebreu les *Quaestiones Metaphysicae* i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Zonta tradueix a l'anglès la introducció a les *Quaestiones Metaphysicae* de Habbillo.

Notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de textos catalans antics», 30 (2011-2013), 799.

86

Stephen F. BROWN, Juan Carlos FLORES, *Antonius Andreas*, dins *Historical Dictionary of Medieval Philosophy and Theology* (Historical Dictionaries of Religions, Philosophies, and Movements, 76), Lanham, Toronto, Plymouth, The Scarecrow Press, 2007, 20.

Breu presentació biogràfica: el renom d'*Scotellus* ja diu molt de la seva personalitat. Fou deixeble d'Escot a París entre els anys 1302-1307. Les seves

obres tingueren una gran influència en el desenvolupament de l'escotisme. El *Commentary on the Sentences*, atribuït a Antoni Andreu, és ara «under challenge» (per la discrepància amb la tesi d'Escot sobre el principi d'individuació). D'altra banda, les *Quaestiones super libros de anima*, atribuïdes a Escot, però suspectes d'ésser realment obra d'Andreu, han estat restituïdes al mestre.

87

Agustí BOADAS LLAVAT, *Joan Duns Escot i els escotistes catalans*, dins «Enraonar. Quaderns de filosofia», 42 (2008), 47-63, concretament 50-51.

L'autor situa Antoni Andreu entre els «primers deixebles» d'Escot. Destaca el seu magisteri a la custòdia de Lleida.

88

Priamo ETZI, *Duns Scoto e lo scotismo nell'antica legislazione dell'Ordine dei Frati Minori*, dins *Giovanni Duns Scoto. Studi e ricerche nel VII Centenario della sua morte in onore di P. César Saco Alarcón*, I, a cura di Martín CARBAJO NÚÑEZ (Medioevo, 15), Roma, Antonianum, 2008, 41-58.

L'autor examina la documentació de l'Orde dels Frares Menors (constitucions, estatuts generals, decisions de capítols generals, lletres de ministres generals) relativa a Escot i l'escola escotista, d'entre els anys 1500 i 1953. En la introducció (42), Etzi remarca que l'escola escotista comença, no amb els escrits d'Escot, sinó amb la seva docència oral. I cita com a exemple el manuscrit de Pamplona, Biblioteca i Arxiu de la Catedral, núm. 6, que conserva obres d'Antoni Andreu. L'expressió segons la qual Andreu ha pres nota de la doctrina del mestre «ex dictis magistri Ioannis Duns Scoti, sedentis super cathedram magistralem» és un testimoni clar. Andreu al·ludeix al període de mestre regent d'Escot a París (1306-1307). A més, segons una nota del mateix manuscrit (cf. els estudis de Isaac Vázquez Janeiro, 38, 39 i 72), abans de l'any 1312 les obres d'Antoni Andreu ja circulaven lluny de la custòdia de Lleida.

Notícia bibliogràfica de Lorenzo Paudice dins «Medioevo latino», 29 (2008), 247, núm. 2570.

89

Marco FORLIVESI, «*Quae in hac quaestione tradit Doctor videntur humanum ingenium superare*». *Scotus, Andrés, Bonet, Zerbi and Trombetta confronting the Nature of Metaphysics*, dins «*Quaestio. Annuario di storia della metafisica*», 8 (2008 = *La posterità di Giovanni Duns Scoto*, a cura di Pasquale PORRO e Jacob SCHMUTZ), 219-277.

Tal com indica el subtítol, l'autor tracta de la natura de la metafísica i concretament del seu objecte/subjecte d'estudi en els filòsofs esmentats. En aquest context, dedica unes pàgines (242-248) a Antoni Andreu. Andreu no utilitza el mot *obiectum* sinó *subiectum*. Hi ha d'haver una adequació entre l'objecte d'una ciència i la ciència. En el cas de la metafísica aquest subjecte adequat és l'ens *simpliciter sumptum*. A les *Quaestiones Metaphysicae* (I, q. 1) Andreu dóna quatre raons: *a*) les propietats de la metafísica només pertanyen *per se* a l'ens en tant que ens; *b*) si la metafísica no tractés de l'ens en tant que ens, hi hauria d'haver una altra ciència que ho fes. I llavors les ciències especulatives no serien tres (física, matemàtica i metafísica), ans quatre (dada que no concorda amb Aristòtil); *c*) Si el supòsit de «b» fos cert, hi hauria una ciència superior a la metafísica; *d*) La metafísica és la ciència més elevada i, per tant, ha de tractar d'allò màximament cognoscible: l'ens en tant que ens, perquè és el primer conegut i el més cert. A l'*Expositio Metaphysicae*, Antoni Andreu desenvolupa aquestes quatre raons.

La metafísica, raona Andreu, tracta de les substàncies separades i dels primers principis i les primeres causes; però la metafísica és *una* ciència perquè aquests *subjectes* en realitat són un de sol. Les substàncies separades no són una *part* del subjecte sinó la *causa* d'aquest subjecte.

90

Marek GENSLER, *Antoni Andrzejowy – pierwszy szkotysta*, dins «Roczniki Filozoficzne», 56/2 (2008), 59-69.

L'autor destaca la importància d'Antoni Andreu en el primer escotisme. L'anàlisi de les seves obres, les referències internes i l'oposició a Pere Auriol, proporciona informació sobre la cronologia d'alguns dels seus escrits.

91

Mauro ZONTA, *Elementi per la storia di uno «scotismo ebraico»*, dins «Quaestio. Annuario di storia della metafisica», 8 (2008 = *La posterità di Giovanni Duns Scoto*, a cura di Pasquale PORRO e Jacob SCHMUTZ), 201-218.

Eli ben Yosef Habillo (*fl.* 1470-1480) va traduir a l'hebreu les *Quaestiones Metaphysicae* i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Habillo sembla conèixer bé el pensament d'Escot i els escotistes (213-214).

92

Marco FORLIVESI, *Approaching the Debate on the Subject of Metaphysics from the Later Middle Ages to the Early Modern Age: the Ancient and Medieval Antecedents*, dins «Medioevo. Rivista di storia della filosofia medievale», 34 (2009), 9-59.

Antoni Andreu no utilitza el concepte *obiectum*, com era habitual en aquells moments, sinó que retorna al vocabulari aristotèlic: *subiectum*. Però hi afegeix el qualificatiu *adequatum* (44-45). Escot havia utilitzat diverses expressions. Una era l'expressió *subiectum primum* (45):

«When asking what the subiectum primum of metaphysics is, Antonius Andreae makes clear that he does not want to determinate what is the subject of metaphysics that is first as to perfection, but rather what is the subject of this science that is first as to adequacy. The subject of a science that is first as to perfection is the most perfect being among those considered by the science; in the case of metaphysics, this being is God. By contrast, the subject of metaphysics that is first as to adequacy is being».

Andreu fixa, doncs, el vocabulari d'Escot, i «merges in one notion both what Aquinas called 'subject' and what the latter called 'object'» (45). Andreu fou seguit per Buridan.

Notícia bibliogràfica dins «Medioevo latino», 32 (2011), 481, núm. 4693.

93

Marek GENSLER, *Zagadnienie zmiany w komentarzu Antoniego, syna Andrzeja, do «Metafizyki»*, dins *Błogosławiony Jan Duns Szkot 1308-2008. Materiały Międzynarodowego Sympozjum Jubileuszowego z okazji 700-lecia śmierci bł. Jana Dunsza Szkota, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 8-10 kwietnia 2008*. Edició a cura d'Edward Iwo ZIELINSKI – Roman MAJERAN, Lublin, Wydawnictwo KUL (Katolicki Uniwersytat Lubelski), 2010, 657-670.

L'article és dedicat a estudiar la doctrina del canvi substancial i elemental, d'una banda, i la dels cossos celestials, de l'altra, en les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu. Andreu exposa sense reserves les idees d'Escot relatives a aquests problemes (eliminació de les raons seminals de l'explicació del canvi natural, el caràcter positiu de la matèria, la pluralitat de formes substancials). Només accepta les solucions aristotèliques en la mesura en què es poden reconciliar amb les del mestre Escot.

Notícia bibliogràfica «Collectanea Franciscana», 82 (2012), 418; i «Medioevo latino», 34 (2013), 46, núm. 389.

94

Femke J. KOK, *What can we know about God? John Buridan and Marsilius of Inghen on the Intellects Natural Capacity for Knowing God's Essence*, dins «Recherches de Théologie et Philosophie médiévales», 77/1 (2010), 137-171.

A diferència de Tomàs d'Aquino, Joan Buridan creu possible un coneixement de l'essència divina. Antoni Andreu és en aquest sentit un precedent de les tesis de Buridan. Efectivament, en les seves *Quaestiones Metaphysicae* (1316-1333), Antoni Andreu afirma que hom pot conèixer l'essència divina a partir dels conceptes abstracts dels éssers creats. L'autora destaca la gran difusió d'aquesta obra (quaranta-quatre manuscrits, vint-i-una edicions) i el seu caràcter de text bàsic en els *Studia* dels franciscans.

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 20 (2010), 43, núm. 273; i 326, núm. 1955.

95

Giorgio PINI, *Scotus's Legacy*, dins 1308. *Eine Topographie historischer Gleichzeitigkeit*, herausgegeben von Andreas SPEER und David WIRMER (Miscellanea mediaevalia, 35), Berlín, Nova York, Walter de Gruyter, 2010, 486-515.

L'article en conjunt és dedicat a estudiar els primers anys de l'escotisme. Els primers escotistes adapten les doctrines d'Escot, elaborades en un context principalment teològic, a les necessitats filosòfiques del moment. En aquest sentit, l'obra d'Antoni Andreu (490 i 509-515) pot ésser considerada com un curs complet de filosofia escotista. Andreu unifica les diverses explicacions que Escot va donar d'un mateix concepte o doctrina a la llum de l'*Ordinatio*. Aquesta síntesi escotista d'Andreu s'acabarà imposant en els *Studia* franciscans i serà el corrent predominant fins al segle XVI. El testimoni d'Antoni Andreu que llegim en el comentari de les *Categorías* conservat en el còdex de Pamplona, Biblioteca del Archivo de la Catedral, 6, f. 87rb («haec de dictis magistri fratris Ioannis Duns, natione Scoti, sedentis super cathedram magistratalem, ut potui, colligens, in unum compilavi») és un índex d'un ensenyament de la filosofia, a París, per part de Duns Escot.

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 21 (2011), 39-40, núm. 208; i 303-305, núm. 1965.

96

William COURTENAY, *Early Scotists at Paris: a Reconsideration*, dins «Franciscan Studies», 69 (2011), 175-229.

Duns Escot fou batxiller en exercici entre 1302 i 1305 i mestre regent entre 1305 i 1307 a París. Aquest temps no sembla suficient per tal de poder parlar de deixebles en sentit estricte. En realitat els escotistes apareixen en el transcurs de la segona dècada del segle XIV. Pel que fa a Antoni Andreu, és ben coneguda la seva aportació a la difusió de l'escotisme a la Corona d'Aragó, però hom pot dubtar d'una relació directa amb el mestre a París. L'expressió

«de dictis» (còdex de Pamplona, Biblioteca del Archivo de la Catedral, 6, f. 87rb) es pot referir tant a un ensenyament oral com a l'escrit. Conclou l'autor (212):

«In the end all that we can say with certainty is that Antonius Andreae was an important Catalan Scotist in the early fourteenth century sometime before 1333, who may or may not have studied at Paris or known Scotus personally. He certainly played a major role in the diffusion of Scotism in the province of Aragon».

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 22 (2012), 34-35, núm. 223.

97

Jan A. AERTSEN, *Medieval Philosophy as Transcendental Thought. From Philip the Cancellor (ca. 1225) to Francisco Suárez* (Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters, 107), Leiden-Boston, Brill, 2012, 379.

Referència a Antoni Andreu. Duns Escot hauria mantingut posicions diferents en les *Quaestiones super Metaphysicam* i en les posteriors obres teològiques sobre el problema de l'objecte de la metafísica. En les primeres Escot «seems to endorse a theological understanding of this science» (379); en canvi, després «adopts the ontological conception» (379). Probablement Escot hauria volgut revisar la posició de les *Quaestiones super Metaphysicam*, però qui ho féu fou Antoni Andreu (379):

«The revision was carried out by his associate Antonius Andreae (d. 1320). One of the modifications concerns *ens* as the subject of metaphysics. The first question in the revised edition, which had immense success, argues that “being” *simpliciter sumptum*, which is common to God and creature, is the first and adequate subject of metaphysics».

98

Marek GENSLER, *Koncepcja ujednostkowania w pismach Antoniego Andrzejowego*, dins «Filo-Sofija», 23/4 (2013), 89-97.

Antoni Andreu, deixeble català de Duns Escot i destacada figura del primer escotisme, tracta del problema de la individuació en dues de les seves obres: el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* i el seu comentari a la *Metaphysica* (*Quaestiones Metaphysicae*). En ambdues obres, Andreu utilitza fragments de les *Quaestiones super Metaphysicam* i de l'*Ordinatio* d'Escot, i elabora una teoria sobre la individuació plenament escotista però amb novetats que, al capdavall, ens fan entendre les raons de la seva difusió i popularitat.

99

Paul J. J. M. BAKKER, *Fifteenth-Century Parisian Commentaries on Aristotle's «Metaphysics»*, dins *A Companion to the Latin Medieval Commentaries on Aristotle's Metaphysics*. Edited by Fabrizio AMERINI and Gabriele GALLUZZO (Brill's Companions to the Christian Tradition, 43), Leiden i Boston, Brill, 2014, 475-629.

Durant el segle XV foren escrits almenys quaranta-dos comentaris a la *Metafísica* d'Aristòtil. D'aquests comentaris, cinc foren redactats per mestres dominicans, tres per franciscans, tres més per franciscans conventuals, un per un monjo agustinià, i els trenta que queden per filòsofs seglars. Majoritàriament aquests autors són del centre d'Europa (22), de França (10) o d'Itàlia (8). Concretament, l'autor de l'article estudia els comentaris de París, és a dir, els que varen escriure els sis comentaristes següents: Georgius Bruxellensis, Johannes Hennon, Johannes le Damoisiau, Johannes Versoris, Nicolaus de Orbellis, and Petrus Tartaretis. Una de les conclusions a les quals arriba Bakker és la següent (611):

«The most influential commentator is Antonius Andreae, whose commentary was used as a model by Johannes le Damoisiau, Johannes Hennon, Nicolaus de Orbellis, and Petrus Tartareti (and, to a lesser extent, Georgius Bruxellensis), which gave these works a strong flavor of early 14th-century Scotism. Finally, several of the commentators not only reproduced entire sections from Antonius Andreae's commentary but also copied fragments of text from each other's works or that by other, as yet unidentified authors. As a result, the commentaries ended up being very similar to one another in many respects».

A fi de provar aquesta influència i d'analitzar-la, en diverses pàgines d'aquest capítol (584, 587, 588, 596, 599-600, 605) podem llegir a doble, triple o quàdruple columna textos d'Antoni Andreu comparats amb els d'altres autors.

Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 24 (2014), 47, núm. 319.

100

Agustí BOADAS LLAVAT, *Andreu, Antoni*, dins *Els franciscans a Catalunya. Història, convents i frarades (1214-2014)*, Lleida, Província Franciscana de Catalunya, Pagès editors, 2014, 172-173.

Breu presentació biogràfica.

101

Maria CABRÉ I DURAN, *Antonius Andreae O.F.M. Introduction and Transcription of one of his «Quaestiones»*. European Diploma for Medieval Studies: Final Essay. Tutors: B. BARTOCCI, J. MENSA I VALLS, Roma, 2014.

El treball es divideix en dues parts: la transcripció de les qüestions 3, 4, 5 i 6 del *Liber sextus* de les *Quaestiones Metaphysicae* d'Antoni Andreu, del manuscrit de la Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 11416 (21-29); i l'estudi previ (1-19). En l'estudi previ, l'autora presenta la vida i l'obra d'Antoni Andreu (1-5), tracta de la relació entre les *Quaestiones Metaphysicae* i l'*Expositio Metaphysicae* (6-8), estudia el contingut filosòfic del llibre sisè (9-15) i descriu el manuscrit (16-19). Complementen el treball, un índex (en una pàgina no numerada del començament), una reproducció d'un fragment del f. 34v de l'esmentat manuscrit (20) i bibliografia (30-32).

En el llibre sisè Antoni Andreu és pregunta si és convenient de dividir la ciència en tres disciplines, és a dir, en metafísica, física i matemàtica. I, concretament, els títols de les qüestions transcrites són els següents: *Utrum divisio trimembris scientie speculative sit conveniens*, *Utrum de ente per accidens secundo modo sit scientia*, *Utrum ens verum debeat separari a consideratione metaphysici*. El manuscrit Vat. Lat. 11416 és datat l'any 1340.

102

William O. DUBA, *Three franciscan Metaphysicians after Scotus: Antonius Andreae, Francis of Marchia, and Nicholas Bonet*, dins *A Companion to the Latin Medieval Commentaries on Aristotle's Metaphysics*. Edited by Fabrizio AMERINI and Gabriele GALLUZZO (Brill's Companions to the Christian Tradition, 43), Leiden i Boston, Brill, 2014, 413-493, concretament, 414-440.

Aquests tres autors són sovint presentats en una línia progressiva en la reflexió de la metafísica com a ciència de l'ésser en tant que ésser. Concretament, Antoni Andreu fa evident la concepció metafísica d'Escot. Cada capítol comença amb una breu descripció biogràfica de l'autor i de les seves obres, seguida d'una presentació de les obres metafísiques i de l'anàlisi de la seva doctrina. Pel que fa a la vida, Duba recorda (cf. Courtenay, 96) que amb certesa només sabem que Antoni Andreu fou un important escotista català, d'abans de l'any 1333, el qual podria haver estudiat (o no) a París i haver conegut personalment (o no) Duns Escot. Sens dubte Andreu va jugar un paper molt important en la difusió de l'escotisme a la Corona d'Aragó (416).

Les obres principals d'Antoni Andreu són el comentari a la lògica d'Aristòtil, el *Tractatus quaestionum de principiis naturae* i els escrits de metafísica. Seguint Gensler (núm. 61), sembla que l'ordre cronològic hauria estat el

següent: primer el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, després els tractats de metafísica i finalment els comentaris lògics.

L'obra mestra d'Antoni Andreu és, però, el seu comentari de la *Metafísica* d'Aristòtil. És escrit com un comentari literal, basat en els *In Metaphysicam Aristotelis commentaria* de Tomàs d'Aquino, però del qual s'aparta i fins i tot crítica en tot allò que no concorda amb els principis d'Escot. A l'interior de l'exposició literal del text, Antoni Andreu afegeix *notanda* i *quaestiones* extretes (en bona part) de les *Quaestiones super Metaphysicam* d'Escot.

Un sol manuscrit (Oxford, Oriel College, 65) ha conservat el comentari sencer. La resta de manuscrits només contenen una part del comentari: o el comentari literal (*Expositio Metaphysicae*) o les qüestions (*Quaestiones Metaphysicae*), amb un mateix pròleg (que comença amb les paraules «Gyrum celi circuivi sola»). Entre ambdues obres hi ha nombroses referències creuades i alguns *notanda* de l'*Expositio Metaphysicae* han esdevingut qüestions separades. De les *Quaestiones Metaphysicae* se n'han conservat quaranta manuscrits i vint-i-una edicions: la seva difusió fou molt més gran que la de les *Quaestiones super Metaphysicam* d'Escot.

En l'*Expositio Metaphysicae* Antoni Andreu copia paraula per paraula les divisions del text i l'explicació del sentit del passatge de l'obra homònima de Tomàs d'Aquino. Hi afegeix aclariments, definicions de paraules o completa sil·logismes. Doctrinalment, introdueix en el comentari les explicacions escoltistes de la univocitat de l'ésser, *l'unitas minor unitate numerali* o el principi d'individuació, tal com són explicades en l'*Ordinatio*.

Les *Quaestiones Metaphysicae* parteixen de les *Quaestiones super Metaphysicam* d'Escot i són una revisió d'aquestes. De les noranta qüestions d'Antoni Andreu, setze són copiades literalment (amb omissions o addicions per tal de fer més clar el text), vint-i-vuit prenen com a base les d'Escot però són completades amb altres elements del seu pensament, catorze contenen una part o secció nova, quatre són reorganitzades de nou i vint-i-vuit són totalment noves.

Presentades globalment l'*Expositio Metaphysicae* i les *Quaestiones Metaphysicae*, Duba analitza diversos aspectes relacionats amb el principi d'individuació (424-440). I arriba a la conclusió que tant els comentaris metafísics d'Antoni Andreu (*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*) com el seu *Tractatus quaestionum de principiis naturae* es relacionen amb un text comú anterior, que qui sap si podrien ésser unes *quaestiones ordinariae* en una versió anterior a l'actual del *Tractatus quaestionum de principiis naturae* o tal vegada d'un altre text com l'*Abbreuiatio operis Oxoniensis*. Una segona conclusió seria la següent (439):

«Antonius Andreae seems to add something to Scotus's position. Specifically, he makes explicit notions of matter that are not found in Scotus's works».

Recensió de Maria Cabré dins «Revista española de filosofía medieval», 22 (2015), 310-313. Notícia bibliogràfica dins «Bibliographie annuelle du

Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins», 24 (2014), 36, núm. 243; i «Medioevo latino», 36 (2015), 484, núm. 4522.

103

Jaume MENSA I VALLS, *Antoni Andreu, deixeble català de Duns Escot*, dins «Revista de Catalunya», 291 (2015), 26-36.

Presentació del perfil biogràfic i intel·lectual d'Antoni Andreu. Més enllà de simples conjectures, res no sabem sobre l'origen concret d'Antoni Andreu. És ben documentat, però, que fou un frare franciscà de la província d'Aragó (que coincidia amb la Corona d'Aragó) i concretament de la custòdia de Lleida. Deixeble de Duns Escot, Antoni Andreu presentà les idees del mestre amb claredat, rigor i més sistematització, raó per la qual els seus escrits foren molt utilitzats en els ambients universitaris dels segles XV i XVI. Amb raó, doncs, ha estat considerat com el «segon fundador de l'escotisme» (27).

104

Jaume MENSA I VALLS, *Antonius Andreae y la cultura clásica*, dins «Revista española de filosofía medieval», 22 (2015), 23-32.

Joaquim i Tomàs Carreras Artau varen afirmar en la seva *Història de la filosofia espanyola* (cf. núm. 10) que hi ha raons per dubtar de l'atribució de l'*Expositio Metaphysicae* i de les *Quaestiones Metaphysicae* a Antoni Andreu, o si més no de la seva integritat. Actualment, després dels estudis de Bérubé, Pini i Gensler, l'autoria d'Antoni Andreu d'aquestes dues obres sembla ben fonamentada. És possible, però, que hagin estat objecte d'interpolacions? El coneixement de la cultura grega (propri d'un autor del segle XV, segons els germans Carreras) manifestat en alguns fragments d'aquestes obres, és un indicatiu d'interpolacions? L'autor arriba a la conclusió següent (31):

«El conocimiento de la filosofía y la cultura griega manifestado especialmente en la *Expositio* pero también en las *Quaestiones* proviene principalmente del texto que estas obras comentan, es decir, de la *Metafísica* de Aristóteles y/o de otras fuentes (Tomás de Aquino o Cicerón) al alcance de cualquier autor de principios del siglo XIV o incluso anterior».

Només l'examen de la tradició manuscrita permetrà en el futur descartar possibles interpolacions. El coneixement, però, de la cultura grega manifestat per l'autor d'aquestes obres no és propi d'un autor del segle XV, sinó plenament compatible amb un del segle XIV o fins i tot anterior.

2. Observacions crítiques

En l'apartat anterior hem pogut reunir més d'un centenar d'estudis (104) que d'una o altra manera tracten de la vida i/o de l'obra d'Antoni Andreu. Una bona colla són presentacions divulgadores de diccionaris, enciclopèdies, històries de la filosofia i altres obres de referència. Entre aquests estudis sobresurten els articles de revistes (una vintena llarga) i les comunicacions i ponències presentades a congressos, o capítols de llibre, dedicats exclusivament a Antoni Andreu (quasi una desena). La tesi doctoral de Sebastián García-Navarro, de l'any 1973, és l'única monografia que fa del pensament d'Antoni Andreu l'objecte explícit i directe del seu estudi. És una llàstima que no fos publicada en el seu moment. D'aquesta tesi, en disposem d'un resum elaborat pel mateix autor l'any 1975; i algunes de les conclusions més generals foren exposades en un article de revista del mateix autor l'any 1996. Una part considerable de publicacions, també una vintena llarga, estudien l'obra d'Antoni Andreu en el context més general de l'escotisme. La resta de fitxes bibliogràfiques apleguen catàlegs o notícies de manuscrits, obres d'història del franciscanisme o de la metafísica o monografies sobre algun aspecte filosòfic concret.

Les aportacions més importants d'aquest segle d'estudis sobre Antoni Andreu han anat en les direccions següents:

a) Pel que fa a la biografia, no hi ha hagut novetats importants. Potser la més destacada és la relativa a l'any de la mort d'Antoni Andreu: El còdex de Pamplona permet de situar-la abans, segurament poc abans, de l'any 1333 (vegeu *infra*, apartat dedicat a les dades biogràfiques conegudes d'Antoni Andreu).

b) Des de l'any 1929, en què el P. Martí de Barcelona publicava el seu estudi bibliogràfic sobre Antoni Andreu, fins a l'actualitat el nombre de manuscrits coneguts de les seves obres no ha parat d'augmentar. Hem passat de quaranta-quatre a més d'un centenar. També la informació sobre les edicions incunables és ara més precisa.

c) Alguns estudiosos han dedicat estudis a presentar globalment les obres d'Antoni Andreu i fins i tot a editar-ne fragments o qüestions (cf. *infra*, apartat sobre les obres).

d) Segurament l'obra que més ha cridat l'atenció dels estudiosos és l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*, la més important de les que Antoni Andreu va radactar. Aquesta obra inicialment estava formada per una *Expositio* i unes *Quaestiones*, però ben aviat ambdós títols o parts circularen separadament, com si fossin dues obres autònomes. Els dubtes sobre la seva autoria s'han esvaït, però a hores d'ara encara manca un estudi sobre la tradició textual.

e) Com a conseqüència dels estudis relatius als tres punts anteriors (*b*, *c* i *d*), la llista d'obres d'Antoni Andreu ha anat canviant i inevitablement seguirà canviant en un futur potser no massa llunyà.

f) Des del punt de vista doctrinal s'ha plantejat el problema de fins a quin punt Antoni Andreu és fidel, tal com ell mateix declara ésser-ne, a Duns Escot. La resposta en aquest sentit canvia en funció del tema (univocitat de l'ésser, coneixement del singular, objecte d'estudi de la metafísica, per exemple) i de les obres estudiades.

II. SEGONA PART

OBSERVACIONS SOBRE LA VIDA I L'OBRA D'ANTONI ANDREU

1. LES DADES BIOGRÀFIQUES CONEGUDES

Les notícies conegudes de la vida d'Antoni Andreu són més aviat poques. La font principal d'informació són els manuscrits de les seves obres. Presentem, doncs, aquesta informació.

Una primera notícia que es repeteix sovint, ja en els còdexs més antics, és que Antoni Andreu fou franciscà («frater ordinis minorum») de la província d'Aragó i de la custòdia de Lleida: «Antonius Andreae de provintia Aragonis et de custodia Ilerdensi».¹⁸ En el marc d'aquesta custòdia va desenvolupar la seva activitat professoral. Efectivament, diversos manuscrits, com el de Berlín, Staatsbibliothek, 975 (Theol. qu. 32), f. 244, ens informen que va llegir les qüestions *De principis naturae* «in Monte Bono [sic!/: Sono]», Montsó.¹⁹

També es repeteix molt sovint en els manuscrits l'afirmació que Antoni Andreu fou deixeble de Duns Escot. En el còdex de la Biblioteca de la Catedral de Pamplona, 6, f. 71ra: «Haec de dictis magistri fratris Ioannis Duns, natione Scoti, sedentis super cathedram magistralem, ut potui, colligens, in

18. Sebastián GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés* (s. XIV). *Estudio bibliográfico crítico*, dins «Revista española de filosofía medieval», 3 (1996), 90. Aquesta dada compareix en el manuscrit de Pamplona, Biblioteca de l'Arxiu de la Catedral, 6, f. 59b; i també f. 20. Aquest és el còdex més antic conegut que conté obres d'Antoni Andreu: és de l'any 1333. Els manuscrits d'Edimburg, University Library, ms. 124 (de l'any 1452), i el de Salamanca, Biblioteca Universitaria, 2340, també documenten la pertinença a la custòdia de Lleida: cf. respectivament MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M., «Doctor Dulcifluus»* (s. XIVe), dins «Criterion», 5/18 (1929), 331; i Àngel D'ORS, «*Utrum nomen significet rem vel passionem in anima*» (*Antonio Andrés y Juan Duns Escoto*), dins «Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge», 62 (1995), 9.

19. GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés* (s. XIV), 89.

unum compilavi». ²⁰ Al final del *Tractatus quaestionum de principiis naturae*, llegim aquesta advertència: ²¹

«Attende, lector qui legis, quod si quid bene dictum est in quaestionibus supra dictis, ab arte doctrinae scoticae processit, cuius vestigia, quantum potui et quantum ipsum capio sum sequutus. Si autem aliquid male dictum vel doctrinae praedictae contrarium reperis vel repugnans, meae imperitiae ascribe; quod si vero ibi tale aliquid continetur, nunc pro tunc revoco, tamquam dictum fuerit ignoranter, puta quod ignoraverim mentem Scoti»

En el manuscrit A-69 de la Biblioteca Ambrosiana de Milà és qualificat d'«auditor Scoti». ²²

Molt sovint és anomenat «doctor» i alguna vegada «doctor sacrae Theologiae». ²³ Des de molt antic, va ser conegut com a *Doctor dulcissimus, dulcifluus i fundatissimus*: així ho recullen un parell de llistes de renoms de mestres escolàstics estudiades per F. Ehrle. ²⁴ El manuscrit berlinès Staatsbibliothek, 975 (Theol. qu. 32), f. 154, l'anomena *Scotellus*. ²⁵ El cronista Mariano de Florentia (segles XV-XVI), fent-se ressò de l'opinió de l'època, el presenta com a *praecipuus defensor* de les doctrines del mestre Joan Duns Escot. ²⁶

20. Cf. Pius SAGÜÉS AZCONA, *Apuntes para la historia del escotismo en España en el siglo XIV*, dins *De doctrina Ioannis Duns Scoti*. «Acta Congressus Scotistici Internationalis Oxonii et Edimburgi 11-17 Sept. 1966 celebrati», IV: *Scotismus decursu saeculorum* (Studia scholastico-scotistica, 4), Roma, Societas Internationalis Scotistica, 1968, 4. La mateixa fórmula es repeteix en el f. 87rb.

21. Pamplona, Biblioteca del Archivo de la Catedral, 6, f. 59rb. Cf. SAGÜÉS AZCONA, *Apuntes para la historia del escotismo en España en el siglo XIV*, 4. De manera semblant acaba l'*Expositio*: «Volo autem scire omnes litteram istam legentes, quod tam sententiando quam notando secutus sum doctrinam illius subtilissimi et excellentissimi Doctoris, cuius fama et memoria in benedictione est, utpote qui sua sacra et profunda doctrina totum orbem adimplevit et facit resonare, scilicet Magistri Joannis Duns, qui fuit natione Scotus, Religione Minor», [ANTONII ANDREAE,] *In XII libros Metaphysicorum Aristotelis expositio*, dins JOANNIS DUNS SCOTI, *Opera Omnia*. Editio nova, VI, París, 1892, 600.

22. Ángel d'ORS, «*Utrum nomen significet rem vel passionem in anima*» (Antonio Andrés y Juan Duns Escoto), dins «Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge», 62 (1995), 9.

23. Com a doctor en teologia l'esmenta l'*explicit* del *Liber sex principiorum*, del manuscrit de Pavia, Biblioteca Universitària, 478, f. 56c; o simplement com a doctor, f. 76, f. 130. En aquest mateix sentit, cf. el còdex d'Oxford, Corpus Christi College, 227, f. 119r. Vegeu: GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés* (s. XIV), respectivament, 88, 88, 90 i 90.

24. Cf. Franz EHRLE, *Die Ebrentitel der scholastischen Lehrer des Mittelalters* (Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften Philosophische-philologische und historische Klasse, Jahrgang 1919, 9. Abhandlung), Munic, Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 1919, 48, 55.

25. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M.*, «*Doctor Dulcifluus*» (s. XIVe), dins «*Criterion*», 5/18 (1929), 328-329.

26. MARIANI DE FLORENTIA, *Compendium chronicarum Fratrum Minorum*, dins «*Archivum franciscanum historicum*», 2 (1909), 632.

Finalment, una darrera dada absolutament segura és que l'any 1333 ja havia mort. Així consta en un *explicit* de l'esmentat manuscrit de Pamplona, Biblioteca de l'Arxiu de la Catedral, 6, f. 20r: «Explicit scriptum primi et secundi libri Perihermeneias editum a fratre Antonio Andreae, subtilissimo clerico et acuto, qui fuit de custodia Ilerdae, cujus anima riquiescat in pace [...] anno Domini M CCC XXX III. Orate Deum pro eo».²⁷ Pel to sembla que havia mort no feia massa temps.

Això és pràcticament tot el que sabem de la vida d'Antoni Andreu. I sobre aquestes dades s'han fet diverses suposicions, com, per exemple, que hauria estat deixeble de Duns Escot a París entre els anys 1304 i 1307; i que, en conseqüència, hauria nascut vers l'any 1280.²⁸

No sabem absolutament res de segur del lloc concret de naixement. Els estudiosos han proposat dues ciutats, però cap de les dues pot aportar proves documentals. La primera és la de Barcelona. L'any 1738, el P. Coll seguint una crònica —actualment perduda— d'Àngel Vidal proposa que Antoni Andreu fou fill del convent de Sant Francesc de Barcelona.²⁹ Sense conèixer la crònica d'Àngel Vidal ni la documentació que féu servir, res no podem dir. En principi, però, no sembla que encaixi amb la pertinença d'Antoni Andreu a la custòdia de Lleida. Aquesta hipòtesi fou recordada per Martí de Barcelona, però no ha tingut seguidors.³⁰

La segona ciutat és la de Tauste. Aquesta hipòtesi fou formulada per Juan López de Arbizu l'any 1722 en la *Aprobación* del llibre *Explicación de la doctrina christiana* de Basilio Iturri del Roncal. Ambdós autors són de Tauste. En aquesta *Aprobación* López de Arbizu elogia la capacitat de l'autor. En aquest context, parla de la «patria» d'Antoni Andreu:³¹

27. GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés* (s. XIV), 86.

28. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M.*, «*Doctor Dulcifluus*» (s. XIVe), 325: «No és, doncs, desenaonat fixar el curs de la seva existència entre les dates 1280-1350 [el P. Martí no coneixia el manuscrit de Pamplona ni, doncs, l'*explicit* de l'any 1333 que ens informa de la seva mort] i el seu sojorn a París entre 1304-1307». Són els anys de l'estada d'Escot a París. Són molts els estudiosos que segueixen Martí de Barcelona en aquesta dada. És una dada versemblant, però no absolutament segura. Cf., en sentit contrari, William COURTENAY, *Early Scotists at Paris: a Reconsideration*, dins «Franciscan Studies», 69 (2011), 175-229.

29. Jaime COLL, *Chronica seráfica de la santa provincia de Cathaluña de la regular observancia de nuestro padre Francisco*, Barcelona, Imprenta de los herederos de Juan Pablo y María Martí, 1738, 161: «El [fundamento] que tiene esta Provincia de Cathaluña, y el Convento de San Francisco de Barcelona, para connumerarle entre sus esclarecidos hijos es hallarlo en escrituras antiguas manuscritas, de donde lo sacó el Reverendo Padre Angel Vidal en su *Chronica* latina manuscrita».

30. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M.*, «*Doctor Dulcifluus*» (s. XIVe), dins «*Criterion*», 5/18 (1929), 323.

31. Juan LÓPEZ DE ARBIZU, *Aprobacion*, [v], dins Basilio ITURRI DE RONCAL, *Explicación de la doctrina christiana, ilustrada con Sermones, y varias Platicas, de las que tambien se forma una Quaresma continua y Adviento, y concluye con una Selva de varias Ideas Panegiricas, y Morales*, Saragossa, Herederos de Diego Larvmbé, 1722.

«Su Patria es la esclarecida, y siempre fidelissima Villa de Tauste, acreditada por los grandes privilegios, que le han concedido los Sumos Pontifices, y Reyes: ha sido, y es fecunda mina de Ingenios, y valerosos Heroes en lo Militar, Politico, y Sagrado. No quiero deternerme en referir los celebres sugetos que esta Villa ha dado à los Reales Consejos, Justicias al Reyno de Aragon, y esforçados Martes al brazo Militar. Lo que no permite mi atencion, y cariño es el silencio en punto de lo Sagrado».

I tot seguit recorda els principals prohoms de «lo Sagrado». Després d'esmentar diversos bisbes, dedica unes línies a Antoni Andreu:³²

«A la Religion Serafica ilustro con aquel famoso Discipulo del Subtil Escoto, el Reverendissimo Fr. Antonio Andrès, a quien por su subtil, y clarissimo ingenio, lo llamaron Dulcifluro, y sus muchos, y grandes Escritos, oy mismo immortalizan su credito en todo el mundo».

El mateix Juan López de Arbizu també va escriure una monografia, inèdita i ara perduda, que portava per títol *Compendio de los ilustres hijos de la villa de Tauste y otros recuerdos de esta antigua, noble y leal población*.³³ L'any 1729 Basilio Iturri del Roncal, també exposa aquest origen taustià d'Antoni Andreu en un llibre dedicat a la Mare de Déu de Sancho Abarca, de Tauste. En un moment determinat, l'autor recorda els fills il·lustres d'aquest municipi aragonès. I d'Antoni Andreu diu:³⁴

«Hijo tuyo es aquel celebrísimo doctor fray Antonio Andres, religioso franciscano y discípulo del venerable y sutil Escoto, á quien el mundo celebró con aquellos grandes títulos de doctor melifluro, de doctor sutilísimo, y otros con el nombre del omniscio español, por ser en todas las ciencias maestro universal. Escribió sobre los sentenciarios cuatro tomos: sobre la metafísica uno muy copioso, dividido en doce libros; sobre el libro de las divisiones de Boecio un tomo; otro de los tres principios; sobre los físicos un tomo, partido en ocho libros; sobre los seis principios de Gilberto un tomo; otro sobre las perhiernemeias de Aristóteles. Florecia este insigne doctor por los años de mil trescientos veinte: este era taustano de la antigua casa de los Andreses, que en estos años que vivimos ha finado».

Pel que nosaltres sabem, abans mai no fou esmentat el nom de Tauste associat amb el d'Antoni Andreu. Ni Blasco de Lanuza,³⁵ ni José Ximénez

32. LÓPEZ DE ARBIZU, *Aprobacion*, [v].

33. Aquest compendi és citat per Basilio ITURRI DE RONCAL, *Historia de nuestra Señora de Sancho Abarca, abogada de los reinos de Aragón y Navarra*. Sacada a la luz por D. Pedro de SOLÁ Y ARTAJONA, corregida y aumentada por D. Orencio CARDONA y Mariano SUPERVIA, Saragossa, Imprenta de José María Magallón, 1864, 49. La primera edició és de l'any 1729.

34. ITURRI DE RONCAL, *Historia de nuestra Señora de Sancho Abarca, abogada de los reinos de Aragón y Navarra*, 53.

35. Vincencio BLASCO DE LANUZA, *Historias ecclesiasticas y seculares de Aragon en que se continvan los annales de Çurita, y tiempos de Carlos V con Historias Ecclesiasticas antiguas, y modernas*,

Samaniego,³⁶ ni De Hebrera,³⁷ ni (uns anys després) Juan de S. Antonio,³⁸ no en diuen res.³⁹ A mitjan segle XVII el saragossà *Cronista Andrés* en el «mausoleo» poètic a honor del seu pare, Baltasar Andrés de Ustarroz, presentava Antoni Andreu com un dels seus «antecessors» en el nom, però tampoc no deia res de Tauste.⁴⁰ Després de les publicacions de López de Arbizu i Iturri de Roncal, però, de la hipòtesi taustiana, se'n féu ressò Félix de Latassa i de mica en mica s'anà divulgant.⁴¹ Tota ella s'assenta en la simple coincidència del cognom del nostre autor amb el d'una família d'aquella localitat. Però el cognom Andrés/Andreu era molt estès no només per la geografia aragonesa, sinó també per la catalana. L'única dada absolutament inqüestionable és que Antoni Andreu va pertànyer a la custòdia de Lleida.⁴²

---

que basta aora no has visto luz, ni estampa, I, Saragossa, Ivan de Lanaia y Qvartanet, 1622, 555: «Floreció Antonio Andres por los años de 1320, no sabemos de que lugar deste Reyno fue hijo, ni de que Monasterio de San Francisco».

36. Joseph XIMÉNEZ SAMANIEGO, *Vida del venerable padre Ioan Dvnsio Escoto, Doctor Mariano, y Sutil, príncipe, y universal maestro de la escvela franciscana, principal, y máximo defensor del Soberano Misterio de la Inmaculada Concepcion de la Madre de Dios*, Madrid, Bernardo de Villadiego, 1668, 258: «Español del Reyno de Aragón».

37. Joseph Antonio DE HEBRERA, *Cbrónica real seráfica del Reyno y Santa Provincia de Aragón de la regular observancia de nvestro padre San Francisco*, Saragossa, Diego de Larvmbe, impressor, 1705.

38. JOANNES A S. ANTONIO, *Antonius Andreas*, dins *Bibliotheca universa franciscana*, I, Madrid, ex Typographia causae V. Matris de Agreda, 1732, 90-91: «Hispanus, Aragonius, Minorita».

39. Pels franciscans, fora de l'àmbit geogràfic de la Corona d'Aragó és presentat com a pertanyent a la província franciscana d'Aragó: Lucas WADDING, *Scriptores Ordinis Minorum*, Roma, Ex Typographia Francisci Alberti Tani, 1650, 29: «Antonivs Andreas, prouincie Aragonie».

40. Aquesta composició poètica fou editada per Jaime SUÁREZ, *Mausoleo que la Academia de los Anhelantes erigió en memoria del doctor Baltasar Andrés de Ustarroz*, dins «Archivo de filología aragonesa», 1/B (1945), 153-216, concretament 168.

41. Félix DE LATASSA Y ORTÍN, *Bibliotheca antigua de los escritores aragoneses que florecieron desde la venida de Christo, hasta el año 1500*, I, Saragossa, Oficina de Medardo Heras, 1796, 279-280. Fou recollida, per exemple, per Ulysse CHEVALIER, *Andrea (Antoine)*, dins *Répertoire des sources historiques du Moyen Âge. Bio-Bibliographie*. Nouvelle édition refondue, corrigée et considérablement augmentée, I (A-I), París, Alphonse Picart et fils, 1905, col. 229. La influència d'aquesta obra és fàcil de comprendre si tenim en compte que fou reeditada diverses vegades: París, Librairie de la Société bibliographique, 1877; Montbéliard, Paul Hoffmann, 1894; Nova York, Kraus Reprint, 1959, 1960. En canvi, no fou seguida per Alexander BUDINSZKY, *Anton Andreas*, dins *Die Universität Paris und die Fremden an derselben im Mittelalter. Ein Beitrag zur Geschichte dieser hohen Schule*, Berlín, Verlag von Wilhelm Hertz, 1876, 207-208. Aquest autor simplement afirma que Antoni Andreu fou aragonès. Alguns estudiosos han volgut veure en ell, sense fonament, el principal difusor de la proposta diguem-ne taustiana. Cf. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu, O.M., «Doctor Dulcifluus» (s. XIVe)*, dins «Criterion», 5/18 (1929), 323, nota 12.

42. La custòdia de Lleida integrava, segons una llista de l'any 1334, els convents de Lleida, Tarragona, Tortosa, Montblanc, Montsó, Cervera, Tàrraga i Morella. Cf. Pedro SANAHUJA, *Historia de la Seráfica Provincia de Cataluña*, Barcelona, Editorial Seráfica, 1959, 65; Jill R. WEBSTER, *Els franciscans catalans a l'edat mitjana*, Lleida, Pagès editors, 2000, 58-60.

2. LES OBRES

L'observació que Joaquim Carreras i Artau feia en un article de l'any 1965, en el sentit que era urgent estudiar la tradició manuscrita de les obres d'Antoni Andreu, és actualment, mig segle després, més vàlida que mai i absolutament peremptòria.⁴³ Només així serà possible establir amb unes mínimes garanties d'èxit la llista de les seves obres genuïnes, el seu títol, llurs *incipit* i *explicit*. Aquesta feina, però, no és fàcil: només del segle XIV s'han conservat més de vint manuscrits i entre els del segle XIV i XV la suma puja a més de cent. D'aquests còdexs en conjunt, no en tenim estudis codicològics; d'alguns disposem de les informacions més o menys completes que n'ofereixen els catàlegs de les biblioteques. A continuació recollim aquesta informació.

2.1. *Els manuscrits*

I

AIS DE PROVENÇA, Bibliothèque Méjanès, ms. 1433 (1298). Manuscrit de paper, de 142 folis, de 205 x 150 mm, escrit a doble columna, amb tapes de fusta. És datat el 13 de juny de 1475. Ff. 1-142: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Quia secundum doctrinam»; *exp.*: «Finis. Laus Deo, cui nos comendet Maria Virgo; 1475, die 13 junii. Expliciunt quaestiones metaphysice Antonii Andree. Magister Petrus Veronensis scripsit, Verone, in conventu servorum sancte Marie, scilicet in Sancta Maria a Scallis». Al f. 142, taula de contingut.

Bibliografia: [Édouard AUDE,] *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France*, XLV: *deuxième supplément*, Aix: manuscrits 1352 à 1612, Paris, Plon, Nourrit et cie, 1894, 468 [consultable en línia: <<http://www.e-corpus.org/notices/9149/gallery/84757>> (27 de maig de 2016)]; Sebastián GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés (siglo XIV). Estudio bibliográfico-crítico de sus obras*, I. Tesi doctoral dirigida per Francisco CANALS VIDAL, Barcelona, Universidad de Barcelona, Facultad de Filosofía y Letras, 1973, 56.

II

Assís, Fondo antico presso la Biblioteca del Sacro Convento di San Francesco, ms. 532. Còdex del segle XIV, de pergamí, format per I + 176 + I folis, de 215 x 151 mm. Conté uns *Sermones* (?) d'un tal Antonius de Hispania.

⁴³. Joaquim CARRERAS ARTAU, *Notas sobre el Escotismo Medieval en la Provincia franciscana de Aragón*, dins «Antonianum», 40 (1965), 471.

Manuscrit digitalitzat consultable, amb una descripció breu: <http://www.internetculturale.it/opencms/opencms/it/viewItemMag.jsp?case=&id=oai%3Awww.internetculturale.sbn.it%2FTeca%3A20%3ANT0000%3APG0213_ms.532> (27 de maig de 2016).

Bibliografia: GENSLER, *Catalogue of Works*, 149-150.

III

Assís, Fondo antico presso la Biblioteca del Sacro Convento di San Francesco, ms. 540. El còdex és del segle XIV, de pergamí, format per 234 folis, de 165 x 120 mm. Conté uns *Sermones* (?).

Manuscrit digitalitzat consultable, amb descripció: <http://www.internetculturale.it/opencms/opencms/it/viewItemMag.jsp?case=&id=oai%3Awww.internetculturale.sbn.it%2FTeca%3A20%3ANT0000%3APG0213_ms.540> (27 de maig de 2016).

Bibliografia: Cesare CENCI, *Bibliotheca manuscripta ad Sacrum conventum Assisiensem*, Perugia i Assís, Regione dell'Umbria i Casa editrice francescana, 1981, II, 535-537, núm. 1907; GENSLER, *Catalogue of Works*, 149-150; Giuseppe MAZZATINTI, *Inventari dei manoscritti delle Biblioteche d'Italia*, IV, Forlì, 1894, 104 (ms. 540).

IV

Assís, Fondo antico presso la Biblioteca del Sacro Convento di San Francesco, ms. 559. Còdex factici de 272 folis, de pergamí i paper, de 215 x 145 mm., escrit a doble columna per diverses mans: una mà (f. 57r) del segle XV (1458); una altra del segle XIV. Ff. 1-57: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Cum secundum doctrinam», *exp.*: «quod ignoraverim mentem Scoti. Julianus Vulterrigena Perusii 1458. Finis. Raptim».

Manuscrit digitalitzat consultable, amb descripció: <http://www.internetculturale.it/opencms/opencms/it/viewItemMag.jsp?case=&id=oai%3Awww.internetculturale.sbn.it%2FTeca%3A20%3ANT0000%3APG0213_ms.559> (27 de maig de 2016).

Bibliografia: CENCI, *Bibliotheca*, I, 337, núm. 165; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 145-148; MAZZATINTI, *Inventari*, IV, 108 (ms. 559).

V

Assís, Fondo antico presso la Biblioteca del Sacro Convento di San Francesco, ms. 668. Còdex de paper i pergamí, de 155 folis, de 200 x 148 mm., escrit a dues columnes per una mà («Cornelius») del segle XV. Ff. 1ra-96ra: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Quoniam secundum Aristotelem», *exp.*: «patet per dicta in questione. Explicit. Si cor ponatur cum nelus (*sic*) et iungatur, sic nomen scriptoris putatur in omnibus horis»; ff. 97ra-101ra: *Tractatus brevis de*

modis distinctionum (?). *Inc.*: «Quoniam secundum sententiam commentatoris nono metaphisice»; *exp.*: «sufficiant quem ad presentem tractatum Cornelius. Explicit tractatus brevis de modis distinctionum»; ff. 101rb-150ra: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Cum secundum Aristotilem in pluribus locis ex noticia principiorum»; *exp.*: «ab arte doctrine scotice [...]»

Manuscrit digitalitzat consultable, amb descripció: <[http://www. internet.culturale.it/opencms/opencms/it/viewItemMag.jsp?case=&id=oai%3Awww. internet.culturale.sbn.it%2FTeca%3A20%3ANT0000%3APG0213_ms.668](http://www.internet.culturale.it/opencms/opencms/it/viewItemMag.jsp?case=&id=oai%3Awww.internet.culturale.sbn.it%2FTeca%3A20%3ANT0000%3APG0213_ms.668)> (27 de maig de 2016).

Bibliografia: Cesare CENCI, *Bibliotheca*, II, 492, núm. 970; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 148-149; Celia LÓPEZ ALCALDE, *Criteris d'edició*, dins PERE TOMÀS, *Tractatus brevis de modis distinctionum*. Text llatí amb traduccions catalana i anglesa. Edició a cura de Celia LÓPEZ ALCALDE, Josep BATALLA, introducció de Claus A. ANDERSEN, en col·laboració amb Robert D. HUGHES (*Bibliotheca Philosophorum Medii Aevi Cataloniae*, 2), Santa Coloma de Queralt, Obrador Edendum, 2011, 278; Giuseppe MAZZATINTI, *Inventari dei manoscritti delle Biblioteche d'Italia*, IV, Forlì, 1894, 130 (ms. 668); Garrett R. SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, dins «Bulletin de philosophie médiévale», 52 (2010), 170-171, núm. 3.

VI

BÈRGAM, Biblioteca civica Angelo Mai, MA 562 (Alfa II 8). Còdex de paper, factici, de 189 folis, escrits a dues columnes, a Ferrara, per Philippus de Bagnacavallo, en el segle XV (1474-1476). Ff. 3ra-91ra: *Scriptum in artem veterem*. *Inc.*: «iste sunt questiones posite in libro Porphirii de mente clarissimi doctoris Antonii Andree de Minorum ordine»; *exp.*: «Explicit dictum super sex principia editum a fratre Antonio Andree ... 1476. ULma (?) mensis Julii scriptum per fratrem Philippum de Bagnacavallo».

Bibliografia: Paul Oskar KRISTELLER, *Iter italicum: a finding list of uncatalogued or incompletely catalogued humanistic manuscripts of Renaissance in Italian and other libraries*, V, Londres, Leiden, The Warburg Institute, E.J. Brill, 1990, 477; Mirabile [<[http://www.mirabileweb.it/manuscript/bergamo-biblioteca-c.ivica-angelo-mai-ma-562-\(alfa-ii-8\)-manuscript/96328](http://www.mirabileweb.it/manuscript/bergamo-biblioteca-c.ivica-angelo-mai-ma-562-(alfa-ii-8)-manuscript/96328)> (27 de maig de 2016)].

VII

BERLÍN, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Lat. fol. 313. Ff. 1-83: *Quaestiones Metaphysicae* amb, ff. 84-85, *tabula*. F. 86, *exp.*: «Explicit tabula super metaphisicam Reverendi doctoris fratris Anthonii Andree ordinis minorum Scotelli magno labore collecta et in unum reducta per fratrem Kilianum Steczing eiusdem ordinis tempore studii sui in Anglia Colcestrie. Erfordie, vero completa. Quibus propicietur Deus. Amen».

Breu notícia de Valentin ROSE, *Verzeichniss der Lateinischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, II: *Die Handschriften der Kurfürstlichen Bibliothek und der Kurfürstlichen Lande*, 3 (Die Handschriften-Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin, 13), Berlín, Asher, 1905, 1234, núm. 975 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0706_b1234_jpg.htm> (27 de maig de 2016)].

VIII

BERLÍN, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Phil. 1700 (Rose 220). Manuscrit de pergamí, de 256 folis, de 230 x 120 mm., del segle XV, escrit amb bonica lletra humanística italiana.⁴⁴ ff. 224b-255a: *Scriptum super librum Sex principiorum. Inc.*: «Incipiunt questiones clarissimi doctoris Antonii Andree super sex principiiis Gylberti, lege feliciter. F. R.».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 145-148; Giuseppe MAZZATINTI, *La biblioteca dei re d'Aragona in Napoli*, Rocca S. Casciano, Licinio Cappelli editore, 1897, 182-183 (660); Valentin ROSE, *Verzeichniss der Lateinischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, I: *Die Meermann-Handschriften des Sir Thomas Phillipps* (Die Handschriften-Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin, 12), Berlín, Asher, 1893, 455, núm. 220 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0709_c0455_jpg.htm> (27 de maig de 2016)].

IX

BERLÍN, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Theol. lat. qu., 32 (Rose 975). Còdex de paper, de 257 folis, de 185 x 115 mm., datat l'any 1426. Ff. 48b-146b: *Quaestiones Metaphysicae*. F. 49: *Prologus super questiones Antonii Andree. Inc.*: «*Girum celi circuiui sola*, Ecc. 24. Quia secundum doctrinam»; f. 146b, *exp.*: «Explicit scriptum super metaphysicam Aristotelis secundum novam translacionem compilatum a fratre Antonio Andree ordinis minorum de provincie Arragonie per manus (Laurentii?), anno Domini 1426, feria secunda ante Michaelis». En el f. 147, llista de les questions, i en els ff. 148a-152a, taula de matèries.⁴⁵ Ff. 174b-186a: *Termini naturales (metaphisicales)* d'Antoni Andreu [explicació dels conceptes més difícils]. *Inc.*: «Natura est principium motus et quietis»; ff. 194b-243b: *Tractatus quaestionum de principiiis naturae. Inc.*: «Cum secundum doctrinam»; *exp.*: «Laus est Deo et beate Marie genitrice (*sic*) et beato Francisco. Attende lector qui legis quod si quid

44. El manuscrit hauria format part de la biblioteca dels reis d'Aragó a Nàpols. Abans de pertànyer a la col·lecció de Sir Thomas Phillipps, segons que indica una antiga referència («Colleg. Paris. Socris Iesu»), aquest còdex era propietat dels Jesuïtes de París.

45. En el f. 56b, llegim: «expedita questione de subiecto huius scientiae quare ad expositionem littere accedamus». Però a continuació trobem transcrita la qüestió segona.

bene dictum est in questionibus supradictis ab arte doctrine scotice processit, cuius vestigia quantum potui et quantum ipsum capio sum secutus si autem aliquid maledictum aut doctrine predictae contrarium reperis vel repugnans mee imperyie ascribe et si vere aliud tale ibi continetur nunc pro tunc revoco tamquam dictum fuit ignoranter puta quod ignoraveram mentem memorati doctoris reverendi magistri Iohannis Scoti. Iste questiones sunt in universo XI quas frater Anthonius Andree determinavit, anno qui legit universalialia in Monte Bono, etc. Ihesus Christus sit benedictus. Et sic est finis. Amen».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 59; ROSE, *Verzeichniss*, II, 1232-1236, núm. 975 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0706_b1232_jpg.htm> (27 de juny de 2016)]; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 171-172, núm. 6.

X

BOLONYA, Biblioteca comunale dell'Archiginnasio, A 962. Còdex de paper, de 113 folis, de 292 x 220 mm., escrit a dues columnes en el segle XV. Ff. 1-92rb: *Quaestiones Metaphysicae*. Inc.: «Girum celi circuivi sola. Ecclesiastici 24º: Secundum doctrinam Aristotelis et eum comuniter sequentium»; exp.: «super universam creaturam. A seculo usque in seculum. Amen» [segueix una nota explicant la raó per la qual no ha exposat els llibres XIII i XIV de la *Metafísica*]; ff. 92v-101: en blanc; ff. 102-113: *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*. Inc.: «Utrum mobilitas sit ratio formalis subiectiva subiecti philosophiae naturalis».

Bibliografia: Victorin DOUCET, *Maîtres franciscains de Paris. Supplément au Répertoire des maîtres en théologie de Paris au XIIIe siècle* de M. le Cha. P. Glorieux, dins «Archivum franciscanum historicum», 27 (1934), 531-564, concretament 561; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 62-66; 150-152; *Inventari dei Manoscritti delle biblioteche d'Italia*, XXX, Firenze, Libreria Editrice Leo Olschki, 1924, 114-115.

XI

BOLONYA, Biblioteca Universitaria, 159. Còdex de paper, de 98 + VI folis, de 334 x 232 mm., escrit per una mà del segle XV (1464) a dues columnes. Ff. 1r-98r: *Quaestiones Metaphysicae*. Inc.: «Quis secundum doctrinam Aristotelis Iº Posteriorum»; exp.: «expliciuunt quaestiones super metaphysicam Aristotelis secundum novam translationem, compilatam a fratre Antonio Andree, ordinis minorum, de provintia Aragonie, quas finivi ego H.d.f. anno domini 1464, die 6 mensis martii, Laus Deo ... Volo autem scire omnes legentes litteram hanc ... cum ibi Aristoteles aliorum oppiniones pertractet et maxime Pitagorice et Platonis. Amen. Finis. Deo gratias».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 59-60.

XII

BRESLAU, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, IF.210. Manuscrit de mitjan segle XV: *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*.

Bibliografia: GENSLER, *Catalogue of Works*, 149-150.

XIII

BRESLAU, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, IV.F.6b. Còdex de paper, format per 51 folis, de 290 x 210 mm., escrit a doble columna per una mà (Valentinus Ortulani) de començaments del segle XVI (1501). Ff. 6-31: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Inc.: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis ex noticia principiorum videatur noticia cuiuslibet rei dependere», exp.: «sine generatione et corruptione. Sic igitur terminatus est tractatus questionum de principiis nature. Deo gracias. Amen. Expliciuunt conclusiones trium principiorum naturalium Anthonii Andree per me fratrem Valentinum Ortulani sacre theologie studentem (sic). Erfordie anno incarnationis Christi 1501 feria 3a post Judica et pertinet ad conventum Swidenczensem». A continuació, una taula de les qüestions.

Bibliografia: *The manuscript catalogue of the former University Library in Wrocław* [consultable en línia: <<http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication?id=10035&from=&dirids=1&tab=1&lp=1&QI=01DB16064B8B06470C1A9D0C2E5244CC-5#>> (23 de setembre de 2014).

XIV

BRESLAU, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, IV.Q.15. Còdex, escrit a Oxford per un tal Miquel, frare menor, l'any 1425. Ff. 1-103: *Quaestiones Metaphysicae*.

Bibliografia: Wladislaw SENKO, *Les commentaires sur la Métaphysique d'Aristote conservés dans la Bibliothèque de l'Université de Wrocław*, dins *Die Metaphysik im Mittelalter. Ihr Ursprung und ihre Bedeutung*. «Vorträge des II. Internationalen Kongresses für mittelalterliche Philosophie, Köln, 31. August – 6. September 1961. Im Auftrag der Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale», herausgegeben von Paul WILPERT unter Mitarbeit von Willehad P. ECKERT (*Miscellanea Mediaevalia*, 2), Berlín, De Gruyter, 1963, 765.

XV

BUDAPEST, Országos Széchényi Könyvtár, 114. Còdex de l'any 1429: *Quaestiones Metaphysicae*.

Bibliografia: GENSLER, *Catalogue of Works*, 149-150.

XVI

CAMBRIDGE, Library of Gonville & Caius College, 335 (724). Còdex de pergami, format per 150 folis de 250 x 160 mm., escrits a doble columna, per «a rather ugly hand» (James, 377) del segle XV. Ff. 1-112: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Utrum celi circium (?) sola»; *exp.*: «Explicit scriptum super Methaphisicam Aristotelis secundum nouam translationem compilatum a fratre Antonio Andree ordinis minorum provincie Aragonie. Amen»; ff. 113-114: deixats en blanc; ff. 115-148a: *Quaestiones super libros de anima* (?). *Inc.*: «Utrum sensus (?) tactus sit unus uel plures»; *exp.*: «pro statu isto. Et sic ad questionem dictum est. Amen». Al f. 148b, *Tabula questionum de anima*.

Bibliografia: Edward BERNARD, *Catalogi librorum manuscriptorum Angliae et Hiberniae in unum collecti cum indice alphabetico*, III/I, Oxford, 1697, 117; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 66-67; Montague Rhodes JAMES, *A Descriptive Catalogue of the Manuscripts in the Library of Gonville and Caius College*, I (1-354), Cambridge, The University Press, 1907, 377-378.

XVII

CAMBRIDGE, Library of Gonville & Caius College, 368 (590). Còdex de pergami, de 240 + 10 folis, de 220 x 150 mm., escrit a doble columna per una mà del segle XV. Enquadernació antiga. Ff. 1-121b: *Quaestiones super VIII libros Physicorum* (?). *Inc.*: «Queritur primo hic utrum substantia finita in suo conceptu»; f. 120b, *exp.*: «non aliquid (?) iure etc. Expli. 8. liber». El f. 121a, en blanc, i al f. 121b, llista de les qüestions; ff. 123-240: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Girum celi circiui sola. Eccl. 24»; *exp.*: «regnans semper super uniuersam creaturam per infinita sec. sec.» ... «Secutus sum doctrinam [...] magistri Iohannis Duns qui fuit nacione Scotus religione minor cuius anime proficietur Deus. Amen». Ff. 228b-240b: taula de matèries.

Bibliografia: BERNARD, *Catalogi librorum*, III/I, 117; Marek GENSLER, *The concept of Time in a commentary on the «Physics» attributed to Antonius Andree*, dins *Tempus, aevum, aeternitas: La concettualizzazione del tempo nel pensiero tardomedievale*. «Atti del Colloquio Internazionale, Trieste, 4-6 marzo 1999», a cura di Guido ALLINEY e Luciano COVA, Florència, L. Olschki, 2000, 163-186; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 68-70; Montague Rhodes JAMES, *A Descriptive Catalogue of the Manuscripts in the Library of Gonville and Caius College*, II (355-721), Cambridge, The University Press, 1908, 417-418.

XVIII

CAMBRIDGE, Library of Gonville & Caius College, 369 (591). Còdex de pergami, de 235 + 4 folis, de 230 x 150 mm., escrit a doble columna, per Howyson de Wygenhale i datat l'any 1465. Ff. 3-134b: *Quaestiones Metaphysicae*.

Inc.: «Girum celi circuiui sola. Eccl. 24»; *exp.*: «Expl. Questiones super 12 libros methaphisice compilate a fratre Anthonio, ordinis minorum prouincie Arrogonie, scripte a. D. M^o CCCC^o LXV°, quod Howysson de Wygenhale, bachallaureus in artibus».

Bibliografia: BERNARD, *Catalogi librorum*, III/I, 117; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 71-73; JAMES, *A Descriptive Catalogue*, II, 418.

XIX

CAMBRIDGE, Library of Peterhouse, 239. Còdex miscel·lani (inicialment eren dos volums), de paper, de 153 folis (94 + 59), de 220 x 140 mm., escrit a Anglaterra en el segle XV. Ff. 1-88: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Girum celi circuiui sola. Eccl. 24». Als ff. 87-88, taula de les qüestions. *Exp.*: «Finito libro sit laus et gloria Christo».

Bibliografia: BERNARD, *Catalogi librorum*, III/I, 148; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 73-75; Montague Rhodes JAMES, *A Descriptive Catalogue of the Manuscripts in the Library of Peterhouse. With an Essay of the History of the Library by J. W. Clark*, Cambridge, The University Press, 1899, 290-291.

XX

CAMBRIDGE, Library of Peterhouse, 240. Còdex format per 216 folis de pergamí i paper, de 210 x 160 mm., escrit per una mà anglesa en el segle XV a doble columna. Ff. 1-26: *Scriptum super librum Porphyrii*. *Inc.* del pròleg: «Omne debitum dimisi tibi», f. 1a, *inc.* del text: «Cum sit necessarium».

Bibliografia: BERNARD, *Catalogi librorum*, III/I, 148; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 131-132; JAMES, *A Descriptive Catalogue of the Manuscripts in the Library of Peterhouse*, 292-293.

XXI

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana, Borgh. lat. 431. Manuscrit datat l'any 1453. Ff. 110r-182r: *Quaestiones Metaphysicae*. Als ff. 182v-183r: *Tituli omnium quaestionum*.

Bibliografia: Steven John LIVESSEY, *Medieval latin Aristotle Commentators: addenda and biographical precisions*, dins «Bulletin de Philosophie Médiéval», 43 (2001), 131.

XXII

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana, Urbin. Lat. 1406. Còdex del segle XV. Ff. 1r-31v: *Quaestiones super libros I-II de anima* (?).

Bibliografia: *Renseignements concernant les éditions et les travaux en cours*, dins «Bulletin de Philosophie Médiéval», 54 (2003), 303; Charles H. LOHR, *Medieval Latin Aristotle Commentaries*, dins «Traditio. Studies in Ancient and Medieval History, Thought, and Religion», 26 (1970), 193.

XXIII

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 869, còdex de pergami, del segle XIV [i una part (ff. 200r-210v) del segle XIII-XIV]. Ff. 11r-28v, 51v-101r, 200r-210v: *Quaestiones super libros I-II de anima* (?). *Inc.* (f. 51v): «Quoniam in scientia naturali cuius quidem pars est scientia libri de anima»; *Inc.* (f. 210r): «In 4º metheororum determinatum est de mixto in universali sive de mobili et de proprietatibus quae insunt mixto».

Manuscrit digitalitzat consultable: <http://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.869> (27 de maig de 2016).

Bibliografia: Augustus PELZER, *Codices Vaticani Latini. Codices 679-1134*, Città del Vaticano, 1931, 242-254; Roberto PLEVANO, *La conoscenza sensibile nelle «Quaestiones super libros De anima Aristotelis» di Giovanni Duns Escoto*, dins «Medioevo. Rivista di storia della filosofia medievale», 29 (2004), 307-308.

XXIV

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 3130. Còdex de 65 folis, de 295 x 220 mm., del segle XIV (1336-1337), d'origen austríac. Ff. 37ra-47ra: *Quaestiones Metaphysicae*.

Bibliografia: Girard J. ETZKORN, *Iter Vaticanum Franciscanum. A Description of Some One Hundred Manuscripts of the Vaticanus Latinus Collection* (Studien und Texte der Geistesgeschichte des Mittelalters, 50), Leiden, Nova York, Colònia, E.J. Brill, 1996, 34-36; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 190-191, núm. 55.

XXV

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 4269. Còdex de 240 folis, de 210 x 145 mm., de paper, miscel·lani, escrit per una mà del segle XV. Ff. 120r-123r: *Quaestiones Metaphysicae* (extrets: *Notabilia quaedam* (?). *Inc.*: «Incipit quaedam notabilia de Antonio. Prima quaestio: Utrum ens simpliciter sumptum commune Deo et creaturae sit primum subjectum Metaphysicae»; *exp.*: «ponit quod generatio sit successiva etiam quod mixtus [?] extra se nihil integatur, et sic patet causa brevitatis illud».

Bibliografia: ETZKORN, *Iter Vaticanum Franciscanum*, 106-109, concretament 108.

XXVI

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 6768: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: ETZKORN, *Iter Vaticanum Franciscanum*, 201.

XXVII

CIUTAT DEL VATICÀ, Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. Lat. 11416. Còdex de pergamí, de I + 91 + II folis, de 207 x 145 mm, escrit a ratlla plena amb lletra gòtica cursiva i datat l'any 1340 (f. 55v). Ff 1r-56v: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Incipiunt quaestiones Scoti ordinis minorum super libros Metaphysice»; *exp.*: «Expliciunt questiones super Metaphysicam Scoti. Anno domini 1340, mensi Augusti [...] Dominus noster ihesus dirigat nos et custodiat in finem qui est Deus. Amen»; ff. 57r-91v: *Scriptum in artem veterem* (ff. 57r-69v: *Scriptum super librum Porphyrii*; ff. 70r-91v: *Scriptum super librum Praedicamentorum*). *Inc.*: «Omne debitum dimisi tibi quia rogasti me. Mt. 18. Sicut patet ex textu littere Porfirius», *exp.*: «Si Sortes inferat hominem non oportet istam consequentiam».

Bibliografia: Maria CABRÉ DURAN, *Antonius Andreae O.F.M. Introduction and Transcription of one of his «Quaestiones»*. European Diploma for Medieval Studies: Final Essay. Tutors: B. Bartocci, J. Mensa i Valls, Roma, 2014, 16-18; Henrici CARUSI, José RUYSSCHAERT, *Bibliothecae Apostolicae Vaticanae codices manuscriptorum recensiti. Codices Vaticani Latini. Codices 11413-11709*, Città del Vaticano, 1959, 3-5.

XXVIII

CRACÒVIA, Biblioteka Jagiellońska, 2061 [BB.XI.II]. Còdex de paper, de 196 folis in 4°, a ratlla plena, datat l'any 1489. Ff. 99-196: *Quaestiones Metaphysicae*. *Exp.*: «Expliciunt Questiones Anthonii Andree, ordinis Minorum, correpte ac emendate per Excellentissimum mgrum Franciscum de Nerithono, ordinis Predicatorum, reportate in Studio Cracouiensi per Martinum de Tharnowycz, finite die Saturni imminente ante Galli in maiori Collegio anno reparacionis nostre 1489».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 76-78; Władysław WISŁOCKI, *Catalogus codicum manuscriptorum Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*, 2 (1876-4176), Cracòvia, Typis Universitatis Jagellonicae, 1881, 500 [consultable en línia: <<http://dbooks.bodleian.ox.ac.uk/books/PDFs/591065179.pdf>> (27 de maig de 2016)]; Sophie WŁODEK, *Quelques informations sur les commentaires médiévaux de la Métaphysique d'Aristote conservés dans les manuscrits de la Bibliothèque Jagellone à Cracovie*, dins *Die Metaphysik im Mittelalter. Ihr Ursprung und ihre Bedeutung*. «Vorträge des II. Internationalen Kongresses für mittelalterliche Philosophie, Köln, 31. August – 6.

September 1961. Im Auftrag der Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale», herausgegeben von Paul WILPERT unter Mitarbeit von Willehad P. ECKERT (Miscellanea Mediaevalia, 2), Berlín, De Gruyter, 1963, 769.

XXIX

CRACÒVIA, Biblioteka Jagiellońska, 2524 [DD.XIX.27] [CC.XIV.20]. Còdex de paper, de 520 + 16 folis, in 4º, del segle XV. Ff. 3-205: *Quaestiones Metaphysicae*. Exp.: «Expliciunt Questiones Anthonii Andree, ordinis Minorum, correpte ac emendate per Excellentissimum mgrum Franciscum de Nerithono, ordinis Predicatorum, reportate in Studio Cracouiensi post Martinum de Tarnowiecz, finite die Saturni immediate ante Galli in maiori Collegio anno reparacionis nostre 1489».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 78-80; WISŁOCKI, *Catalogus codicum*, 2, 601 [consultable en línia: <<http://dbooks.bodleian.ox.ac.uk/books/PDFs/591065179.pdf>> (27 de maig de 2016)]; WŁODEK, *Quelques informations*, 768.

XXX

CRACÒVIA, Biblioteka Jagiellońska, 2713 [GG.IV.10]. Còdex de paper, format per 168 folis in 4º, datat l'any 1505. Ff. 63-111: *Tractatus formalitatum* (?). Exp.: «Expliciunt Formalitates Boneti secundum viam Scoti, qui uocatur Doctor subtilis, per Petrum de Obornijkij, a. D. 1505».

Bibliografia: WISŁOCKI, *Catalogus codicum*, 2, 638-639 [consultable en línia: <<http://dbooks.bodleian.ox.ac.uk/books/PDFs/591065179.pdf>> (27 de maig de 2016)].

XXXI

DILLINGEN, Studienbibliothek, XV 132. Còdex factici de 262 folis, de paper, de 205 x 145 mm., del segle XV (primer quart). Ff. 121-134v (f. 122v): *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?).

Bibliografia: Elisabeth WUNDERLE, *Die mittelalterlichen Handschriften der Studienbibliothek Dillingen*, Wiesbaden, Harrassowitz, 2006, 309 [consultable en línia: <<http://www.manuscripta-mediaevalia.de/?xdbtdn!%22hsk%200626%22&dmode=doc#|4>> (27 de maig de 2016)].

XXXII

DUBROVNIK, Dominikanski Samostan, Cod. 12 (36-VII-70). Còdex del segle XIV, de 200 folis, de 315 x 220 mm., de pergamí, de procedència francesa. Ff. 1ra-56rb: *Quaestiones Metaphysicae*.

Bibliografia: Thomas KAEPPELI et Hugues V. SHOONER, *Les manuscrits médiévaux de Saint-Dominique de Dubrovnik. Catalogue sommaire* (Dissertationes historicae, 17), Roma, S. Sabina, Istituto Storico Domenicano, 1965, 47-49; Mirabile [[http://www.mirabileweb.it/manuscript/dubrovnik-dominikanski-samostan-12-\(36-vii-70\)-manuscript/133791](http://www.mirabileweb.it/manuscript/dubrovnik-dominikanski-samostan-12-(36-vii-70)-manuscript/133791)] (27 de maig de 2016)]; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 173, núm. 9.

XXXIII

EDIMBURG, The University of Edinburg, Library, ms. 124. Còdex de 190 folis, de 230 x 160 mm., escrit a doble columna, per una mà francesa l'any 1452. Enquadernat amb tapes de fusta cobertes amb pell de color marró. Ff. 1-56: *Tractatus quaestionum de principiis naturae. Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis ex notitia puerorum videatur», *exp.*: «sine generatione et corpore. Sic ergo terminatus est quaestionum de principiis nature. Deo gratias. Attende lector qui legis. Scilicet quod si vero benedictum est in questionibus supradictis ab arte doctrine Scotice processit cuius vestigia in quam potui et quoniam ipsum capio sum secutus. Si autem aliquid maledictum in praesenti opere reperires vel repugnans mee imperitiae attribues quod si vero aliquid clerice [...] continetur nec et pro tunc revoco tamquam dictum fuerit ignoranter puta quod ignoramini mentem Scoti»; ff. 57-190: *Quaestiones Metaphysicae* [*Excerpta ex Questionibus super Metaphysica Job. Duns de Scocia*]. *Inc.*: «Girum celi circuiui sola», *exp.*: «qui est Deus benedictus vivens et regnans super universa creatura a seculo usque in seculum. Amen. Explicit Metaphysica fratris Johannis Duns de Scocia, nominatus Doctor subtilis, excerpta per fratrem Antonium Andree, de provincie Arragonie, custodia Hyldensis. Completa per me Marquardum Roda de Almaniam nunc Parisii, anno Domini 1452 in octava Sancti Michaelis Archangeli, etc.».

Bibliografia: Catherine R. BORLAND, *A descriptive catalogue of the Western mediaeval manuscripts in Edinburgh University Library*, Edimburg, The University Press, 1916, 198; André CALLEBAUT, *L'Ecosse, patrie du bienheureux Jean Duns Scot*, dins «Archivum franciscanum historicum», 18 (1920), 81; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 80-82 i 152-153.

XXXIV

EINSIEDELN, Stiftsbibliothek, cod. 625 (292). Còdex de 162 folis, de 310 x 210 mm., escrits a doble columna. És datat a Pàdua, el 10 d'agost de 1470. Ff. 1ra-93vb *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Girum celi circuiui sola. Ecclesiasticus 24. Secundum doctrinam Aristotelis et communiter eam sequentium».

Bibliografia: Albert BRUCKNER, *Scriptoria Medii Aevi Helvetica. Denkmäler Schweizerischer Schreibkunst des Mittelalters*, V, Genf, Roto-Sadag, 1943, 94; Odo LANG, *Katalog der Handschriften in der Stiftsbibliothek Einsiedeln*, II (Codices 501-1318), Basel, Schwabe, 2009, 169; i Mirabile [<http://www.mirabileweb>].

it/manuscript/einsiedeln-stiftsbibliothek-625-(msc-292)-manuscript/22699> (27 de maig de 2016)]; Carolus LOHR, *Aristotelica Helvetica. Catalogus codicum latinorum bibliothecis Confederationis Helveticae asservatorum quibus versiones expositionesque operum Aristotelis continentur* (Scrinium Friburgense. Sonderband, 6), Friburg (Suïssa), Universitätsverlag, 1994, 178-179; Beat Matthias VON SCARPATETTI (cur.), Thomas BITTERLI (adiuv.), *Katalog der datierten Handschriften in der Schweiz in lateinischer Schrift vom Anfang des Mittelalters bis 1550*, 2. *Die Handschriften der Bibliotheken Bern-Porrentruy in alphabetischer Reihenfolge*, 1. *Text*, 2. *Abbildungsband*, Dietikon-Zürich, Urs Graf Verlag, 1983, 170, núm. 181.

XXXV

ERFURT, Universitätsbibliothek, Bibliotheca Amploniana, CA fol. 359. Còdex de 374 folis, de paper, datat l'any 1437. Ff. 337-374: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis ex noticia principiorum»; *exp.*: «puta quod ignoraverim mentem memorati doctoris Iohannis Scoti. Iste questiones sunt in universo undecim, quas frater Anthonius Andree determinavit anno, quo legit naturalia in Montebono; Iesus Christus dominus noster. Amen».

Bibliografia: Wilhelm SCHUM, *Beschreibendes Verzeichniss der Amplonianischen Handschriften-Sammlung zu Erfurt*, Berlín, Weidmannsche Buchhandlung, 1887, 251-252 [consultable en línia: <<http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/kataloge/HSK0495.htm>> (27 de maig de 2016)]. N'hi ha una versió revisada per Brigitte Pfeil: <<http://www.db-thueringen.de/servlets/DocumentServlet?id=19048>> (27 de maig de 2016).

XXXVI

FIGEAC, Musée Champollion, numéro inventaire 03-091, non coté. Còdex de 179 + 2 folis, de pergami, de 225 x 165 mm., de mitjan segle XV. Ff. 1-176vb: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). *Inc.*: «Compilatio super quattuor libros *Sententiarum* de libris reverendi fratris Ioannis Duns Scoti. Circa prologum libri *Sententiarum* quaeritur primo utrum homini pro statu isto sit necessarium aliquam doctrinam inspirari ad quam non posset naturaliter attingere», *exp.*: «Ad quod gaudium Christus Dei Filius nos perducatur qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat per infinita saecula saeculorum. Amen. Explicit quaedam compilatio super quattuor libros *sententiarum* extracta de libris reverendi fratris Iohannis Scoti sacrae theologiae doctoris de ordine fratrum minorum [*al. man. add.*:] secundum Antonium Andree». Ff. 106v-108v i ff. 176vb-177ra, taules de les distincions.

Bibliografia: C. BOURLET, Timothy B. NOONE, *Un nouveau témoin du commentaire des Sentences de Duns Scot*, dins «Les amis de l'IRHT: Bulletin de l'Association», octubre de 2004, 4-5; Timothy B. NOONE, *A Newly-Discovered*

red Manuscript of a Commentary on the «Sentences» by Duns Scotus (Figeac, Musée Champollion, numéro inventaire 03-091, non coté), dins «Bulletin de philosophie médiévale», 48 (2006), 125-162, concretament 125-128.

XXXVII

FLORENCIA, Biblioteca Nazionale Centrale, Fondo Conventi Soppressi, C.8.722. Còdex de 138 folis, de pergami i paper, del segle XV. Ff. 132r-136v: *Tractatus quaestionum de principiis naturae* (només els folis del començament). *Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis», *exp.*: «non ponitur motus quorumque modo [...]»

Bibliografia: *Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane*, III: Firenze, Pisa, Pistoia, a cura di Gian Carlo GARFAGNINI, Maria Rita PAGNONI STURLESE, Grabiella POMARO, Stefano ZAMPONI. Premessa di Claudio LEONARDI (Corpus philosophorum medii aevi. Subsidia, 3), Florència, Leo S. Olschki, 1982, 37-38, núm. 23.

XXXVIII

FLORENCIA, Biblioteca Nazionale Centrale, Fondo Conventi Soppressi, J.V.17. Còdex de 122 folis, de paper, *in folio*, del segle XV. Ff. 1-122: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Gyrum celi», *exp.*: «unus ergo est princeps totius universi qui est Deus benedictus vivens et regnans super universam terram a seculo usque in seculum. Amen. Explicunt questiones super duodecim huius Metaphysice. Compilate a fratre Antonio Andree, ordinis minorum de provincia Aragonie, secundum mentem et doctrinam illius subtilissimi et reverendi doctoris cuius fama et memoria in benedictione est utpote qui apud subtiles totum orbem edimplevit et facit resonare, magistri scilicet Johannis Duns qui fuit nativitate Scotus, religione minorum, unde et verba ipsius frequenter reperies in questionibus supradictis. Deo gracias. Amen».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 85-87; Ephrem LONGPRÉ, recensió del llibre de Zacharie VAN DE WOESTYNE, *Scholae Franciscanae aptatus Cursus Philosophicus*, I: *Logica minor, Logica major, Ontologia*, Malines, Typographia S. Francisci, 1921, dins «La France franciscaine. Mélanges d'Archéologie, d'Histoire, d'Art et de Littérature relatifs aux Ordres de S. François en France du XIIIe au XIXe siècle», 5 (1922), 353.

XXXIX

FRANKFURT AM MAIN, Stadt- und Universitätsbibliothek, ms. Praed. 124. Còdex de paper de 251 folis de 205 x 145 mm., de mitjan segle XV. Ff. 109r-119v: *Tractatus formalitatum* (?). *Inc.*: «Ens in quantum ens manifestum est», *exp.*: «Explicit tractatus nomine formalitatum conscriptus anno Domini 1438, 22 die Janu».

Bibliografia: *Kataloge der Stadt- und Universitätsbibliothek Frankfurt am Main*, herausgegeben von Clemens KÖTTELWESCH, II: *Die Handschriften der Stadt- und Universitätsbibliothek Frankfurt am Main*, I: *Die Handschriften des Dominikanerklosters und des Leon Hardstifts in Frankfurt am Main*, beschrieben von Gerhard POWITZ, Frankfurt am Main, V. Klostermann, 1968, 285-291 [consultable en línia: <<http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/kataloge/content/pageview/1927629>> (27 de maig de 2016)]; Gerhard POWITZ, *Datierte Handschriften in Bibliotheken der Bundesrepublik Deutschland*, I: *Die datierten Handschriften der Stadt- und Universitätsbibliothek: Frankfurt am Main*, Stuttgart, Hiersemann, 1984, 79-80; Ludger MEIER, *Quibusnam codicibus manuscriptis editio Formalitatum Nicolai Lakmann, o. min., bucusque fulciatur*, dins *Miscellanea Giovanni Mercati*, II: *Letteratura Medioevale*, Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1946, 437-443; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 194, núm. 3.

XL

FRIBURG (Suïssa), Bibliothèque et archives du couvent des Cordeliers, 39. Còdex de mitjan segle XV. Ff. 95r-123v: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?); ff. 200r-267v: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: LOHR, *Aristotelica Helvetica*, 208; Mirabile [<[http://www.mirabileweb.it/manuscript/fribourg-\(suisse\)-couvent-des-pp-cordeliers-39-manuscript/22702](http://www.mirabileweb.it/manuscript/fribourg-(suisse)-couvent-des-pp-cordeliers-39-manuscript/22702)> (27 de maig de 2016)]; BRUCKNER, *Scriptoria Medii Aevi Helvetica*, XI, Genf, Roto-Sadag, 1943, 97.

XLI

FRIBURG (Suïssa), Bibliothèque et archives du couvent des Cordeliers, 71. Manuscrit de paper, de I + 179 + I folis, de 205 x 145 mm., escrit a doble columna i datat per una mà (Georius Ringler) l'any 1471 a Colmar: *Quaestiones Metaphysicae*. F. 179vb: *exp.*: «Explicit tabula super metaphysicam Revenrendi doctoris fratris Antonii Andree ordinis minorum scripta per me fratrem G. R. Lectorem Columbarie 1471. 23. Die mensis Januarii. Deo gratias».

Bibliografia: BRUCKNER, *Scriptoria Medii Aevi Helvetica*, XI, 95; LOHR, *Aristotelica Helvetica*, 208.

XLII

GDAŃSK, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna, ms. 2370. Còdex de paper, de 113 folis, de 200 x 145 mm, datat l'any 1480. Ff. 1-37: *Scriptum super librum Porphyrii*. *Inc.*: «Omne debitum dimisi tibi»; *exp.*: «et hec sufficiant quoniam satis clara sunt etc. Isti sunt tituli questionis libri Porphirii secundum magistrum Antonium Andree, ordinis minorum, scripte per fratrem Johannem Bewtin in provincia Anglie anno Domini M^oCCCCCLXXX^o», i segueixen els esmentats títols; ff. 38-108: *Scriptum super librum Praedicamen-*

torum. Inc.: «Scripsit in tabulis verba decem que locutus est ad nos», *exp.:* «trinus et unus benedictus et graciosus in secula seculorum, amen. Expliciuunt questiones super predicamenta secundum Anthonium Andree, ordinis minorum. Hec de dictis magistri Johannis Dons fratrum minorum sedentis super cathedram magistralem ut potui colligens in unum fideliter copulavi, etc., scripture per fratrem Johannem Beuten in studio Cantabrigie, anno Domini MCCCCLXXX^o, etc. Amen».

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 132; Otto GÜNTHER, *Kataloge der Handschriften der Danziger Stadtbibliothek*, III, 275, Gdańsk [Danzig], Kommissions-Verlag der L. Saunierschen Buch- und Kunsthandlung, 1909, 275; Ludger MEIER, *Die Barfüßerschule zu Erfurt* (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters. Text und Untersuchungen, 38/2), Münster, Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, 1958, 64.

XLIII

JENA, Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek, ms. G.B. q. 79. Còdex de IV + 210 folis, de paper, de 210 x 145 mm., del segle XV. Ff. 1r-206r: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.:* «*Girum celi circuiui sola* [Eccli XXIV,8]. Secundum doctrinam Aristotelis et eum communiter sequentium scientia metaphysice, que theologia philosophorum nominatur», *exp.:* «a seculo usque in seculum. Amen. Questiones Antonii Andree super 12 libris metaphysice scripture a me Sigismundo in urbe Senarum 1459»; ff. 204v-206r, taula de les qüestions.

Bibliografia: Bettina KLEIN-ILBECK, Joachim OTT, amb la col·laboració de Gerhardt POWITZ i Bernhard TÖNNIES, *Die Handschriften der Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek Jena*, II: *Die mittelalterlichen lateinischen Handschriften der Signaturreihen außerhalb der Electoralis-Gruppe*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2009, 220-221.

XLIV

LEIPZIG, Universitätsbibliothek (Philosophische Fakultät), 609. Còdex de pergami de mitjan segle XIV. Ff. 89va-91rb: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: Mirabile [<http://www.mirabileweb.it/manuscript/leipzig-universitätsbibliothek-609-manuscript/26916>] (27 de maig de 2016).

XLV

LONDRES, British Library, Sloane 3453. Còdex de 158 folis, de pergami i paper, de 203 x 140 mm, escrit a una sola columna i datat l'any 1457. Ff. 1-157: *Quaestiones Metaphysicae. Exp.:* «Finito libro, sit laus et gloria Christo anno Domini 1457°. Qui scripsit hec scripta sua dextera sit benedicta. Qui me scribebat Nicholaus nomen habebat».

Bibliografia: Edward J. L. SCOTT, *Index to the Sloane manuscripts in the British Museum*, Londres, Printed by order of the Trustees, 1904, 15; Andrew G. WATSON, *Catalogue of dated and datable manuscripts: c. 700-1600, in the Department of Manuscripts, the British Library*, I, Munic, K.G. Saur, 1997, 161, núm. 942.

XLVI

LÜNEBURG, Ratsbücherei, Theol. 2° 45. Còdex de 326 folis, de paper i pergami, de 290 x 205 mm., de mitjan segle XV (1452-1454). Prové del Franziskanerkloster de Lüneburg. Ff. 11ra-105rb: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Girum celi circuiui sola, Ecclesiastici vicesimo quarto [...] Secundum doctrinam Aristotelis et eum communiter sequencium sciencia metaphisice que theologia philosophorum et sapiencia denominatur», *exp.*: «princeps tocius uniuersi, qui est benedictus viuens et regnans super vniuersam creaturam a seculo usque in seculum. Amen. Notandum quod in XIII et in XIIIII libro qui sequitur tractat philosophus opinionem [...] paratus animo libenti emendare»; ff. 105rb-108rb, taula de les qüestions.

Bibliografia: Victorin DOUCET, *Maîtres franciscains de Paris. Supplément au «Répertoire des maîtres en théologie de Paris au XIIIe siècle» de M. le Cha. P. Glorieux*, dins «Archivum franciscanum historicum», 27 (1934), 531-564, concretament 561; Irmgard FISCHER, *Handschriften der Ratsbücherei Lüneburg*, II: *Die theologischen Handschriften*, I: *Folioreihe*, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1982, 85-86 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0041_c085_jpg.htm> (24 d'abril de 2016)].

XLVII

MADRID, Biblioteca Nacional, 4230. Còdex format per 190 folis, de pergami i paper, de 210 x 150 mm., escrit a doble columna, en el segle XIV-XV. Ff. 1-2: taules; ff. 3-179: *Quaestiones super VIII libros Physicorum* (?), atribuïdes en el còdex a Joan Marbres; ff. 180-190: comentaris a l'obra anterior.

Bibliografia: Manuel DE CASTRO Y CASTRO, *Manuscriptos franciscanos de la Biblioteca Nacional*, Madrid, Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación y Ciencia, 1973, 287-288, núm. 245; *Inventario general de manuscritos de la Biblioteca Nacional*, X (3027 a 5699), Madrid, Ministerio de Cultura, Dirección general del libro y bibliotecas, 1984, 305 [consultable en línia: <http://www.bne.es/es/Micrositios/Guias/Inventario_Manuscriptos/resources/docs/invgenmss10x1x.pdf> (27 de maig de 2016)].

XLVIII

MADRID, Biblioteca Nacional, 4233: Còdex format per 128 folis, de paper i pergami, de 215 x 140 mm., de finals del segle XIV, a ratlla plena. Ff. 1-

127v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Quia secundum doctrinam Aristotelis», *exp.*: «est prius et dignius ipso moto. Expliciunt quaestiones Metafisice». A continuació (ff. 127-128), una taula.

Bibliografia: DE CASTRO, *Manuscritos franciscanos*, 288-289, núm. 246; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 87-89; *Inventario general de manuscritos de la Biblioteca Nacional*, 305 [consultable en línia: <http://www.bne.es/es/Micrositios/Guias/Inventario_Manuscritos/resources/docs/invgenmss10x1x.pdf> (27 de maig de 2016)]; MARTÍ DE BARCELONA, *Notes descriptives dels manuscrits franciscans de la Biblioteca Nacional de Madrid*, dins «Estudis franciscans», 45/3-4 (1933), 370.

XLIX

MILÀ, Biblioteca Ambrosiana, A, 69 Inf. Còdex de 145 folis, de paper, de 310 x 220 mm., escrit a ratlla plena (ff. 2-40 i 132-140) i a dues columnes (ff. 41-131, 143-145) per Gregorium Loricum, del segle XV (1457). Ff. 2r-133v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «O Bernardine, sis mecum in bono fine. Incipit nunc Metaphysica Antonii Andree de ordine minorum. Gyrum celi circuiui sola, etc. Eccl. 24. Secundum doctrinam Aristotelis et eum communiter sequentium», *exp.*: «nunc pro tunc revoco paratus animo libenti emendare. Benedictus Dominus noster Ihesus Christus. Amen. Explicit Methafisica fratris Anthonii Andree»; ff. 134r-140r, *Principia. Inc.*: «[P]hilosophia est divinarum humanarumque cognitio cum studio bene vivendi coniuncta; unde philosophia est triplex», *exp.*: «secundum quod sunt appositum et subiectum et aliter non [...] Expliciunt Principia doctoris Anthonii Andree [...] per me fratrem Gregorium»; ff. 140v-142v, taula de les qüestions i esquemes.

Bibliografia: *Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane*, VI: *Atri, Bergamo, Cosenza, Milano, Perugia, Pistoia, Roma, Siena*, a cura di Gian Mario CAO, Mariella CORTESI, Ester DI MATTIA, Giuliana ITALIANI, Filiberto Walter LUPI, Pietro ROSSI, Anna Maria VELLI, Stefano ZAMPONI. Premessa di Claudio LEONARDI (*Corpus philosophorum medii aevi. Subsidia*, 7), Florència, Leo S. Olschki, 1992, 96-97, núm. 11; DOUCET, *Maîtres franciscains de Paris*, 561; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 90-92.

L

MILÀ, Biblioteca Ambrosiana, C, 143 Inf. Còdex del segle XV: *Scriptum in artem veterem*.

Bibliografia: Charles H. LOHR, *Medieval Latin Aristotle Commentaries*, dins «Traditio. Studies in Ancient and Medieval History, Thought, and Religion», 23 (1967), 364.

LI

MILÀ, Biblioteca Ambrosiana, D, 230 Inf. Còdex de 59 folis, de paper, de 320 x 220 mm., datat l'any 1499. Ff. 2r-57v: *Tractatus de causis et accidentibus*.

Bibliografia extreta de la base de dades *Manus. Oline* [consultable en línia: <http://manus.iccu.sbn.it/opac_SchedaScheda.php?ID=33265> (27 de maig de 2016)].

LII

MUNIC, Bayerisches Nationalmuseum N.-M. Bibl. 935. Còdex de 381 + 2 folis, de 215 x 150 mm., a dues columnes, per una mà del segle XV (1478). Ff. 358r-472v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Girum celi circuiui sola. Eccli. 24. Quia secundum Aristotelem et communiter», *exp.*: «libenti animo emendare, pro quo Deus gloriosus sit benedictus in secula seculorum. Anno Domini MCCCCLXXVIII post Invocavit feria quinta post matutinas. O Maria pro nobis deprecare, ut mereamur aulam celi inhabitare».

Bibliografia: DOUCET, *Maîtres franciscains de Paris*, 561; Paul LEHMANN, *Mittelalterliche Handschriften des K. B. Nationalmuseums zu München*, Munic, Verlag der Königlich Bayerischen Akademie der Wissenschaften in Kommission des G. Franz'schen Verlags (J. Roth), 1916, 30 [consultable en línia: <<http://daten.digital-sammlungen.de/~db/0008/bsb00084280/images/index.html?id=00084280&fip=eayaqrsqrseayaeayayztsxdsydwqxdsyden&no=12&seite=30>> (27 de maig de 2016)].

LIII

MUNIC, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 5961. Còdex de 121 folis, in 4°, datat l'any 1441. Ff. 1-94: *Scriptum in artem veterem* [ff. 60-62: *Quaestio de subiecto totius logicae*]; ff. 94-98: *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*.

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 133; Carolus HALM, Georgius THOMAS, Gulielmus MEYER, *Catalogus codicum latinorum Bibliothecae Regiae Monacensis, I/III: Codices num. 5252-8100 complectens*, Munic, Sumptibus Bliibliothecae Regiae, 1873, 59. N'hi ha edició anastàtica: Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1968 [consultable en línia: <<http://daten.digital-sammlungen.de/~db/bsb00008267/images/index.html?id=00008267&fip=193.174.98.30&no=&seite=63>> (27 de maig de 2016)].

LIV

MUNIC, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 8717. Còdex de pergamí, de 103 folis, in 2°, del segle XIV. Ff. 1-60: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?).

Bibliografia: Carolus HALM, Gulielmus MEYER, *Catalogus codicum latinorum Bibliothecae Regiae Monacensis*, II/I: *Codices num. 8101-10930 complectens*, Munic, Sumptibus Bliibliothecae Regiae, 1874, 48. N'hi ha edició anastàtica: Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1968 [consultable en línia: <<http://daten.digital-sammlungen.de/~db/bsb00008215/images/index.html?fp=193.174.98.30&seite=52&pdfseitex=>> (27 de maig de 2016)].

LV

MUNIC, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 18788. Còdex de paper, de 158 folis, in 4°, datat l'any 1442 a Basilea (Johannes Keck de Giengen). Ff. 148-158: *Quaestiones Metaphysicae* [extracta].

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 92-93; Carolus HALM, Fridericus KEINZ, Gulielmus MEYER, Georgius THOMAS, *Catalogus codicum latinorum Bibliothecae Regiae Monacensis*, II/III: *Codices num. 15121-21313 complectens*, Munic, Sumptibus Bliibliothecae Regiae, 1878, 52. N'hi ha edició anastàtica: Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1969 [consultable en línia: <<http://daten.digital-sammlungen.de/~db/bsb00008254/images/index.html?fp=193.174.98.30&seite=219&pdfseitex=>> (27 de maig de 2016)].

LVI

MUNIC, Universitätsbibliothek, 2° Cod. Ms. 566. Còdex de paper, de 209 folis, de 305 x 210 mm., datat entre els anys 1470 i 1472, a Viena. Ff. 197ra-301vb: *Quaestiones Metaphysicae*, f. 297ra, *exp.*: «paratus libenti animo emendare. Explicuit quaestiones super 12 libris Metaphysice, compilatis a fratre Anthonio Andree, ordinis Minorum provinciae Arrogonie sed in mente Doctoris Subtilis». En els ff. 297vb-301vb, taula de les qüestions.

Bibliografia: Natalia DANIEL, Gerhard SCHOTT, Peter ZAHN, *Die lateinischen mittelalterlichen Handschriften der Universitätsbibliothek München. Die Handschriften aus der Folioreihe*, II, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1979, 88-89 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0054_b088_jpg.htm> (27 de maig de 2016)].

LVII

NÀPOLS, Biblioteca Nazionale Vittorio Emanuele III, VIII.C.116. Còdex de pergami paper, de 210 x 143 mm., del segle XV. Ff. 1v-148v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Girum celi circuivi sola. Eccli. 24°. Secundum doctrinam Aristotelis et eum communiter sequencium, sciencia metaphisice, que theologia philosophorum et sapientia nominatur, versatur circa totum ens»; *exp.*: «Explicit igitur Scriptum super Metaphisicam Aristotelis, secundum novam translacionem, compilatum a fr. Anthonio Andree ord. Min. de provincia Aragonie. Intellige per "Scriptum" questiones istas, que extracte sunt de

“Scripto” illo. Deo gratias. Amen. Finito libro sit laus et perhenniis (!) Christo. Amen. Qui scripsit scribat, semperque cum Christo vivat. Ffrater Iohannes G... vocatur, a s. Trinitate benedicatur».

Bibliografia: Cesare CENCI, *Manoscritti francescani della Biblioteca Nazionale di Napoli*, II (Specilegium Bonaventurianum, 8), Grottaferrata, Collegio di San Bonaventura, 1971, 827; Giorgio PINI, *Sulla fortuna delle «Quaestiones super Metaphysicam» di Duns Scoto: le «Quaestiones super Metaphysicam» di Antonio Andrea*, dins «Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale», 6 (1995), 286.⁴⁶

LVIII

OXFORD, All Souls College Library, LXXXV. Còdex de pergami, de 293 folis, in 4° maiori, escrit a dues columnes l'any 1428 per Albertus Geldrop. Ff. 185-193: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Antonii in Aristotelis Metaphysicorum libros duodecim commentarii, cum tabula capitum posthabita», *exp.*: «Albertus nacione Brabancie istum scripsit anno Domini M.CCCC.XXVII. in crastino Re. trium Regum». A continuació, «Tabula questionum Antonii super 12 libros Metaphysice edita per D. Thomam Derham, monachum S. Edmundi martis invictissimi, finita in profesto sancti Kenelmi, regis et martiris».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogue of Manuscripts in the Library of All Souls College*, Oxford, T. Combe, Printer to the University, 1842, 27-28; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 94-97; Rodney M. THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts of Latin Commentaries on Aristotle in British Libraries*, 1, Oxford, Tournout, Brepols, 2011, 197; vegeu també Andrew G. WATSON, *A Descriptive Catalogue of the medieval Manuscripts of All Souls College Oxford*, Oxford, 1997.

LIX

OXFORD, All Souls College Library, LXXXVII. Còdex de paper, de 236 folis, in 4° minori, de finals del segle XV (1473). Ff. 185-222: *Quaestiones super libros De anima. Inc.*: «Anonymi cuiusdam questiones in Aristotelis de anima libros tres, cum tabula. Utrum sensus tactus sit unus vel plures»; *exp.*: «Et sic finiuntur questiones doctoris subtilis super libros de anima cuius anime propicietur Deus. Amen.».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogue of Manuscripts in the Library of All Souls College*, Oxford, T. Combe, printer to the University, 1842, 29; vegeu

46. Segons GENSLER, *Catalogue of Works*, 149, el còdex de Nàpols, Biblioteca Nazionale Vittorio Emanuele III, VIII.E.37 (982), conté l'*Scriptum super librum Divisionum Boethii*. En el catàleg de CENCI, *Manoscritti francescani della Biblioteca Nazionale di Napoli*, II, 845, aquest manuscrit conté la *Summa super XII libris Metaphysicae* d'Alexandre d'Alexandria.

també Andrew G. WATSON, *A Descriptive Catalogue of the medieval Manuscripts of All Souls College Oxford*, Oxford, 1997.

LX

OXFORD, Balliol College Library, XCIII. Còdex de pergamí, de 251 folis, *in folio*, escrit a dues columnes per una mà de començaments del segle XV. Ff. 195-250: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «[...] circuiui sola», *exp.*: «Expliciunt questiones super metaphysicam Aristotelis secundum novam translationem fratris Antonii, ordinis minoris de provincia Aragonie. Amen.».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Catalogus codicum MSS. Collegii Balliolensis*, 26-27 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]. N'hi ha reedició: *Catalogue of the manuscripts in the Oxford colleges, with an introduction by K. W. Humfreys*, East Ardesley, E. P. Publishing Ltd, 1972; GARCÍA-NAVARRO, Antonio de Andrés, I, 97-100; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 207.

LXI

OXFORD, Balliol College Library, CXVII. Còdex de pergamí, de 245 folis, *in folio*, escrit a dues columnes, del segle XV. Ff. 169-189: *Quaestiones super libros De anima* [llibres II i III] (?). *Inc.*: «Queritur utrum sensus», *exp.*: «Expliciunt questiones D. super secundo et tertio de anima. Amen.».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Catalogus codicum MSS. Collegii Balliolensis*, 33 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, Antonio de Andrés, I, 100; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 225.

LXII

OXFORD, Balliol College Library, CXCVII. Còdex de pergamí, de 129 folis, *in folio*, escrit a dues columnes, del segle XIV. Ff. 1-129: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). *Inc.*: «Scotuli opus super quatuor libros Sententiarum, sive compilationes extractae ex Joh. Duns Scoti super eosdem libros commentariis. Circa prologum libri Sententiarum quaeritur utrum homini pro statu isto sit necessarium», *exp.*: «sua gratia nos perducatur, Qui sine fine vivit, etc. Amen. Explicit Scotulus super quatuor libros Sententiarum».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Catalogus codicum MSS. Collegii Balliolensis*, 64 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; Werner DETTLOFF, Antonius Andreas, dins *Die Entwik-*

klung der Akzeptations und Verdienstlehre von Duns Scotus bis Luther (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, 40.2), Münster, Aschendorff, 1963, 164-168; Ephrem LONGPRÉ, *André (Antoine)*, dins *Catholicisme. Hier, aujourd'hui, demain. Encyclopédie*, I (A-Béthel), dirigée par Gérard JACQUEMET, Paris, Letouzey et Ané, 1948, col. 529-530; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 262-263.

LXIII

OXFORD, Bodleian Library, Lat. Canon. Misc. 43. Còdex de pergami, de 43 folis, *in folio*, del segle XIV-XV. Ff. 29-32, taula de les qüestions de l'obra següent. *Exp.*: «Explicit tabula directiva titulorum questionarum quesitarum super duodecim libros metaphisicales Aristotelicos, compillata per Johannem Andree, ordinis minorum, provintie Aragonie, sacre pagine professorem dignissimum. Laus Deo, pax vivis requiesque defunctis. Amen»; ff. 33-38: *Quaestiones Metaphysicae* (fragments). *Inc.*: «Secundum doctrinam Aristotelis et eum communiter sequentium»; *exp.*: «prima principia Domini rationis».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae*, II: *Codices graecos et latinos canonicianos complectens*, Oxford, E Typographeo Academico, 1854, 462-463 [consultable en línia: <<http://dbooks.bodleian.ox.ac.uk/books/PDFs/590267511.pdf>> (27 de maig de 2016)]; Zénon KALUZA, *Nicolas d'Autrécourt, ami de la vérité* (Histoire Littéraire de la France, 42/1), Paris, Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Institut de France, 1995, 149-150; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 68.

LXIV

OXFORD, Bodleian Library, Ms. Savile, 18. Còdex de pergami i paper, de 171 folis, de 300 x 145 mm., del segle XV, copiat a Anglaterra. Ff. 41r-87r: *Scriptum super librum Sex principiorum*. *Inc.*: «Sumens reliquias dedit eis».

Bibliografia: Falconer MADAN, H.H.E. CRASTER, N. DENHOLM-YOUNG, *A Summary Catalogue of Western Manuscripts in the Bodleian Library at Oxford*, II/II, Oxford, At the Clarendon Press, 1937, 1105, núm. 6564 [consultable en línia: <https://databank.ora.ox.ac.uk/miscoll/datasets/SumCatV2P2/summary_catalogue_vol_II_part2.pdf> (27 de maig de 2016)]; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 180-181, núm. 30.

LXV

OXFORD, Corpus Christi College Library, CXXVI. Còdex de paper, de 134 folis, *in 4º minori*, del segle XV: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Girum celi circuivi», *exp.*: «principatuum unus sibi princeps totius universi. Qui es benedictus vivens et regnans super universam creaturam [...]». Hi ha també una taula de les qüestions, mutilada.

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, II, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Codices MSS. Collegii Corporis Christi*, 46-47 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179703>> (27 de maig de 2016)]; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 61.

LXVI

OXFORD, Corpus Christi College Library, CCXXVII. Còdex de paper, de 212 folis, in 4° minori, de finals del segle XV. Ff. 1-45: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Queritur utrum sensus tactus sit unus vel plures, videtur quod unus», *exp.*: «Expliciunt questiones doctoris subtilis super secundo et tertio de anima, Oxoniae scripte per fratrem Petrum Pauli de Nycopia. Lord Jhesu mercy». Ff. 46-117: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Antonii Andree tractatus de tribus principiis naturalibus. Cum secundum doctrinam Aristotelis in pluribus locis», *exp.*: «Explicit tractatus de tribus principiis veri et egregi doctoris fratris Anthonii Andree, ordinis minorum de provincia Arragonie, exceptus de dictis doctoris subtilis eiusdem ordinis, scriptus per me fratrem Wyllelmum, studentem Oxonie, anno incarnationis Dominice 1419 [Coxe: 1491?]». A continuació, taula de les qüestions, i després: «Nomen scriptoris si tu cognoscere velis, Wyl. tibi sit primum, medium *bel.*, *musque* sit hymum. Hoc opus exegi sit celi gratia regi.».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, II, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Codices MSS. Collegii Corporis Christi*, 92 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179703>> (8 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 154-155; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 265.

LXVII

OXFORD, Corpus Christi College Library, CCXXX. Còdex de darreries del segle XV. Ff. 60-66: *Notabilia super Sex principia* [secundum Antonium et Albertum]. *Inc.*: «Nota quod ista sex principia et omnia decem predicamenta possunt dupliciter»; *exp.*: «siue in potentia siue in actu».

Bibliografia: O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, II, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Codices MSS. Collegii Corporis Christi*, 93 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179703>> (27 de maig de 2016)]; Mirabile [<<http://www.mirabileweb.it/manuscript/oxford-corpus-christi-college-230-manuscript/169847>> (27 de maig de 2016)]; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 266-267.

LXVIII

OXFORD, Magdalen College Library, XVI. Còdex de pergamí i paper, de 200 folis, in 4° *minori*, del segle XV. Ff. 13r-58v: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Utrum per se principia naturalia habeant in animam conjuncta actu esse intelligibile»; ff. 59r-96r: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Questiones Scotuli super secundum et tertium libros de anima. Queritur utrum sensus tactus sit unus vel plures», *exp.*: «per quam est in actu igitur [...] Quod Wyche. Explicunt questiones super 2 et 3 libros de anima secundum Scotum, alias doctorem subtilem».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, II, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Codices MSS. Collegii Beatae Mariae Magdalenae*, 14-15 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179703>> (27 de maig de 2016)]; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 180, núm. 29.

LXIX

OXFORD, Magdalen College Library, LXXX. Còdex de pergamí, de 233 folis, in folio, escrit a doble columna per una mà de darreries del segle XIV. Ff. 161-177a: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Queritur utrum sensus tactus sit unus vel plures, videtur quod unus», *exp.*: «et ratio sibi intelligendi per quam est in actu igitur [...] Explicunt questiones doctoris subtilis super secundum et tertium de anima. Magister Bentley». Ff. 185-222a: [*Super libros Meteororum quaestiones* (?)]. *Inc.*: «Queritur utrum de impressionibus meteororum sit scientia tamquam», *exp.*: «Explicit quaestionaria sententia super 3 libros meteororum secundum Scotulum». Ff. 222b-233: [*Super libros Meteororum quaestiones* (?)]. *Inc.*: «In librum 4 meteororum questiones. Queritur circa quartum utrum putrefactio sit possibilis», *exp.*: «sicut putrefactio bonis est prepansis ad generationem apum».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, II, *Codices MSS. Collegii Beatae Mariae Magdalenae*, 45-46 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179703>> (27 de maig de 2016)].

LXX

OXFORD, Magdalen College Library, CVII. Còdex de pergamí, de 213 folis, in folio, escrit a doble columna per una mà de finals del segle XIV. Ff. 1-138: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). *Inc.*: «Scotellus super 4 libro Sententiarum complete. In nomine Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Incipiunt quedam compilaciones extracte de opere Scoti super libros Sententiarum, in quibus pro certo includitur medulla scientie predicti doctoris.

Circa prologum libri Sententiarum queritur, Utrum homini pro statu», *exp.*: «de omnibus de quibus gaudebit angelus beatus, ad quod gaudium Christus Dei filius [...]».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, II, *Codices MSS. Collegii Beatae Mariae Magdalenae*, 56 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179703>> (27 de maig de 2016)].

LXXI

OXFORD, Merton College Library, LXXXVII. Còdex de pergami, de 258 folis, *in folio*, del segle XV: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). F. 1: *Abbreviatio sive Repertorium Johannis Duns Scoti super primum et secundum sententiarum in opus Parisiensis. Inc.*: «Utrum Deus sub propria ratione Deitatis possit esse», *exp.*: «Expliciunt addiciones secundi libri sententiarum doctoris subtilis seu reportacio eiusdem super 2.»; f. 147: «Abbreviatio seu Repertorium eiusdem doctoris subtilis super quatuor libros sententiarum, in opus Oxoniense». *Inc.*: «Circa prologum libri sententiarum queritur utrum homini pro statu isto», *exp.*: «Ad quod gaudium Christus Dei filius nos perducatur sollercius. Amen».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Catalogus codicum MSS. Collegii Mertonensis*, 47 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (8 de maig de 2016)].

LXXII

OXFORD, Merton College Library, CCLI. Còdex de pergami, de 157 folis, *in 4º minori*, del segle XV. Ff. 90-149b, 50-73b, 150-156: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Circum celi», *exp.*: «revoco paratus libenti animo emendare. Ecce finis. Explicit scriptum super Metaphysicam Aristotelis secundum novam translationem compilatum a fratre Antonio Andree, ordinis minorum provincie Arrogonie, Deo gratias Amen. Ecce finis illarum questionum». Després hi ha la taula i al capdavall: «Ecce finis titulacionis istarum questionum super totam metaphysicam [...] Wike».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, Oxford, E Typographeo Academico, 1852, *Catalogus codicum MSS. Collegii Mertonensis*, 99-100 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 100-101; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 315; Rodney M. THOMSON, Nigel Guy WILSON, *A descriptive Catalogue of the Medieval Manuscripts of Merton College, Oxford*, Oxford, D. S. Brewer for Merton College, 2009, 195.

LXXIII

OXFORD, New College Library, CXV. Còdex de pergami, de 200 folis, *in folio*, del segle XV: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). *Inc.*: «Scotuli questiones super libros quatuor Sententiarum, sive compilationes extracte ex Joh. Duns Scoti opere in eosdem. Incipiunt quedam compilationes extracte de opere Scoti super libros Sententiarum ex quibus traditur medulla predicte summe doctoris. Circa prologum libri Sententiarum qua», *exp.*: «Expliciunt questiones super quatuor libros sententiarum». A continuació, «Tabula questionum uniuscuiusque libri».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Colegii Novi*, 41 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 101-103.

LXXIV

OXFORD, New College Library, CCXXXIX. Còdex de pergami, de 213 folis, *in 4º*, del segle XV: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Antonii in Aristotelis Metaphysicorum libros duodecim questiones. Girum celi circuivi [...] Secundum Aristotelis doctrinam et omnium communiter eum sequencium», *exp.*: «Expliciunt questiones fratris Antonii super duodecim libros metaphysice Aristotelis». Al f. 193, «Tabula Antonii super duodecim libros metaphysice», i al 212, «Tituli questionum duodecim librorum metaphysice».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Colegii Novi*, 87 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 362.

LXXV

OXFORD, Oriel College Library, XXVI. Còdex de pergami, de 282 folis, *in 4º*, del segle XV (1435). F. 1-10: Taula de l'obra següent (feta per T. Derham). *Exp.*: «Explicit tabula questionum Antonii super 12 libros Metaphysice, T. Derham»; ff. 11-102: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Girum celi [...]. Secundum Aristotelis doctrinam», *exp.*: «Explicit scriptum super Metaphysica Aristotelis secundum novam translacionem compilatum ab Antonio Andree, ordinis minorum de provincia, quod Walterus Savager capellanus. Orate pro anima Karkeregge, quo in isto libro proficietis».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Catalogus codicum MSS. Collegii Oriensis*, 8-9 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (24 d'abril de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 103-106; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 377-378.

LXXVI

OXFORD, Oriel College Library, XXXV. Còdex de pergami, de 257 folis, *in folio*, escrits a doble columna per una mà del segle XV (1432). Ff. 44-60: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Queritur utrum sensus».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Catalogus codicum MSS. Collegii Oriensis*, 12-13 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts*, 390.

LXXVII

OXFORD, Oriel College Library, LXV. Còdex de pergami, de 217 folis, *in folio*, escrits a doble columna, per una mà (Morys) del segle XIV. Manca el començament. Ff. 1-217: *Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*. *Inc.*: «Antonii Andree, ordinis minorum de Arragonia commentarius in Aristotelis Metaphysicorum libros XII, cum prefatione». *Inc. prae.*: «[...] ex aliquo medio naturali», *exp. prae.*: «ad expositionem literae accedamus»; *inc. com.*: «Omnes homines»; *exp.*: «paratus libenti animo emendare. Explicit scriptum super metaphysica Aristotelis secundum novam translationem compilatum a fratre Antonio Andree, ordinis minorum, de provincia Arragonie».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Catalogus codicum MSS. Collegii Oriensis*, 23 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 125-129; LONGPRÉ, *André (Antoine)*, col. 529-530.

LXXVIII

OXFORD, Oriel College Library, LXX. Còdex de pergami de 164 folis, *in folio*, escrit per una mà del segle XV (1429): *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). *Inc.*: «Scotuli questiones super Sententiarum libros quatuor, cum prologo. Circa prologum libri Sententiarum queritur utrum homini pro statu», *exp.*: «Explicit Scotulus super quatuor libros Sententiarum scriptus per manus Nicolai de Bodelswerdia, finitus et completus anno Domini millesimo quadragentesimo vicesimo nono, tempore illustrissimi principis regis Henrici Sexti in profesto Sancti Mathei apostoli et evangeliste, tunc temporis Oxonie studentis».

Bibliografia: Henricus O. COXE, *Catalogus codicum MSS. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur*, I, *Catalogus codicum MSS. Collegii Oriensis*, 25 [consultable en línia: <<http://hdl.handle.net/2027/coo.31924071179695>> (27 de maig de 2016)]; Werner DETTLOFF, *Antonius Andreas*, 164-168; LONGPRÉ, *André (Antoine)*, col. 529-530.

LXXIX

PÀDUA, Biblioteca universitaria, 839. Còdex de pergami, de 19 folis, de 220 x 150 mm., escrits a doble columna per una mà del segle XV. Ff. 1r-119r: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Gyrum celi circuivi sola [...]»; *exp.*: «paratus libenti animo emmendare. Laus Deo»; f. 117v: *Inc.*: «Utrum quattuor causae considerentur a physico et a metaphysico eodem modo vel alio modo»; f. 117v: taula.

Bibliografia: DOUCET, *Maîtres franciscains de Paris*, 561; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 109-113; Paolo MARANGON, *Le origini e le fonti dello scotismo padovano*, dins «*Ad cognitionem scientiae festinare*». *Gli studi nell'università e nei conventi di Padova nei secoli XIII e XIV* (Contributi alla storia dell'Università di Padova, 31), a cura di Paolo MARANGON e Tiziana PESENTI, Trieste, Lint 1997, 178-230.

LXXX

PÀDUA, Biblioteca universitaria, 1580. Còdex de pergami, de 230 x 165 mm., del segle XIV. Ff. 1r-112vb: *Quaestiones Metaphysicae* (atribuïda a «Thomas de Cathalonia»); ff. 113ra-116vb: *Tractatus de modis distinctionum* (?); ff. 116vb-147vb: *Tractatus quaestionum de principiis naturae* (atribuïda a Pere Tomàs).

Bibliografia: Victorin DOUCET, *L'oeuvre scolastique de Richard de Conington*, *OFM.*, dins «*Archivum franciscanum historicum*», 29 (1936), 415-416; GENSLER, *Catalogue of Works*, 149-150; Celia LÓPEZ ALCALDE, *Criteris d'edició*, dins PERE TOMÀS, *Tractatus brevis de modis distinctionum*. Text llatí amb traduccions catalana i anglesa. Edició a cura de Celia LÓPEZ ALCALDE, Josep BATALLA, introducció de Claus A. ANDERSEN, en col·laboració amb Robert D. HUGHES (*Bibliotheca Philosophorum Medii Aevi Cataloniae*, 2), Santa Coloma de Queralt, Obrador Edendum, 2011, 276; MARANGON, *Le origini e le fonti dello scotismo padovano*, 229-230; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 180-182, núm. 34.

LXXXI

PÀDUA, Pontificia Biblioteca Antoniana, Ms. 173 Scaff. IX. Còdex de pergami, de 2 + 206 + 1 folis, de 340 x 245 mm., escrit a doble columna, amb una lletra «libreria minutissima con innumerevoli abbreviazioni» (Abate, Luisetto), per una mà del segle XIV. Ff. 28v-36v: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Questiones de anima. Utrum sensus tactus sit unus vel plures», *exp.*: «et per hoc solute sunt ratione [sic] principales. Finis totius negotii».

Bibliografia: Giuseppe ABATE, Giovanni LUISETTO, *Codici e manoscritti della Biblioteca Antoniana col catalogo delle miniature*, I, a cura di François AVRIL, Francesca D'ARCAIS e Giordana MARIANI CANOVA (Fonti e Studi per la storia

del Santo a Padova. Fonti, 1), Vicenza, Neri Pozza Editore, 1975, 202-203 [consultable en línia: <<http://www.nuovabibliotecamanoscritta.it/Generale/BibliotecaDigitale/mostraImmagini.html?pagCorrente=382.0&totElementi=423&codice=4&volume=1>> (27 de maig de 2016)]; Antonio Maria IOSA, *I codici manoscritti della Biblioteca Antoniana di Padova*, Pàdua, Tipografia del Seminario, 1886, 22-23.

LXXXII

PÀDUA, Pontificia Biblioteca Antoniana, Ms. 377 Scaff. XVII. Còdex de paper, de 121 + 8 folis, de 333 x 230 mm., de la segona meitat del segle XV. Ff. 1-116v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «quia in prologo hoc vocat istam scientiam divinam quia divinatorum est» (el començament està fet malbé), *exp.*: «paratus libenti animo finem dare. Hoc est finis. Sit Deus benedictus in secula. Finiunt questiones Antonii Andreae super Metaphysicam». Després hi ha 9 folis en blanc.

Bibliografia: ABATE, LUISETTO, *Codici e manoscritti della Biblioteca Antoniana*, 319 [consultable en línia: <<http://www.nuovabibliotecamanoscritta.it/Generale/BibliotecaDigitale/mostraImmagini.html?pagCorrente=382.0&totElementi=423&codice=4&volume=1>> (27 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 107-109.

LXXXIII

PAMPLONA, Biblioteca del Archivo de la Catedral, 6. Còdex de 90 folis, escrits a doble columna i datat el 1333 i 1335. Ff. 1a-20b: *Scriptum super librum Perihermeneias. Inc.*: «Primum igitur oportet constituere», *exp.*: «Explicit scriptum primi et secundi libri Perihermeneias, cum notabilibus et dubiis et questionibus, edite a fratre Antonio Andree subtilissimo clerico et acuto, qui fuit de custodia Ylerde, cuius anima requiescat in pace. Amen. Et scripsit frater Salvator de Terradis de Custodie Majorice dum minoricis logicalia legebat, anno Domini M CCC XXX III. Orate Deum pro eo», segueix, f. 20a, una taula de les qüestions; ff. 20c-36d: *Scriptum super librum Sex principiorum. Inc.*: «Liber sex principiorum cuius expositionem intendimus qui nihil aliud», *exp.*: «Explicit sententie libri sex principiorum edita Antonio Andree, subtilissimo clerico et acuto, et scripsit eum frater Salvator de Terradis de ordine fratrum minorum de provintia Aragonie et de custodia Majoricarum, dum erat conventualis in conventu Inche. Anno Domini M CCC XXX III. Orate Deu pro anima eius. Pater Noster», f. 36a: taula de la qüestions; ff. 37a-59b: *Tractatus quaestionum de principiis naturae. Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis», *exp.*: «Sic igitur terminatus est Tractatus questionum de principiis naturae. Deo gratias. Amen. Attende lector qui legis quod si quid bene dictum est in questionibus supradictis ab arte doctrina Scoticae processit cuius vestigia quantum potui et quantum ipsum capio sum secutus, si autem aliquid male

dictum ut doctrine precedenti contrarium reveris vel repugnans mee imperitie abscribere, quod si vero aliquid tale continetur nunc pro tunc revoco tamquam dictum fuerit ignoranter, puta quod ignoraverim mentem Scoti», segueix la taula de les qüestions i, f. 59b: «Expliciunt questiones libri Physicorum de principiis naturae, quas compilavit reverendus frater Antonius Andree de provincia Aragonis et custodie Ilerdensi. Et scripsit eas frater Salvator de Terradis dum audiebat naturalia in conventu Ilerdensi, anno Domini MCCCXXXV»; ff. 59b-71a: *Scriptum super librum Porphyrii. Inc.*: «Omne debitum demissi tibi quia rogati me. Mt. XVIII», *exp.*: «Hec de dictis magistri fratris Johannis Duns, natione Scotus, sedentis super cathedram magistralem, ut potui colligens in unum fideliter compilavi. Explicit scriptum Antonii Andree ordinis minorum super librum Porphyrii», i a continuació la taula de les qüestions; ff. 71b-87d: *Scriptum super librum Praedicamentorum. Inc.*: «Scripsit in tabula verba decem», *exp.*: «Hec de dictis magistri fratris Johannis Duns, natione Scotus, sedentis super cathedram magistralem, ut potui colligens in unum fideliter compilavi. Explicit scriptum fratris Antonii Andree, ordinis minorum, super librum Praedicamentum», i tot seguit la taula.

Bibliografia: William COURTENAY, *Early Scotists at Paris: a Reconsideration*, dins «Franciscan Studies», 69 (2011), 175-229, especialment 211-214; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 133-137 i 157-161; LONGPRÉ, *André (Antoine)*, col. 529-530; Arthur S. HUNT, *The Library of the Cathedral of Pamplona*, dins «Centralblatt für Bibliothekswesen», 14 (1897), 283-290, concretament 285; Domingo SAVALL, *Notas sobre el códice de A. Andrés de la Biblioteca de la Catedral de Pamplona*, dins *La voz de S. Antonio*, (1945), núms. 1209, 1210, 1305; Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *Rutas e hitos del escotismo primitivo en España*, dins *Homo et mundus*. «Acta Quinti Congressus Scottistici Internationalis, Salmanticae, 21-26 septembris 1981», edidit Camille Bérubé (Studia Scholastico-Scottistica, 8), Roma, Societas Internationalis Scottistica, 1984, 434.

LXXXIV

PAVIA, Biblioteca Universitaria, Aldini 299. Còdex de paper amb alguns folis de pergami, de 88 folis, de 290 x 210 mm, escrits a doble columna per una mà del segle XV (1471). Hi manquen dos folis al començament. Ff. 1-88: *Quaestiones Metaphysicae*. Les primeres paraules són: «et precise altissimarum creaturarum et substantiarum separatarum», *exp.*: «Expliciunt Questiones Scoti super illis libris metaphysice quas fecit quum preuentus morte non ulterius processit, scripture completeque per me Cornelium de Mera Zeelandt, anno ab incarnationis (sic) Domini nostri Iesu Christi 1471 die 29º augusti hora 12ª ad laudem [...]». A continuació, una taula.

Bibliografia: *Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane*, VII: *Novara, Palermo, Pavia*, a cura di Gian Mario CAO, Carla CASAGRANDE, Maria Antonietta CASAGRANDE MAZZOLI, Diego CICCARELLI, Simona GAVINELLI,

Silvana VECCHIO. Premessa di Claudio LEONARDI (Corpus philosophorum medii aevi. Subsidia, 8), Florència, Leo S. Olschki, 1993, 191-192 (núm. 41); Luigi DE MARCHI, Giovanni BERTOLANI, *Inventario dei manoscritti della R. Biblioteca Universitaria di Pavia*, I, Milano, Ulrico Hoepli, 1894, 164-165; GENSLER, *Catalogue of Works*, 151.⁴⁷

LXXXV

PAVIA, Biblioteca Universitaria, Aldini 478. Còdex de paper, format per 130 folis, de 233 x 170 mm., escrits a doble columna per una mà del segle XV (1471). Ff. 1-79: *Scriptum in artem veterem*, inc.: «Omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me, Mt. 18. Sicut ex textu lictere patet Porphyrius a Grisarorio discipulo», exp.: «Expliciuunt questiones supra Porphyrio, libris Predicamentorum, Sex Principiorum et libris Peryarmeneias Aristotelis el libro Boecii edite a reverendo et excelso doctore Anthonio Andree, ordinis minorum fratrum. Amedeus Gaielli Bononie scripsit bachalaureus universitatis». Als folis 79r-80r, taula. Ff. 80-130: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Inc.: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis ex noticia principiorum vidatur», exp.: «Explicit brevis doctrina venerabilis doctoris Anthonii Andree super sequentes tractatus qui in hoc libello continentur. A[medeus] G[aielli]». A la part interior de la coberta del darrere hi ha aquesta anotació: «Iste liber est ad usum fratris Petri de Alba, ordinis minorum, quem scribi feci anno Domino 1471 dum eram artium studens in almo conventu Bononiensi».

Bibliografia: *Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane*, VII: *Novara, Palermo, Pavia*, 248-251 (núm. 78); Luigi DE MARCHI, Giovanni BERTOLANI, *Inventario dei manoscritti della R. Biblioteca Universitaria di Pavia*, I, Milano, Ulrico Hoepli, 1894, 279-280; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 138-141, 155-157.

LXXXVI

PITTSBURGH, University Library, Codex Pittsb. 1 (Hillman Library, Special Collections Department). Còdex de 50 folis, de pergamí, de 230 mm., escrit a doble columna, datat l'any 1474. Ff. 1r-47v: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). Inc.: «Incipit abreuatiatio operis egregii Doctoris subtilis Magistri Ioannis Scoti super quatuor libros sententiarum reducta per egregium presbyterum ac in sacra pagina virum doctissimum fratrem Rogerium anglicum ordinis Minorum»; exp.: «Explicit quartus sententiarum, et per consequens totum opus sententiarum doctoris subtilis Magistri Iohannis Scoti. Reductum et abreuitatum per uenerabilem et in sacra pagina peritissimum uirum Fra-

47. Gensler atribueix les *Quaestiones Metaphysicae* a Antoni Andreu. En canvi, el *Catalogo di manoscritti*, VII, 191-192 (núm. 41) nega l'autoria d'Antoni Andreu i les atribueix a Escot.

trem Paulum Barianum eiusdem ordinis et sacre theologie professorem. 1474 quarta Augusti».

Bibliografia: Seymour DE RICCI, *Census of Medieval and Renaissance Manuscripts in the United States and Canada*, II, Nova York, H. W. Wilson Company, 1937, 2119, núm. 2; GENSLER, *Catalogue of Works*, 152; Kevin GUINAGH, *An Unpublished Manuscript of Rogerius Anglicus*, dins «Speculum», 9 (1934), 91-94; Kevin GUINAGH, *An Unpublished Manuscript of Rogerius Anglicus*, Ph. D. Thesis, University of Pittsburgh, 1931.

LXXXVII

PRAGA, Knihovna pražské metropolitní kapituly, D. 8. El còdex és de l'any 1459. Ff. 1-310: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (atribuït a Antoni Andreu).

Bibliografia: GENSLER, *Catalogue of Works*, 152; Antonín PODLAHA, *Soupis rukopisů knihovny Metropolitní Kapitoly pražské*, I, núm. 572; Stanislav SOUSEDÍK, *Der Scotismus in den Böhmischen Ländern*, dins «Collectanea franciscana», 60 (1990), 488.

LXXXVIII

PRAGA, Knihovna pražské metropolitní kapituly, L. 36. Còdex de 224 folis, de 319 x 215 mm., de paper, de la primera meitat del segle XIV. Ff. 201r-224v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Quia secundum doctrinam Aristotelis»; *exp.*: «ideas naturales».

Bibliografia: Antonín PODLAHA, *Soupis rukopisů knihovny Metropolitní Kapitoly pražské*, II (F-P), Praha, Nákladem České Akademie věd a umění 1922, 221-222, núm. 1279; SOUSEDÍK, *Der Scotismus in den Böhmischen Ländern*, 480.⁴⁸

LXXXIX

PRAGA, Knihovna pražské metropolitní kapituly, L. 38. Còdex de 269 folis, de paper, de 312 x 210 mm., del segle XV. F. 1r-44r: *Tractatus quaestionum de principiis naturae. Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis ex noticia principiorum videatur cuiuscunque rei essencialiter dependere», *exp.*: «Iste questiones sunt in universo 12, quas frater Antonius Andree determinavit anno quo legit naturalia in Monte sono».

Bibliografia: PODLAHA, *Soupis rukopisů*, II (F-P), 223, núm. 1281.

48. Stanislav SOUSEDÍK, *Der Scotismus in den Böhmischen Ländern*, dins «Collectanea franciscana», 60 (1990), 480: «Die mit dem 14. Jahrhundert datierte Handschrift der ersten fünf Bücher des Kommentars von Antonius Andreas zu Aristoteles' Metaphysik hat zwar keinen Besitzvermerk, doch zeugt von ihrem Zusammenhang mit dem Prager Milieu ihr Aufbewahrungsort in der Bibliothek der Prager Metropolitankapitel».

XC

PRAGA, Knihovna pražské metropolitní kapituly, L. 51. Còdex de 145 folis, de paper, de 316 x 220 mm., del segle XV (1448-1450). Ff. 13a-84b: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Quia secundum doctrinam Aristotelis»; *exp.*: «Expliciunt questiones libri Methaphisice fratris Anthonii ordinis minorum, doctoris dulcis, scripte in universitate Pragensi in collegio Reczkonis per Hilarium de Lithomierzicz anno Christi Millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo»; ff. 85r-113r: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Circa prologum de anima nota primo»; *exp.*: «Expliciunt questiones libri de anima fratris Anthonii ordinis minorum, magni philosophi, scripte per Hilarium de Lithomericz anno Christi 1448 infra dies caniculares in collegio Reczkonis»; ff. 115a-145a: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis in plerisque locis», *exp.*: «Iste questiones sunt in universo XII, quas frater Antonius Andree determinavit anno, quo legit naturalia in Monte sono, scripte per J. De Srlyn in collegio Reczkonis anno Domini MCCCCL. Amen».

Bibliografia: PODLAHA, *Soupis rukopisů*, II (F-P), 229-230, núm. 1295; i Mirabile: [[http://www.mirabileweb.it/manuscript/praha-archiv-prazskeho-hradu-knihovna-metropolitni-kapituly-l-li-\(1295\)-manuscript/117673](http://www.mirabileweb.it/manuscript/praha-archiv-prazskeho-hradu-knihovna-metropolitni-kapituly-l-li-(1295)-manuscript/117673)] (27 de maig de 2016).

XCI

PRAGA, Knihovna pražské metropolitní kapituly, M. 89. Còdex de 294 folis, de 215 x 160 mm., de paper, de mitjan segle XV (1448). Ff. 111r-154v: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. *Inc.*: «Cum secundum doctrinam Aristotelis», *exp.*: «Iste questiones sunt in universo 12, quas frater Antonius Andree determinavit anno quo legit naturalia in Monte sono. Amen. Anno Domini MCCCCXLVIII»; ff. 154v-227v: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Quia secundum doctrinam Aristotelis»;⁴⁹ ff. 237r-261r: *Quaestiones super libros De anima*. *Inc.*: «Circa prologum de anima».

Bibliografia: PODLAHA, *Soupis rukopisů*, II (F-P), 320-321, núm. 1446; Mirabile: [[http://www.mirabileweb.it/manuscript/praha-archiv-prazskeho-hradu-knihovna-metropolitni-kapituly-m-lxxxix-\(1446\)-manuscript/117673](http://www.mirabileweb.it/manuscript/praha-archiv-prazskeho-hradu-knihovna-metropolitni-kapituly-m-lxxxix-(1446)-manuscript/117673)] (27 de maig de 2016); SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 185, núm. 41.

49. SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri Thomae*, 185, núm. 41, a propòsit de les obres dels folis 111r-154v i 154v-227v, comenta: «this appears to be two complete copies of the same work». El catàleg de Podhala és, però, molt clar: la segona obra és *Quaestiones Metaphysicae*. Els dubtes de Smith, segurament, són explicables pel fet que ambdues obres tenen el mateix *incipit*.

XCII

PRAGA, Knihovna pražské metropolitní kapituly, M. 160. Còdex de 171 folis, de 145 x 106 mm., de paper, de l'any 1448. Ff. 3r-62r: *Quaestiones super libros De anima* (?). *Inc.*: «Queritur prima circa librum de anima: Utrum scientia de anima»; *exp.*: «Et hec secundum opiniones doctorum disputative de anima sufficient. Scripta et finita London in Anglia 1448 in vigilia Symonis et Iude, post quorum festum ve tibi munde per fratrem Mathiam de Pr.»; ff. 62r-166v: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Secundum sententiam Aristotelis et eum communiter sequencium scientia metaphysice»; f. 82r: «est finis sic anno Domini 1448 per manus et non per pedes in vigilia Bartholomei apostoli»; f. 90r: «Et sic est finis 2. libri in die Egidii abbatis 1448 Lend». Als folis 166v-176v, taula de les qüestions.

Bibliografia: PODLAHA, *Soupis rukopisů*, II (F-P), 362-363, núm. 1522.

XCIII

ROMA, Biblioteca Angelica, ms. 127. Còdex de 377 folis, de mitjan segle XV. Ff. 215r-251r: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: Francesca DI CESARE, *Catalogo dei manoscritti in scrittura latina datati o databili, per indicazione di anno, di luogo o di copista*, II, Biblioteca Angelica di Roma, Torí, Bottega d'Erasmus, 1982, 30-34; Enrico NARDUCCI, *Catalogus codicum manuscriptorum praeter graecos et orientales in Bibliotheca Angelica olim Cenobi Sancti Augustini de Urbe*, I, Roma, ex Typis Ludovici Cecchini, 1893, 67-68.

XCIV

ROMA, Biblioteca Angelica, ms. 831. Còdex de 41 folis, de la primera meitat del segle XIV. Únicament conté el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: NARDUCCI, *Catalogus codicum manuscriptorum*, I, 335.

XCV

ROMA, Biblioteca Angelica, ms. 1004. Còdex de 77 folis, de la primera meitat del segle XV. Únicament conté el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: NARDUCCI, *Catalogus codicum manuscriptorum*, I, 419.

XCVI

ROMA, Biblioteca Angelica, ms. 1034. Còdex de 93 folis, de la primera meitat del segle XV. Ff. 1r-33v: *Quaestiones super libros De anima* [llibres II i III] (?); ff. 37r-91r: *Tractatus quaestionum de principiis naturae*.

Bibliografia: NARDUCCI, *Catalogus codicum manuscriptorum*, I, 426-427.

XCVII

ROMA, Biblioteca Angelica, ms. 1304. Còdex de 235 folis, del segle XVII. Ff. 3-33: *Quaestiones super libros De anima* [llibres II i III] (?).

Bibliografia: NARDUCCI, *Catalogus codicum manuseriptorum*, I, 546.

XCVIII

ROMA, Biblioteca Angelica, ms. 1967. Còdex de 303 folis, de la primera meitat del segle XV. Ff. 1-290: *Quaestiones Metaphysicae*.

Bibliografia: Salvator VITALE, *Inventari dei manuseripti delle biblioteche d'Italia*, LVI: *Roma, Biblioteca Angelica (1801-2190)*, Florència, Olschki, 1934, 124.

IC

ROMA, Biblioteca dell'Accademia Nazionale dei Lincei e Corsiniana, 41. E. 13 (Cors. 1113). Còdex de 94 folis, de 232 x 170 mm., de paper, escrits a doble columna per una mà del segle XV. Ff. 1va-68ra: *Scriptum in artem veterem*. Inc.: «Omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me», exp.: «Quia notitia subiecti presupponitur in scientiam»; «puto quia ignoraveram mentem Scoti»; ff. 68rb-77ra: *De formalitate, de distinctione et separatione*. Inc.: «Ens in quantum ens manifestum est», exp.: «sic est in proposito de distinctione et separatione et cet. Finis».

Bibliografia: *Catalogo di manuseripti filosofici nelle biblioteche italiane*, VI: *Atri, Bergamo, Cosenza, Milano, Perugia, Pistoia, Roma, Siena*, a cura di Gian Mario CAO, Mariella CORTESI, Mariella CURANDAI, Ester DI MATTIA, Giuliana ITALIANI, Filiberto Walter LUPI, Pietro ROSSI, Anna Maria VELLI, Stefano ZAMPONI (*Corpus philosophorum medii aevi*. Subsidia, 7), Florència, Leo S. Olschki, 1992, 225-226, núm. 19.

C

SALAMANCA, Biblioteca Universitaria, ms. 2340. Còdex format per 205 folis, alguns dels quals són de pergamí (ff. 1-52) i d'altres de paper (ff. 53-205), de 230 x 150 mm., escrit per diverses mans amb lletra gòtica cursiva. És del segle XIV. Ff. 1ra-27rb: *Scriptum super librum Porphyrii*. Inc.: «Incipit scriptum fratris Antonii Andree cum questionibus Scoticis super Porphyrium de hordine fratrum minorum», exp.: «trino et uno qui est unus in secula eterna. Amen. Hec de dictis magistri fratris Iohannis Duns natione Scoti sedentis super cathedram magistralem ut potui in unum colligens compilavi. Explicit scriptum fratris Antonii Andree, ordinis minorum, super librum Porphyrii provincie Aragonie et custodie Ilerdensis»; ff. 27va-87ra: *Scriptum super librum Praedicamentorum*. Inc.: «[S]cripsit in tabulis verba decem que locutus est ad

vos, Deut. 4. Secundum Boethium in commento liber iste de decem vocibus». En els ff. 39ra-40rb, hi ha una taula de totes les qüestions del còdex. *Exp.*: «ergo princeps qui scilicet est Deus trinus et unus. Benedictus et gloriosus in secula seculorum. Amen. Hec de dictis magistri Iohannis Duns natione Scoti sedentis supra catedram magistralem ut potui coligens in unum fideliter compilavi. Explicit scriptum fratris Antonii Andree ordinis minorum super librum predicamentorum provincie Aragonie et custodie Ilerdensis»; ff. 87rb-140ra: *Scriptum super librum Perihermeneias*. *Inc.*: «Tu ergo Baltazar interpretationem narra festius, Dan. 4°. Secundum Boethium hoc in commento liber iste est de interpretatione», *exp.*: «nec vicissitudinis obumbratio qui est benedictus in eternum et in seculum (sic) seculorum. Amen. Hec de dictis magistri fratris Iohannis Duns natione Scoti sedentis supra cathedram magistralem ut potui colligens in unum fideliter compilavi. Explicit scriptum fratris Antonii Andree ordinis minorum super librum Peryharmenyas, provincie Aragonie et custodie Ilerdensis»; ff. 140rb-179rb: *Scriptum super librum Sex principiorum*. *Inc.*: «Summens reliquias dedit eis, Luce 24. Liber iste agit et tractat de illis sex», *exp.*: «qui est Deus trinus et unus benedictus Deus in eternum, Amen. Hec de dictis magistri fratris Iohannis Duns natione Scoti sedentis supra chathedram magistralem ut potui colligens in unum fideliter compilavi. Explicit scriptum fratris Antonii Andree ordinis minorum super librum 6 principiorum. Finito libro, sit laus et gloria Christo. Amen. Provincie Aragonie et custodie Ilerdensis»; ff. 180ra-204rb: *Scriptum super librum Divisionum Boethii*. *Inc.*: «Incipit scriptum super librum divisionum Boecii. Qui divisit mare Rubrum in divisiones, Ps. c^oxxxv. De Boetio attore huius libri divisionum potest», *exp.*: «conditum ab illo primo qui vivit in eternum. Amen. Hec supra dicta magistri fratris Ioannis Duns natione Scoti sedentis supra chathedram magistralem quam potui fideliter colligens in unum compilavi. Explicit scriptum fratris Antonii Andree ordinis minorum super librum divisionum Boetii provincie Aragonie et custodie Ilerdensis»; ff. 204rb-205rb: *Quaestiones extraordinariae novae logicae* (?): 1. «Queritur utrum punctus sit in loco: videtur igitur quod punctus est in corpore et corpus in loco»; 2. «Queritur utrum linea sit in loco et videtur quod sic»; 3. «Queritur utrum superficies sit in loco et videtur quod sic»; 4. «Queritur utrum corpus sit in loco et videtur quod sic»; 5. «Queritur utrum omne corpus sit in loco, videtur quod sic»; 6. «Queritur utrum intelligentia possit esse in loco».

Bibliografia: Óscar LILAO FRANCA, Carmen CASTRILLO GONZÁLEZ, *Catálogo de manuscritos de la biblioteca universitaria de Salamanca*, II: *Manuscritos 1680-2777* (Obras de referencia, 13), Salamanca, Ediciones Universidad de Salamanca, 2002, 721-723.

CI

SALAMANCA, Biblioteca Universitaria, ms. 2354. Còdex de pergami i paper, de 265 folis, de 260 x 170 mm., escrit a doble columna amb lletra gòtica

semicursiva i cursiva per diverses mans del segle XIV. Ff. 192ra-215rb: *Scriptum super librum Divisionum Boethii. Inc.:* «Lectura super librum Divisionum Boethii. Qui divisit mare Rubrum in divisiones, Ps 135. De Boetio actore huius libri divisionum potest», *exp.:* «a quo bona cuncta procedunt. Qui est unus Deus in eternum. Amen. Explicit lectura super librum divisionum Boethii. Deo gratias».

Bibliografia: LILAO, CASTRILLO, *Catálogo de manuscritos de la biblioteca universitaria de Salamanca*, II, 735-738.

CII

SAN LORENZO DE EL ESCORIAL, Real Biblioteca, ms. g.III.25. Còdex de paper, de 201 folis, de 228 x 156 mm., escrits a doble columna per una mà del segle XIV. Ff. 1-201: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.:* «Quia secundum doctrinam Aristotelis», *exp.:* «quia omne mouens ut sic est prius et dignius ipso moto. Finis *Metaphysice* ad laudem Dei».

Bibliografia: Guillermo ANTOLÍN, *Catálogo de los códices latinos de la Real biblioteca del Escorial*, II (e.I.1.-k.III.1), Madrid, Imprenta Helénica, 1911, 278; Nicolás ANTONIO, *Bibliotheca hispana vetus sive hispani scriptores qui ab Octaviani Augusti aevo ad annum Christi MD floruerunt*, Liber IX, cap. IV, ed. de Francisco Pérez Bayer, Madrid, Vidua y herederos de Joaquín Ibarra, 1788, 142 [consultable en línia: <<http://www.cervantesvirtual.com/obra/biblioteca-hispana-vetus-sive-hispani-scriptores-qui-ab-octaviani-augusti-aevo-ad-annum-christi-md-floruerunt--0/>> (27 de maig de 2016)]; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 83-84.

CIII

STRAKONICE, Státní Okresní Archiv, ms. Vodňany 11. Ff. 142v-152r: *Quaestiones super libros De anima*.

Bibliografia: GENSLER, *Catalogue of Works*, 151; Mirabile [<<http://www.mirabileweb.it/manuscript/strakonice-státn%C3%AD-okresn%C3%AD-archiv-vodnany-ii-manuscript/117674>> (27 de maig de 2016)].

CIV

STUTTGART, Württembergische Landesbibliothek, HB X 10. Còdex de paper, format per 345 folis, de 210 x 150 mm., datat a Erfurt, en el segle XV (1480-1481). Ff. 1r-115v: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.:* «Veni sancte Spiritus reple cor meum. Quoniam secundum Aristotelis doctrinam», *exp.:* «paratus emendare. Expliciunt questiones Anthonii de Gaudinio super duodecim libros metaphysice per me scriptum fratrem Johannem Schwitzer. Si ego non bene scripsi nihilominus tamen tempus repellere [...]»; ff. 116r-120v: taula. *Inc.:* «Abstractio est duplex», *exp.:* «Explicit tabula super metaphysicam Anthonii

Andree [...]»; ff. 120v-124r: taula segona. *Inc.*: «Abstractum et concretum differunt», *exp.*: «Explicit tabula secunda».

Bibliografia: Maria Sophia BUHL, *Die Handschriften der ehemaligen Hofbibliothek Stuttgart*, IV,1. *Codices philologici. Codices Arabici. Codices philosophici*, Wiesbaden, Harrassowitz, 1972, 68-69 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0071_b068_jpg.htm> (27 de maig de 2016)].

CV

TORÍ, Biblioteca Nazionale Universitaria, E.III.3. Còdex de pergamí, de 110 folis, in quarto petit, escrit a doble columna, amb lletra gòtica, per una mà de darreries del segle XIV. Ff. 1-102r: *Quaestiones Metaphysicae*, *inc.*: «Quia secundum Aristotelis doctrinam», *exp.*: «bene igitur concludit Philosophus quod non est bonum in universo pluralitas principatum. Unus est igitur princeps totius universi qui est Deus benedictus vivens et regnans super universam terram a seculo usque in seculum. Amen»; ff. 102r-110v, qüestions relatives als llibres VII i VIII. Una mà posterior va afegir al capdavall: «Doctor hic dicit in fine huius sui operis se secutum esse Scotum quam potuit et in sententiis et in questionibus».

Bibliografia: Gaetano DE SANCTIS, Carlo CIPOLLA, Ettore STAMPINI, Carlo FRATI, *Inventario dei codici superstiti greci e latini antichi della Biblioteca nazionale di Torino*, dins «Rivista di filologia e d'istruzione classica», 32 (1904), 454; GARCÍA-NAVARRO, Antonio de Andrés, I, 113-116; Albano SORBELLI, *Inventari dei manoscritti delle biblioteche d'Italia*, XXVIII: Torino, Florència, Olschki, 1922, 69.

CVI

TORÍ, Biblioteca Nazionale Universitaria, H.III.39. Còdex de 141 folis, escrits a doble columna per una mà del segle XV (1464). En mal estat de conservació. Els folis del començament i del final estan transposats. Taula incompleta al començament. Ff. 1ra-141ra: *Quaestiones Metaphysicae*. *Inc.*: «Secundum doctrinam», *exp.*: «Deo gratias. Expliciunt questiones Antonii Andree super libros Metaphysice scripte per me Nicolaum Casol de Pedemonte in civitate Salerni me studente die II decembris M^o CCCC^o LXIII°».

Bibliografia: DE SANCTIS, Carlo CIPOLLA, STAMPINI, FRATI, *Inventario dei codici*, 563; GARCÍA-NAVARRO, Antonio de Andrés, I, 117-120; SORBELLI, *Inventari dei manoscritti delle biblioteche d'Italia*, 109.

CVII

TORÍ, Biblioteca Nazionale Universitaria, H.VI.28. Còdex del segle XV, de 50 folis. Ff. 4a-18d: *Scriptum super librum Porphyrii*. *Inc.*: «Quia notitia subiec-

ti», *exp.*: «Expliciunt questiones super Porphyrium editae a Antonio Andreae, ordinis minorum, cuius anima in pace requiescat. Amen.»; ff. 19a-49d: *Scriptum super librum Praedicamentorum. Inc.*: «Scripsit in tabula verba decem», *exp.*: «Et sic est finis libri predicamentorum Aristotelis. Deo gratias». En el f. 50 comença l'*Scriptum super librum Sex principiorum*, però queda tallat.

Bibliografia: DE SANCTIS, CIPOLLA, STAMPINI, FRATI, *Inventario dei codici*, 554; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 142-143.

CVIII

TOURS, Cathédrale, ms. 359: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?) (llibres I-III, atribuït a Theobaldus de Neraina).

Bibliografia: DETTLOFF, *Antonius Andreas*, 164-168; GENSLER, *Catalogue of Works*, 152; Friedrich STEGMÜLLER, *Repertorium commentariorum in Sententias Petri Lombardi*, I, Würzburg, Ferdinandus Schöningh, 1947, 840.

CIX

UTRECHT, Rijksuniversiteit te Utrecht Bibliotheek, 324 (Lat. 68). Còdex de paper, de 70 folis, del segle XV. Ff. 58-68: *Quaestiones Metaphysicae* (fragment). *Inc.*: «Secundum doctrinam».

Bibliografia: [Pieter Anton TIELE, Abraham HULSHOF,] *Catalogus codicum manu scriptorum Bibliothecae Universitatis Rheno-Trajectinae*, I, Utrecht, Kemink & Zoon, 1887, 107; II, Utrecht, A. Oosthoek, 1909, 45; GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 120.

CX

VENÈCIA, Biblioteca Nazionale Marciana, Cod. Marc. Lat. VI, n. 166 (2674). Còdex de pergami, de 60 folis, de 335 x 220 mm., escrit a dues columnes per una mà del segle XV. Ff. 17a-57d: *Quaestiones Metaphysicae. Inc.*: «Quia secundum doctrinam Aristotelis», f. 56d, *exp.*: «Quia omne movens ut sic est prius et dignius ipso motu», f. 57, taula de les qüestions. Tot seguit, ff. 59v-60v: *Tractatus abbreviatus de modis distinctionum* (?).

Bibliografia: GARCÍA-NAVARRO, *Antonio de Andrés*, I, 120-121; Jacqueline HAMESSE, *Repertorium initiorum manuscriptorum latinorum Medii Aevi*, 3 (P-Z) (Textes et Études du Moyen Âge, 42/3), Lovaina, Brepols, 2010, 342; Celia LÓPEZ ALCALDE, *Criteris d'edició*, dins PERE TOMÀS, *Tractatus brevis de modis distinctionum*. Text llatí amb traduccions catalana i anglesa. Edició a cura de Celia LÓPEZ ALCALDE, Josep BATALLA, introducció de Claus A. ANDERSEN, en col·laboració amb Robert D. HUGHES (Bibliotheca Philosophorum Medii Aevi Cataloniae, 2), Santa Coloma de Queralt, Obrador Edendum, 2011, 278-280; Elia MAGRINI, *La produzione letteraria di Guglielmo di Ware*, dins «Miscellanea francescana», 38 (1938), 417-418; SMITH, *Bibliotheca manuscripta Petri*

Thomae, 191, núm. 57; Joseph VALENTINELLI, *Bibliotheca manuscripta ad S. Marci Venetiarum. Codices mss. Latini*, IV, Venècia, Ex Typographia Commercii, 1871, 146.

CXI

VIENA, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 1590 (Univ. 690). Còdex de 252 folis, in 4°, del segle XIV. Ff. 1a-45b: *Commentarium in IV libros Sententiarum* (?). *Inc.*: «Commentarius in primum librum sententiarum Petri Lombardi. De theologie scientia»; f. 26, *inc.*: «Questiones super secundum librum sententiarum. Utrum essentie rerum creatarum sint ab eterno».

Bibliografia: *Tabulae codicum manu scriptorum praeter graecos et orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum*, edidit Academia Caesarea Vindobonensis, I (Cod. 1 – 2000), Viena, Gerold, 1864, 258 [consultable en línia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0751a_b0258_jpg.htm> (27 de maig de 2016)].

CXII

WORCESTER, Chapter Library of Worcester Cathedral, F. 86. Còdex de 286 folis, in folio, del segle XV. La darrera obra copiada en el manuscrit són les *Quaestiones Metaphysicae*.

Bibliografia: Edward BERNARD, *Catalogi librorum manuscriptorum Angliae et Hiberniae in unum collecti cum indice alphabetico*, II/I, Oxford, 1697, *Codices manuscripti Ecclesiae Cathedralis Wigorniensis*, 18; John Kestell FLOYER, Sidney Graves HAMILTON, *Catalogue of Manuscripts preserved in the Chapter Library of Worcester Cathedral*, Worcester, Worcestershire historical Society, 1906, 43-44.

* * *

Més d'una vintena dels manuscrits coneguts de les obres d'Antoni Andreu són del segle XIV. Aquests còdexs contenen pràcticament totes les obres d'Antoni Andreu, especialment les *Quaestiones Metaphysicae*, l'*Scriptum in artem veterem* i el *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Segons la informació actual, els manuscrits més antics són el de Pamplona, Biblioteca del Archivo de la Catedral, 6, dels anys 1333-1335; els vaticans Vat. Lat. 3130 i 11416, dels anys 1336-1337 i 1340 respectivament; el de Praga, Knihovna pražské metropolitní kapituly, L. 36, de la primera meitat del segle XIV; i el de Roma, Biblioteca Angelica, 831, també de la primera meitat del segle XIV. El còdex d'Oxford, Oriel College Library, LXV, és l'única còpia manuscrita coneguda de l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*.

Segurament, ben aviat, noves recerques i troballes permetran d'afegir més unitats a aquesta nostra llista, absolutament provisional, incompleta i inevitablement portadora d'inexactituds i errades.

2.2. *Classificació*⁵⁰

a) Obres d'autenticitat sempre acceptada

1. *Scriptum in artem veterem*:
  - 1.1. *Scriptum super librum Porphyrii*
  - 1.2. *Scriptum super librum Praedicamentorum*
  - 1.3. *Scriptum super librum Peribermeneias*
  - 1.4. *Scriptum super librum Sex principiorum*
  - 1.5. *Scriptum super librum Divisionum Boethii*
2. *Tractatus quaestionum de principiis naturae* [*Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*]

b) Obres d'autenticitat discutida, però majoritàriament acceptada en l'actualitat

1. *Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*
  - 1.1. *Expositio in XII libros Metaphysicae Aristotelis*
  - 1.2. *Quaestiones super XII libros Metaphysicae Aristotelis*

c) Obres presumiblement autèntiques

1. *Quaestio de subiecto totius logicae*
2. *Quaestiones extraordinariae novae logicae*
3. *Principia*
4. *Notabilia quaedam*
5. *Tractatus de causis et accidentibus*

d) Obres problemàtiques

1. *Commentarium in IV libros Sententiarum*
2. *Compendiosum principium in libros Sententiarum*
3. *Sermones*
4. *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico*
5. *Quaestiones super VIII libros Physicorum*
6. *Quaestiones super libros De anima*

50. En l'elaboració d'aquesta classificació i en l'apartat següent hem tingut especialment en compte els estudis següents: MARTÍ DE BARCELONA, *Notes descriptives dels manuscrits franciscans de la Biblioteca Nacional de Madrid*, dins «Estudis franciscans», 45 (1934), 321-346; Tomás CARRERAS Y ARTAU, Joaquín CARRERAS Y ARTAU, *Antonio Andrés*, dins *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*, II, Madrid, Asociación española para el progreso de las ciencias, 1943, 459-471; Marek GENSLER, *Catalogue of Works by or ascribed to Antonius Andreae*, dins «Mediaevalia philosophica Polonorum», 31 (1992), 147-155; Sebastián GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés (s. XIV). Estudio bibliográfico crítico*, dins «Revista española de filosofía medieval», 3 (1996), 101-107.

7. *Quaestiones super libros Meteororum*
8. *Tractatus brevis de modis distinctionum*
9. *Tractatus formalitatum*
10. *Notabilia super Sex principia*

e) Obres conegudes per referències o perdudes

1. *Scriptum in Novam Logicam*
2. *Quaestiones ordinariae de logica*
3. *Quaestiones quodlibetales*
4. *Quaestiones mercuriales*

a) Obres d'autenticitat sempre acceptada

Antoni Andreu sempre ha estat considerat l'autor de les obres que integren aquest grup. A ell les atribueixen, efectivament, els manuscrits més antics, mai cap estudiós ha posat en dubte aquesta autoria i no hi ha la més mínima raó per qüestionar-la. Formen aquest grup, el conjunt de comentaris a la *logica vetus* i un tractat sobre els «principis de la natura».

1. *Scriptum in artem veterem*. És el nom genèric amb què es coneix un conjunt de tractats integrat pels cinc comentaris d'obres relacionades amb la «lògica vella»: *Scriptum super librum Porphyrii*, *Scriptum super librum Praedicamentorum*, *Scriptum super librum Peribermeneias*, *Scriptum super librum Sex principiorum*, *Scriptum super librum Divisionum Boethii*. En general, aquests escrits són comentaris literals amb qüestions intercalades entremig. Altres noms donats a aquest conjunt són *Comentaria in artem veterem*, combinats amb altres variants com «in arte vetere», «super artem veterem» o «super logicam veteram».

Els llibres comentats són dues obres bàsiques, d'Aristòtil: les *Categoriae* o *Predicamenta* i el *De interpretatione* o *Peribermeneias*; la *Isagoge* o introducció de Porfiri (traduïda al llatí per Boeci) a les *Categoriae* d'Aristòtil; el *Liber sex principiorum* de Gilbert de la Porrée, obra que és a la vegada un comentari de les categories (especialment de les sis categories subordinades) aristotèliques; i finalment el *De divisionibus de Boeci*, que com l'anterior, en certa manera, també és un comentari de les categories aristotèliques. En els manuscrits, fins i tot els més antics, no sempre trobem tots aquests tractats, ni amb el mateix ordre.⁵¹ En les primeres edicions d'impremta apareixen editats amb aquest títol unita-

51. Els manuscrits més antics són els de Pamplona, Biblioteca del Archivo de la Catedral, 6; Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 11416; i Salamanca, Biblioteca Universitaria, 2340 i 2354.

ri, amb un pròleg i amb una qüestió introductòria.⁵² Segons una lectura d'una inscripció «oculta y muy borrosa» del còdex 6 de l'Arxiu de la Catedral de Pamplona, l'any 1312 (a Osca) aquest *Scriptum super logicam veterem*, millor dit una part, perquè en realitat només contenia els dos primers escrits següents i fragments del tercer, fou cedit a un tal Jaume.⁵³ Segons Courtenay, però, la lectura correcta és l'any 1346.⁵⁴

Carl Prantl i els germans Carreras i Artau resumiren el contingut d'aquesta obra,⁵⁵ i Marek Gensler en féu una presentació global.⁵⁶ Àngel d'Ors va dedicar un article a la qüestió *Utrum nomen significet rem vel passionem in anima* de l'*Scriptum super librum Peribermeneias*, tal com el presenta el manuscrit 2340 de la Biblioteca Universitaria de Salamanca. El text d'aquest escrit és, segons l'autor, radicalment diferent del conservat en la Biblioteca de l'Arxiu de la Catedral de Pamplona (núm. 6).⁵⁷ Àngel d'Ors dedica un segon article a l'*Scriptum super librum Peribermeneias*, concretament a estudiar la qüestió *Utrum propositio de futuro sit determinate vera vel falsa*.⁵⁸ Paloma Pérez-Illzarbe també va

52. GENSLER, *Catalogue of Works*, 148, esmenta tretze edicions dels anys 1477-1517: Vicenza, 1477; Venècia, 1480; Bolonya, 1481 (en aquesta edició, a més dels cinc escrits sobre la lògica vella, hi ha el *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico*); Saint Albans (Verulamium), 1483; Venècia, 1489; 1492, 1496, 1508, 1509, 1513, 1514, 1517; Lucca, 1517.

53. Isaac VÁZQUEZ JANEIRO, *Rutas e hitos del escotismo primitivo en España*, dins *Homo et mundus*. «Acta Quinti Congressus Scotistici Internationalis, Salmanticae, 21-26 septembris 1981», editat Camille BÉRUBÉ (Studia Scholastico-Scotistica, 8), Roma, Societas Internationalis Scotistica, 1984, 434.

54. William COURTENAY, *Early Scotists at Paris: a Reconsideration*, dins «Franciscan Studies», 69 (2011), 212: «The marginal note of temporary possession ("ad usum"), of which the manuscript has many such marginalia of possession and similarly struck through, is actually dated 1346, the middle letter of what was read as 'xii' being a 'l', with a superscript 'v' to be inserted between the 'l' and the final 'i'».

55. Carl PRANTL, *Antonius Andreas*, dins *Geschichte der Logik im Abendlande*, III, Leipzig, Verlag von S. Hirzel, 1867, 276-282, després de recordar algunes dades biogràfiques d'Antoni Andreu i d'esmentar les seves obres, comenta l'*Scriptum in artem veterem*. Aquest escrit (juntament amb les obres de metafísica) mostra que Andreu era un home «von wirklich grosser Belesenheit» (277). Tant per a Antoni Andreu com per a Escot, la lògica és una disciplina intencional (no real), que té com a objecte d'estudi el sil·logisme: el seu àmbit d'estudi se situa entre el real i el llenguatge. Andreu també segueix la distinció d'Escot entre *logica docens* i *logica utens*. Vegeu també: Tomás CARRERAS Y ARTAU, Joaquín CARRERAS Y ARTAU, *Antonio Andrés*, 459-471, resumit *supra*.

56. Marek GENSLER, *Antonius Andreae Scotism's best supporting Auctor* (i II). 3. *Antonius Andreae's «Opus Magnum»: The «Metaphysics» Commentary*; 4. *The Philosophical Issues in Antonius Andreae's «Scriptum in Artem Veterem» and «Abbreviatio Operis Oxoniensis Scoti»*, dins «Anuari de la Societat catalana de filosofia», 9 (1997), 39-50 i 51-61.

57. Àngel d'ORS, «*Utrum nomen significet rem vel passionem in anima*» (*Antonio Andrés y Juan Duns Escoto*), dins «Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge», 62 (1995), 7-35.

58. Àngel d'ORS, «*Utrum propositio de futuro sit determinate vera vel falsa*» (*Antonio Andrés and John Duns Scotus*), dins *Studies on the History of Logic*. «Proceedings of the III. Symposium of the History of Logic», edited by Ignacio ANGELELLI and María CEREZO

analitzar una qüestió d'aquesta mateixa obra: *Utrum signum possit poni ex parte praedicati* i n'oferí transcripció.⁵⁹

2. *Tractatus quaestionum de principiis naturae*. Aquest tractatus és també conegut amb altres títols, com *Quaestiones de tribus principiis rerum naturalium*, *Conclusiones* (o *Tractatus*) *de tribus principiis*, *Tria principia secundum doctrinam Scoti* o *Quaestiones de philosophia naturalis*. Com ja donen a entendre els títols, és una obra de filosofia natural. Els (tres) principis esmentats són la *materia*, la *forma* i la *privatio*. Els manuscrits més antics d'aquesta obra (còdexs 6 de la Biblioteca de l'Arxiu de la Catedral de Pamplona i 831 de la Biblioteca Angelica de Roma) permeten d'atribuir-lo sense ambigüitats a Antoni Andreu, per bé que l'objectiu és explicar la filosofia natural *ad mentem Scoti* (explicit del còdex 124 de la biblioteca de The University of Edinburg). Segons el colofó del manuscrit berlinès de l'Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Theol. lat. qu., 32 (Rose 975), Andreu hauria escrit aquest obra quan era lector a Montsó. En aquesta obra Andreu cita i critica Pere Auriol; sembla, doncs, que hauria estat escrita tardanament.⁶⁰ L'obra fou traduïda a l'hebreu.⁶¹ Sembla que la primera qüestió d'aquest tractat, la *Quaestio de subiecto totius scientiae naturalis*, va tenir una difusió textual independent (Munic, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 5961; i Breslau, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, IF. 210). El *Tractatus quaestionum de principiis naturae* fou editat cinc o sis vegades durant l'últim terç del segle XV i els primers anys del XVI.⁶²

Gensler ha dedicat un estudi a presentar globalment l'obra, comentar la seva estructura i resumir el seu contingut.⁶³ En un altre article el mateix autor va estudiar el principi d'individuació tal com és exposat per Andreu en

(Perspektiven der analytischen Philosophie, 8), Berlín, Nova York, Walter de Gruyter, 1996, 97-116.

59. Paloma PÉREZ-ILZARBE, Antonio Andrés: «Utrum signum possit poni ex parte praedicati», dins «Bulletin de philosophie médiévale», 37 (1995), 33-44.

60. El *Tractatus quaestionum de principiis naturae* és citat per Luca PACIOLI, *Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalita*, Venècia, 1494 i 1523.

61. Cf. els estudis de Mauro ZONTA, *The Autumn of Medieval Jewish Philosophy: Latin Scholasticism in Late 15th-Century Hebrew Philosophical Literature*, dins *Herbst des Mittelalters? Fragen zur Bewertung des 14. und 15. Jahrhunderts*, curantibus Martin PICKAVÉ – Jan AERTSEN, Berlín-Nova York, Walter de Gruyter, 2004, 474-494; Mauro ZONTA, *Hebrew Scholasticism in the Fifteenth Century. A History and Source Book* (Amsterdam Studies in Jewish Thought, 9), Dordrecht, Springer, 2006, 178-199, *11-*24; i *Elementi per la storia di uno «scotismo ebraico»*, dins «Quaestio. Annuario di storia della metafisica», 8 (2008 = *La posterità di Giovanni Duns Scoti*, a cura di Pasquale PORRO e Jacob SCHMUTZ), 212-213.

62. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu*, 342-343, dóna notícia de cinc edicions incunables i una del segle XVI: Pàdua, 1475; Vicenza, 1477 (dubtosa); Venècia, 1489; Ferrara, 1490; Ferrara, 1495; Venècia, 1517. GENSLER, *Catalogue of Works*, 152, omet l'edició de Ferrara de 1495.

63. Marek GENSLER, *Antonius Andreae Scotism's best supporting Auctor*, dins «Anuari de la Societat catalana de filosofia», 8 (1996), 57-97.

aquesta obra.⁶⁴ El mateix Gensler i E. P. Mahoney n'han estudiat la qüestió inicial.⁶⁵

b) Obres d'autenticitat discutida, però majoritàriament acceptada en l'actualitat

Aquestes obres o, potser millor, obra és l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*: actualment, sobretot gràcies a les aportacions d'Ephrem Longpré,⁶⁶ Camille Bérubé,⁶⁷ Giorgio Pini,⁶⁸ pot ésser atribuïda sense cap mena de dubte

64. Marek GENSLER, *Antonius Andreae – the faithful Pupil? Antonius Andreae doctrine of Individuation*, dins «*Mediaevalia philosophica Polonorum*», 31 (1992), 23-38.

65. Marek GENSLER, *Two «Quaestiones» Concerning the Subject Matter of the Physics. An Early Scotist Interpretation of Aristotle*, dins *Aristotle in Britain during the Middle Ages*. «Proceedings of the International Conference at Cambridge, 8-11 April 1994», edited by John MARENBOON (Rencontres de Philosophie Médiévale, 5), Turnhout, Brepols, 1996, 195-209; Edward P. MAHONEY, *Aristotle as «The Worst Natural Philosopher» (pessimus naturalis) and «The Worst Metaphysician» (pessimus metaphysicus): His Reputation among Some Franciscan Philosophers (Bonaventure, Francis of Meyronnes, Antonius Andreas, and Joannes Canonicus) and Later Reactions*, dins *Die Philosophie im 14. und 15. Jahrhundert. In memoriam Konstanty Michalski (1879-1947)*. Herausgegeben von Olaf PLUTA (Bochumer Studien zur Philosophie, 10), Amsterdam, B. R. Grüner, 1988, 261-273.

66. Ephrem LONGPRÉ, *André (Antoine)*, dins *Catholicisme. Hier, aujourd'hui, demain. Encyclopédie*, I (A-Béthel), dirigée par Gérard JACQUEMET, Paris, Letouzey et Ané, 1948, col. 529-530; i Ephrem LONGPRÉ, *recensió del llibre de Zacharie VAN DE WOESTYNE, Scholae Franciscanae aptatus Cursus Philosophicus, I: Logica minor, Logica major, Ontologia*, Malines, Typographia S. Francisci, 1921, dins «*La France franciscaine. Mélanges d'Archéologie, d'Histoire, d'Art et de Littérature relatifs aux Ordres de S. François en France du XIIIe au XIXe siècle*», 5 (1922), 349-456. Concretament, a la pàgina 354, afirma categòricament: «*La Metaphysica textualis ne peut être considérée critiquement comme une des sources de la philosophie de Duns Scot*». A partir d'aquest moment, doncs, les portes per a atribuir l'obra a Antoni Andreu estaven obertes.

67. Camille BÉRUBÉ, *La connaissance de l'individuel au Moyen Âge*. Préface de Paul VINGNAUX, Montréal, Presses de l'Université de Montréal; Paris, Presses Universitaires de France, 1964, 245-250; Camille BÉRUBÉ, *Antoine André, témoin et interprète de Scot*, dins «*Antonianum*», 54 (1979), 386-446.

68. Giorgio PINI, *Una lettura scotista della «Metafisica» di Aristotele: L'«Expositio in libros Metaphysicorum» di Antonio Andrea*, dins «*Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale*», 2/2 (1991), 529-586; Giorgio PINI, *Sulla fortuna delle «Quaestiones super Metaphysicam» di Duns Scot: le «Quaestiones super Metaphysicam» di Antonio Andrea*, dins «*Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale*», 6 (1995), 281-361; Giorgio PINI, *Scotistic Aristotelianism: Antonius Andreas' «Expositio» and «Quaestiones» on the Metaphysics*, dins *Via Scoti: Methodologica ad mentem Joannis Duns Scoti*. «Atti del Congresso Scotistico Internazionale, Romae, 9-11 marzo 1993», I, a cura di Leonardo SILEO (Medioevo, 1), Roma, PAA – Edizioni Antonianum, 1995, 375-389.

a Antoni Andreu, i com a tal la reconeixen bona part dels estudiosos dels nostres dies,⁶⁹ però no sempre ha estat així.⁷⁰

1. *Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*. Aquesta obra, també coneguda amb el títol d'*Scriptum aureum super Metaphysicam Aristotelis*, ha estat considerada l'*opus magnum* d'Antoni Andreu, però com a tal,⁷¹ sembla, només s'ha conservat en un sol manuscrit: el número LXV de l'Oriel College d'Oxford. Cap dels altres manuscrits conservats (fa anys Giorgio Pini en va comptar 49, però ara ja és possible d'afegir-n'hi algun més)⁷² ni cap de les nombroses edicions reproduïx l'obra sencera, ans només una part. És una obra molt especial i extensa: és un comentari literal (*expositio litteralis*) de la *Metafísica* d'Aristòtil amb més de noranta (91) qüestions intercalades en el text. En la qüestió 11, del primer llibre de la *Metafísica*, Antoni Andreu cita literalment un fragment de l'*Scriptum super primum Sententiarum* de Pere Auriol.⁷³ D'una banda, pel que fa al comentari literal, Antoni Andreu pren com a referència l'obra *In XII libros Metaphysicorum commentarium* de Tomàs d'Aquino, i de l'altra, quant a les qüestions, les *Quaestiones* de Duns Escot. Ja de bona hora, aquestes qüestions d'Antoni Andreu, les *Quaestiones super XII libros Metaphysicae Aristotelis*, o una part, circularen autònomament,⁷⁴ de vegades amb el nom d'Antoni Andreu, d'altres amb el d'Escot,⁷⁵ i a partir, de l'any 1471 foren repetidament editades.⁷⁶ Els *Notabilia quaedam* del Vat. Lat. 4269 sembla que són extrets

69. Cf. William O. DUBA, *Three franciscan Metaphysicians after Scotus: Antonius Andreae, Francis of Marchia, and Nicholas Bonet*, dins *A Companion to the Latin Medieval Commentaries on Aristotle's Metaphysics*, edició a cura de Fabrizio AMERINI i Gabriele GALLUZZO (Brill's companions to the Christian tradition, 43), Leiden, Brill, 2014, 413-493, dedica una bona colla de pàgines (414-440) a Antoni Andreu: són un bon estat de la qüestió sobre l'obra metafísica del nostre autor.

70. Foren els germans CARRERAS Y ARTAU, *Antonio Andrés*, 461-467, els estudiosos que han plantejat de manera més incisiva els dubtes sobre l'autoria d'Antoni Andreu d'aquest comentari. Més recentment se n'ha fet ressò GARCÍA NAVARRO, *Antonio de Andrés (s. XIV)*, 101-107. Actualment hi ha raons sòlides per a acceptar-ne la seva autoria, per bé que és necessari un estudi de la tradició textual i un altre de crítica interna.

71. Marek GENSLER, *Antonius Andreae's «Opus magnum»: the «Metaphysics» commentary* (Serie Tecnologia Filosòfica, 18), Barcelona, Universitat de Barcelona, KAL, 1998, 28 p.

72. PINI, *Sulla fortuna delle «Quaestiones super Metaphysicam»*, 281.

73. Cf. ANTONII ANDREE, *Questiones super XII libros Metaphysice*, Venècia, 1495, f. 10va-b. El text citat de Pere Auriol és PETRI AUREOLI, *Scriptum super primum Sententiarum*, I, ed. Eligius M. BUYTAERT, Nova York, St. Bonaventure, 1956, 235. Per a més detalls, vegeu PINI, *Sulla fortuna delle «Quaestiones super Metaphysicam» di Duns Scoto*, 281, nota 1.

74. N'és prova, per exemple, el Vat. Lat. 11416, de la Biblioteca Apostolica Vaticana, de l'any 1340. Altres manuscrits del segle XIV són els següents: El Escorial, Real Biblioteca, ms. g.III.25; Madrid, Biblioteca Nacional, 4233; Oxford, Bodleian Library, Lat. Canon. Misc. 43; Pàdua, Biblioteca Universitaria, 1580; Torí, Biblioteca Nazionale Universitaria, E.III.3.

75. L'atribueixen a Antoni Andreu, per exemple, els còdexs (del segle XIV) de Madrid, Oxford (Bodleian) o Torí.

76. GENSLER, *Catalogue of Works*, 148, informa de les edicions següents: Bolonya, 1471; Nàpols, 1475; Venècia, 1475; Vicenza, 1477; Londres, 1480; Venècia, 1481, 1487, 1491;

d'aquesta obra. De l'exposició literal, sola (*Expositio in XII libros Metaphysicae Aristotelis*), no en coneixem cap manuscrit, però sí edicions impreses.⁷⁷ Que inicialment formaven una sola obra, ho confirmen les múltiples referències creuades entre ambdues.

L'obra fou traduïda a l'hebreu.⁷⁸

c) Obres presumiblement autèntiques

Agrupem en aquest apartat diverses qüestions de lògica i una de metafísica. A diferència de les obres anteriors, d'aquestes qüestions només en coneixem una sola còpia manuscrita de cada una. Més enllà d'aquesta escassetat de testimonis manuscrits no tenim raons per no acceptar-ne l'autoria d'Antoni Andreu. Efectivament, la *Quaestio de subiecto totius logicae* és atribuïda a l'escotista català en el manuscrit de Munic, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 5961 (de l'any 1441). Sabem que Antoni Andreu tenia intenció d'escriure un *Scriptum in Novam Logicam*: la *Quaestio de subiecto totius logicae* sembla ser l'única qüestió d'aquest tractat que va escriure o almenys que s'ha conservat.⁷⁹

Les *Quaestiones extraordinariae novae logicae* ens han pervingut en el còdex 2340 de la Biblioteca Universitaria de Salamanca (segle XIV). És un conjunt format per cinc unitats. L'existència d'aquesta obra és una prova indirecta de l'existència d'unes *Quaestiones ordinariae de logica* (vegeu *infra*).

El còdex de Milà, Biblioteca Ambrosiana, A, 69 Inf, ff. 134r-140r, ha conservat uns *Principia* atribuïts a Antoni Andreu. Atès que són copiats immediatament després de les *Quaestiones Metaphysicae* i de les taules, tot fa pensar que aquests *Principia* estan relacionats amb aquesta obra. Un cas semblant

Estrasburg, ca. 1490; Venècia, 1493, 1494; París 1495; Poitiers, 1495; Venècia, 1495, 1500, 1501, 1513, 1514, 1517; París, 1520; Venècia, 1523; Lió, 1639 (edició de Wadding, *Opera Scoti*, V i VI).

77. GENSLER, *Catalogue of Works*, 148, indica les següents: Venècia, 1482, 1497, 1501, 1513, 1514; París, 1520; Lió, 1639 (edició de Wadding, *Opera Scoti*, IV). PINI, *Sulla fortuna delle «Quaestiones super Metaphysicam»*, 284, nota 10, afirma que aquestes dades «sono da prendere con molta cautela» i que «per certo» de l'*Expositio Metaphysicae* només se'n coneixen les següents: Venècia, 1482 (atribuïda a Antoni Andreu); Venècia, 1501, 1503 (ambdues atribuïdes a Escot; Andreu en seria l'editor o recopilador), una edició de Venècia de 1625 (Escot) i les de Wadding (1639) i Vivès (1891-1892).

78. Cf. els estudis de Mauro ZONTA, *The Autumn of Medieval Jewish Philosophy: Latin Scholasticism in Late 15th-Century Hebrew Philosophical Literature*, dins *Herbst des Mittelalters? Fragen zur Bewertung des 14. und 15. Jahrhunderts*, curantibus Martin PICKAVÉ – Jan AERTSEN, Berlín-Nova York, Walter de Gruyter, 2004, 474-494; Mauro ZONTA, *Hebrew Scholasticism in the Fifteenth Century. A History and Source Book* (Amsterdam Studies in Jewish Thought, 9), Dordrecht, Springer, 2006, 178-199, *11-*24; i *Elementi per la storia di uno «scotismo ebraico»*, dins «Quaestio. Annuario di storia della metafisica», 8 (2008 = *La posterità di Giovanni Duns Scoti*, a cura di Pasquale PORRO e Jacob SCHMUTZ), 212-213.

79. GENSLER, *Catalogue of Works*, 151, ens informa de tres edicions: Venècia, 1492, 1509 i 1517. Aquesta qüestió acompanyava l'*Scriptum in artem veterem*.

és el del manuscrit del Vat. Lat. 4269, ff. 120r-123r, que ha conservat uns *Notabilia quaedam*.

El còdex de Milà, Biblioteca Ambrosiana, D, 230 Inf, ff. 2r-57v, ha conservat un *Tractatus de causis et accidentibus*. Aquest manuscrit seria l'única còpia coneguda d'aquesta obra.

d) Obres problemàtiques

Formen aquest grup obres l'atribució de les quals a Antoni Andreu no és clara, ans al contrari, és dubtosa i problemàtica. D'aquestes obres n'hi ha alguna que podria ésser d'Antoni Andreu; d'altres, en canvi, és altament probable o fins i tot segur que pertanyen a altres autors.

1. *Commentarium in IV libros Sententiarum* o *Abbreviatio operis Oxoniensis Scoti* és una obra atribuïda a Antoni Andreu en el manuscrit de Praga, Knihovna pražké metropolitní kapituly, D. 8. Bona colla dels manuscrits més antics l'atribueixen a l'*Scotellus*, títol que Andreu comparteix amb Petrus de Aquila.⁸⁰ També n'hi ha, certament, que l'atribueixen a altres autors (Rogerius Anglicus, Theobaldus de Neraina). Gensler, en un estudi dedicat a aquest comentari, ha destacat algunes característiques comunes compartides amb altres escrits d'Antoni Andreu.⁸¹ Més recentment, Timothy B. Noone n'ha trobat un nou manuscrit (Figeac, Musée Champollion, numéro inventaire 03-091, non coté) en el colofó del qual una mà tardana afegí el nom d'Antoni Andreu.⁸² La seva autenticitat sembla acceptada actualment per bona part dels estudiosos.⁸³

2. *Compendiosum principium in libros Sententiarum*. És un pròleg d'un comentari a les *Sentències* (potser de l'anterior obra), atribuït a Bonaventura da Bagnoregio.⁸⁴ Atès que l'*incipit* és idèntic al d'altres pròlegs escrits per Andreu

80. GENSLER, *Catalogue of Works*, 152, dóna notícia de les edicions següents: Venècia, 1572, 1578, 1584 i 1628.

81. Marek GENSLER, *Antonius Andreae Scotism's best supporting Auctor* (i II). 4. *The Philosophical Issues in Antonius Andreae's «Scriptum in Artem Veterem» and «Abbreviatio Operis Oxoniensis Scoti»*, dins «Anuari de la Societat catalana de filosofia», 9 (1997), 51-61. Vegeu-ne resum *supra*.

82. Timothy B. NOONE, *A Newly-Discovered Manuscript of a Commentary on the «Sentences» by Duns Scotus* (Figeac, Musée Champollion, numéro inventaire 03-091, non coté), dins «Bulletin de philosophie médiévale», 48 (2006), 125-162. Vegeu-ne resum *supra*. Segons aquest autor cal afegir una nova edició a les edicions indicades per Gensler: Venècia, 1487.

83. Marek GENSLER, *The Concept of Human Free Will in Antonius Andreae's «Sentences'» Commentary*, dins «Studia Mediewistyczne», 33 (1998), 73: «The commentary, known also as *Abbreviatio Operis Oxoniensis Scoti*, is not unanimously accepted as an undisputedly authentic work of Antonius Andreae by the scholars; on the other hand its has never been seriously contested».

84. Estrasburg, 1495; Venècia, 1504; Roma, 1584.

(«Gyrum celi circuiui sola») i l'estil, molt semblant, Sbaraglia l'atribuí a Antoni Andreu.⁸⁵

3. *Sermones*. Dos manuscrits d'Assís, Sacro convento di San Francesco (Biblioteca comunale), ms. 532 i ms. 540, recullen quatre col·leccions de sermons atribuïts a un tal Antonius de Hispania, autor que podria ésser Antoni Andreu.

4. *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico*. Aquest tractat fou editat juntament amb obres d'Antoni Andreu.⁸⁶ Per aquesta raó fou inclòs entre les obres de l'escotista català per Martí de Barcelona.⁸⁷ Ara bé, la manca de manuscrits i l'atribució d'aquesta obra a Petrus de Curte en les edicions impreses aconsellen, si més no, de col·locar aquesta obra entre les dubtoses.

5. *Quaestiones super VIII libros Physicorum*. Sbaraglia ja va afirmar que Antoni Andreu podria ésser l'autor d'un comentari a la *Física* d'Aristòtil, però no va aportar proves de la seva afirmació.⁸⁸ Efectivament, el mateix Andreu ho dona a entendre en el seu *Tractatus quaestionum de principiis naturae*: «ut exposui quarto *Physicorum*», diu.⁸⁹ L'existència d'un comentari anònim (però atribuït a un tal «Antonius» en la taula) de la *Física* aristotèlica en un manuscrit que també conté les *Quaestiones Metaphysicae* (Cambridge, Gonville & Caius College, ms. 368 [590]) semblaria confirmar-ho. A més, el contingut d'aquesta obra coincideix amb el d'altres d'Antoni Andreu.⁹⁰ Paul J. Bakker i Dirk-Jan Dekker, però, han constatat que el text del comentari del manuscrit de Cambridge és el mateix que altres còdexs o edicions atribueixen a Joan Marbres.⁹¹

85. Cf. Ioannes Hyacinthus SBARALEA, *Antonius Andreas*, dins *Supplementum et castigatio ad scriptores trium ordinum S. Francisci*, I, Roma, Typographia S. Michaelis ad Ripam 1806, 67-69.

86. GENSLER, *Catalogue of Works*, 152, assenyala tres edicions: Bolonya, 1481; Venècia, 1509; Luca, 1517.

87. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Antoni Andreu*, 341.

88. Cf. SBARALEA, *Antonius Andreas*, 67-69.

89. Marek GENSLER, *The concept of Time in a commentary on the «Physics» attributed to Antonius Andrae*, dins *Tempus, aevum, aeternitas: La concettualizzazione del tempo nel pensiero tardomedievale*. «Atti del Colloquio Internazionale, Trieste, 4-6 marzo 1999», a cura di Guido ALLINEY e Luciano COVA, Florència, L. Olschki, 2000, 163, nota 1.

90. Vegeu, a més de l'estudi citat en la nota anterior, els següents: Marek GENSLER, *Two «Quaestiones» Concerning the Subject Matter of the Physics. An Early Scotist Interpretation of Aristotle*, dins *Aristotle in Britain during the Middle Ages*. «Proceedings of the International Conference at Cambridge, 8-11 April 1994», edited by John MARENBO (Rencontres de Philosophie Médiévale, 5), Turnhout, Brepols, 1996, 195-209; Marek GENSLER, *The Question on the Subject Matter of Physics from the Questions in VIII libros Physicorum Ascribed to Antonius Andrae*, dins «Studia mediewistyczne», 32 (1997), 23-46; Marek GENSLER, in collaboration with Adam GOGACZ, Rafał KEPA, Robert PODROŃSKI, *The Doctrine of Place in a Commentary on the Physics attributed to Antonius Andrae*, dins «Early Science and Medicine», 4 (1999), 329-358.

91. Paul J.J. BAKKER, Dirk-Jan DEKKER, *Antoine André ou Jean le Chanoine? À propos de l'authenticité du commentaire de la «Physique» conservé dans le ms. Cambridge, Gonville & Caius*

6. *Quaestiones super libros De anima*. La majoria de manuscrits atribueixen aquestes qüestions a Duns Escot i com a tals foren publicades en les edicions de Wadding (III) i Vivès (III, 475 i ss.). L'atribució de l'obra en el manuscrit de Cambridge, Library of Gonville & Caius College, 335, suscità debat.⁹² Cada vegada sembla més clar que és una obra d'Escot.⁹³

7. *Quaestiones super libros Meteororum*. El manuscrit d'Oxford, Magdalen College Library, LXXX, ff. 185-222 i 222-233, conté un comentari als llibres dels Meteors, atribuït a l'*Scotulus*.

8. *Tractatus brevis de modis distinctionum*. Els manuscrits de Pàdua, Biblioteca universitària, 1580, de Venècia, Biblioteca Nazionale Marciana, Cod. Marc. Lat. VI, n. 166 (2674), i el d'Assís, Biblioteca comunale, 668, han conservat aquest tractat entre obres d'Antoni Andreu. Fins i tot en el còdex de Pàdua aquest tractat fa de prefaci al *Tractatus quaestionum de principis naturae*. Per aquesta raó, alguns autors l'han considerada una obra d'Antoni Andreu.⁹⁴ Claus A. Andersen, en la introducció a l'edició crítica del tractat, ha examinat

---

College, 368 (590), dins «Bulletin de philosophie médiévale», 42 (2000), 101-131. Aquests autors ens informen de l'edició de Venècia de 1520 i del manuscrit Var. Lat. 3013 de la Biblioteca Apostolica Vaticana. Hi podríem afegir també el còdex 4230 de la Biblioteca Nacional, de Madrid. GENSLER, *Catalogue of Works*, 151, esmenta les edicions següents: Bolonya, 1480; Venècia, 1509; i Luca, 1517.

92. A favor de l'autoria d'Escot es manifestà Franz PELSTER, *Handschriftliches zu Scotus mit neuen Angaben über sein Leben*, dins «Franziskanische Studien», 10 (1923), 1-32; defensà la tesi contrària Ephrem LONGPRÉ, *Pour la défense de Duns Scot*, dins «Rivista di filosofia neo-scolastica», 16 (1924), 1-10.

93. Cf. Stephen F. BROWN, Juan Carlos FLORES, *Antonius Andreas*, dins *Historical Dictionary of Medieval Philosophy and Theology* (Historical Dictionaries of Religions, Philosophies, and Movements, 76), Lanham, Toronto, Plymouth, The Scarecrow Press, 2007, 20. Per a la bibliografia sobre aquesta qüestió vegeu, per exemple, Tobias HOFFMANN, *Duns Scotus Bibliography from 1950 to the Present*, 2013,⁸ consultable en línia: <<http://faculty.cua.edu/hoffmann/scotus-bibliography.htm>> (27 de maig de 2016), 3, núm. 25; 17, núm. 155; 18, núm. 161; 45, núm. 499; 118, núm. 1373; 125, núm. 1469; 147, núm. 1710; 164, núm. 1891, 1894; 259, núm. 2973.

94. Cf., per exemple, Olga WEIJERS, *Antonius Andreas {ca. 1280 - ca. 1320}*, dins *Le travail intellectuel à la Faculté des arts de Paris: textes et maîtres (ca. 1200-1500)*, I: *Répertoire de noms commençant par A-B* (Studia Artistarum. Études sur la Faculté des Arts dans les Universités médiévales, 1), Turnhout, Brepols, 1994, 67. William O. DUBA, *Three franciscan Metaphysicians after Scotus: Antonius Andreae, Francis of Marchia, and Nicholas Bonet*, dins *A Companion to the Latin Medieval Commentaries on Aristotle's Metaphysics*, edició a cura de Fabrizio AMERINI i Gabriele GALLUZZO (Brill's companions to the Christian tradition, 43), Leiden, Brill, 2014, d'una banda, afirma (417) que «there are other texts (entre els quals hi ha *Tractatus brevis de modis distinctionum*) attributed to Antonius Andreae that still require that authorship be confirmed», però, de l'altra, comentant l'edició crítica indicada en la nota següent, fa aquesta observació (443, nota 62): «the treatise is of Antonius Andreae».

la tradició textual de la versió anomenada intermèdia i ha pogut concloure que «l'obra pertany indubtablement a Pere Tomàs».⁹⁵

9. *Tractatus formalitatum, Formalitates* o *De formalitate*. En el còdex de Cracòvia, Biblioteka Jagiellońska, 2713 [GG.IV.10], i en les edicions impreses,⁹⁶ aquesta obra és atribuïda a Nicolau Bonet. Els altres manuscrits (Frankfurt am Main, Stadt- und Universitätsbibliothek, ms. Praed. 124; i Roma, Biblioteca dell'Accademia Nazionale dei Lincei e Corsiniana, 41 E 13, Cors. 1113) són anònims. No veiem, doncs, cap raó objectiva per considerar-la una obra genuïna d'Antoni Andreu.

10. *Notabilia super Sex principia*. El manuscrit d'Oxford, Corpus Christi College Library, CCXXX, ff. 60-66, ha conservat uns *Notabilia super Sex principia*, «secundum Antonium et Albertum». Caldrà, doncs, esbrinar si el tal *Antonius* és el nostre Andreu.

e) Obres conegudes per referències o perdudes

Sabem que Antoni Andreu volia redactar un *Scriptum in novam logicam*, però si ho féu, en tot cas, només s'hauria conservat la qüestió inicial, *Quaestio de subiecto totius logicae* (cf. *supra*). L'*Scriptum in artem veterem* menciona unes *Quaestiones ordinariae de logica*, que tampoc s'haurien conservat. L'existència de les *Quaestiones extraordinariae novae logicae* confirmaria l'autoria de les *Quaestiones ordinariae de logica*. En alguns antics inventaris d'obres de l'escotista català trobem mencionades unes *Quaestiones quodlibetales*,⁹⁷ o fins i tot unes *Quaestiones mercuriales*.⁹⁸ És probable, però, que, tant en un cas com en l'altre, es tracti d'un equívoc.

95. Claus A. ANDERSEN, *Introducció*, PERE TOMÀS, *Tractatus brevis de modis distinctionum*. Text llatí amb traduccions catalana i anglesa. Edició a cura de Celia LÓPEZ ALCALDE, Josep BATALLA, introducció de Claus A. ANDERSEN, en col·laboració amb Robert D. HUGHES (Bibliotheca Philosophorum Medii Aevi Cataloniae, 2), Santa Coloma de Queralt, Obrador Edendum, 2011, 38. L'extensa *Introducció* (12-271) és un estudi aprofundit sobre el tractat i en general sobre la biografia i el pensament de Pere Tomàs. A les pàgines 32-40, Andersen tracta de l'autoria del tractat.

96. Segons GENSLER, *Catalogue of Works*, 152, n'hi ha tres edicions: Pàdua, 1475; Vicenza, 1477; Venècia, 1489.

97. Cf. SBARALEA, *Antonius Andreas*, 67-69.

98. Alfred VACANT, *André. Antoine*, dins *Dictionnaire de Théologie Catholique*, I, París, Librairie Letouzey et Ané, 1930, col. 1180.

CONCLUSIÓ: PERSPECTIVES D'ESTUDI

Els estudis crítics sobre Antoni Andreu són encara en una fase molt incipient. Després d'un segle de recerca sobre aquest autor, però, ha quedat clar que: *a)* és un autor molt important en la difusió de l'escotisme; *b)* no sabem exactament quines són les seves obres autèntiques ni la seva aportació específica respecte del seu mestre Joan Duns Escot. Cal, doncs, treballar en aquestes direccions. A continuació indiquem les línies de recerca que, creiem, haurien de conduir vers aquests objectius:

1. Descriure i estudiar els manuscrits coneguts, i aquells que segurament s'aniran coneixent, d'Antoni Andreu, amb atenció especial als còdexs del segle XIV. Aquest és el veritable fonament de tota recerca ulterior.

2. Inventariar, descriure i estudiar els incunables de les obres d'Antoni Andreu, les edicions del segle XVI i les posteriors; i establir la relació d'aquestes edicions entre elles i amb els manuscrits.

3. Analitzar la informació que forneixen els manuscrits sobre la vida i l'obra d'Antoni Andreu. Aquesta informació segurament permetrà determinar, d'una banda, la cronologia si més no aproximada de les obres, i de l'altra, conèixer amb més precisió aspectes biogràfics significatius com són, en primer lloc i principalment, la relació d'Antoni Andreu amb Duns Escot o, secundàriament, les etapes de la seva docència.

4. Estudiar les obres ara considerades problemàtiques i determinar-ne el seu autor. Com que l'autoria d'algunes d'aquestes obres balla entre Duns Escot i Antoni Andreu, aquesta recerca també és important per a conèixer el pensament genuí d'Escot i la tasca específica que Antoni Andreu porta a terme respecte de la del mestre.

5. Establir la llista definitiva de les obres autèntiques d'Antoni Andreu i, si és possible, la seva cronologia o almenys l'ordre cronològic.

6. Analitzar la tradició textual de cada obra, agrupar els manuscrits per famílies i establir l'*stemma codicum*.

7. Editar críticament les obres d'Antoni Andreu, amb aparats de variants (almenys dels manuscrits més antics i dels més significatius en la tradició textual) i de fonts.

8. Estudiar el contingut doctrinal de cada obra. Només així serà possible de discernir l'aportació específica d'Antoni Andreu i valorar la seva declaració de fidelitat al mestre.

9. L'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis* ha estat considerat l'*opus magnum* d'Antoni Andreu. Potser per aquesta raó ha estat fins ara l'obra més estudiada. Els estudis sobre aquesta obra han de tenir un protagonisme especial en els propers anys. L'estudi codicològic del manuscrit LXV de l'Oriel College d'Oxford i de la tradició manuscrita és indispensable.